

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΑΦΑΡΙΚΑ

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΓΩΓΗ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Μέ απόφαση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ δι-
δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυ-
κείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως
Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

αφ. ~~1982~~ 17398

Η παρούσα έκδοση αποτελεί προϊόν της συνεργασίας μεταξύ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής και του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Επικοινωνιών (ΙΤΥΕ) του Εθνικού Μετσώβειου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ). Η έκδοση αυτή αποτελεί προϊόν της συνεργασίας μεταξύ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής και του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Επικοινωνιών (ΙΤΥΕ) του Εθνικού Μετσώβειου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ).

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΑΦΑΡΙΚΑ

ΑΓΩΓΗ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

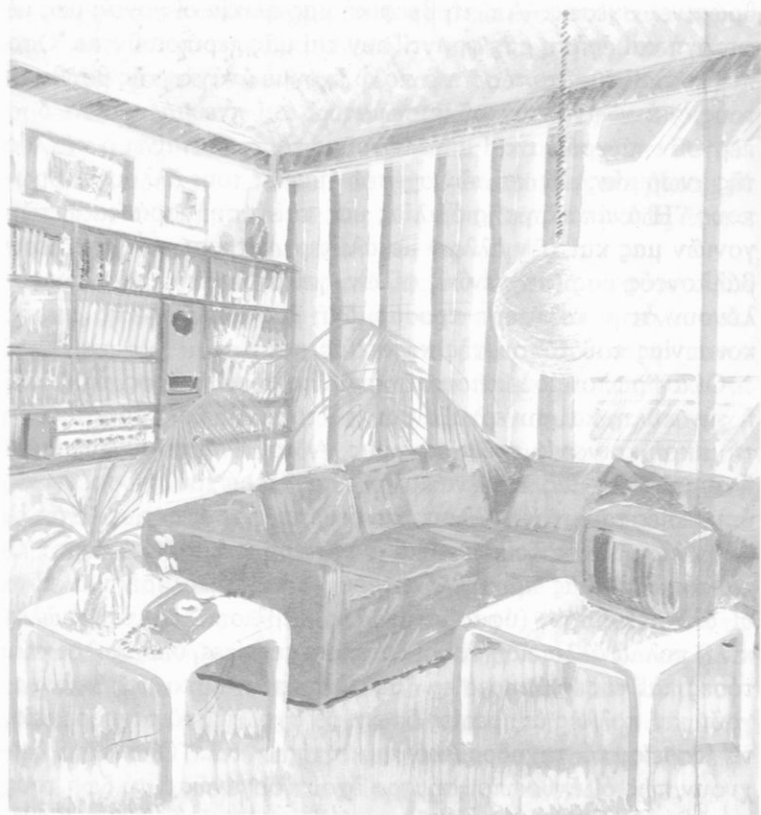
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΤΕΣ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΪΩΑΝΝΙΔΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΪΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1997

Έσωτερικό σύγχρονου σπιτιού

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. 'Ο άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος τῆς κοινωνίας

Μέ τόν ἐρχομό μας στόν κόσμο τά πρώτα πρόσωπα πού γνωρίζουμε εἶναι οἱ γονεῖς καί τ' ἀδέρφια μας. Στή θερμή οἰκογενειακή ἀτμόσφαιρα μικροί καί μεγάλοι μοιραζόμαστε τίς χαρές καί τίς λύπες κι ἀνάμεσά μας καλλιεργοῦνται γνήσιες ἀν-

*Οι πρώτες
γνωριμίες μας*

θρώπινες σχέσεις. 'Απ' τή βρεφική μας ηλικία οί γονεΐς μας μέ στοργή καί αγάπη μᾶς φροντίζουν καί μᾶς περιποιούνται. Ὅσο πιά μικροί εἴμαστε τόσο πιά πολύ ἔχουμε ἀνάγκη τῆς βοήθειας τους, γιά ν' ἀναπτυχτοῦμε σωματικά καί πνευματικά. Κι ὄσο περνοῦν τά χρόνια καί μεγαλώνουμε τόσο πλαταίνει ὁ κύκλος τῆς γνωριμίας μας καί τῶν σχέσεών μας μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὀμιλίας μας καί ἡ συμπαράσταση τῶν γονιῶν μας καί τῶν ἄλλων μεγαλύτερων προσώπων τοῦ περιβάλλοντός μας (συγγενῶν, φίλων, γειτόνων κτλ.) μᾶς διευκολύνουν στήν καλύτερη προσαρμογή μας στή ζωή τῆς μικρῆς κοινωνίας τοῦ τόπου τῆς κατοικίας μας.

*Ἡ μικρή
κοινωνία τοῦ
τόπου μας*

Οἱ ἄνθρωποι πού κατοικοῦν στό ἴδιο μέ μᾶς μέρος, τό χωριό ἢ τήν πόλη, καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό, ἀποτελοῦν τή μικρή κοινωνία τοῦ τόπου μας. Αὐτοί εἶναι οἱ συγχωριανοί ἢ συμπολίτες μας. Καθένας μέ τό ἐπάγγελμά του προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στούς ἄλλους καί δέχεται τίς δικές τους. Ἐτσι, ἡ ζωή ὄλων τῶν κατοίκων εἶναι ἀνετότερη καί ἀσφαλέστερη: Ὁ παντοπώλης μᾶς προμηθεύει τρόφιμα καί ἄλλα χρήσιμα εἶδη· οἱ ἄλλοι ἔμποροι (ύφασματοπῶλες, βιβλιοπῶλες, ὑλοπῶλες κτλ.) πολλά ἄλλα εἶδη καί οἱ διάφοροι τεχνίτες, ὑπάλληλοι κτλ. τόσες καί τόσες ὑπηρεσίες. Ἐξᾴλλου στόν τόπο μας λειτουργοῦν καί πολλές ὑπηρεσίες δπως: τό σχολεῖο, τό ταχυδρομεῖο, τό ἰατρεῖο, τό ταχυδρομικό ταμιευτήριο κτλ. Ὅλα αὐτά δεῖχνουν πῶς οἱ ἄνθρωποι σήμερα ἔχουν ὀργανώσει τή ζωή τους κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἕνας νά ἐξυπηρετεῖ τόν ἄλλο. Καθένας ἀνάλογα μέ τίς ἱκανότητές του παίρνει μιά θέση στήν κοινωνία, ἀπ' τήν ὁποία ἔρχεται σέ ἐπαφή καί συνεργασία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του καί δέχεται μέ τή σειρά του τίς ὑπηρεσίες πού τοῦ προσφέρουν ὄλοι οἱ ἄλλοι. Χωρίς τή συνεργασία καί τήν ἀλληλοβοήθεια οἱ ἄνθρωποι δέ θά ἔφταναν στόν πολιτισμό πού ἔχουμε σήμερα. Κι ὅταν λέμε πολιτισμό ἐννοοῦμε ὄλα ὄσα μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἐπινόησαν καί δημιούργησαν οἱ ἄνθρωποι, γιά νά κάνουν τή ζωή τους ὄραιότερη, δικαιοτέρα καί πιά ἄνετη.

Στήν παιδική μας βέβαια ηλικία ἡ συνεργασία μας περιορίζεται στό σπίτι, στό σχολεῖο καί στόν κόσμο τοῦ τόπου τῆς κα-

τοικίας μας. Ἡ φοίτησή μας στὰ σχολεῖα ἔχει σπουδαία σημασία, γιατί σ' αὐτά καλλιεργοῦμε τή γλώσσα μας, πού εἶναι σπουδαῖο μέσο ἐπικοινωνίας μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, μαθαίνουμε χρήσιμες γνώσεις γιά τή ζωή μας καί προπαντός μαθαίνουμε πῶς πρέπει νά εἶναι οἱ σχέσεις μας μέσα στήν κοινωνία. Γιατί πρέπει νά ποῦμε πῶς γιά τήν ἀρμονική συμβίωση μέ τούς ἀνθρώπους τῆς κοινωνίας μας εἶναι ἀπαραίτητο ὡς ἄτομα νά προσαρμόσουμε σωστά τή συμπεριφορά μας.

Στό σχολεῖο οἱ εὐκαιρίες πού μᾶς δίνονται γιά νά προετοιμάσουμε τόν ἑαυτό μας γιά τή ζωή μας στήν κοινωνία εἶναι πολλές. Ἐτσι π.χ. συνηθίζουμε νά πηγαίνουμε σ' αὐτό στήν κανονική ὥρα· μαθαίνουμε νά παρακολουθοῦμε μέ ἐπιμέλεια τά μαθήματά μας· συμμετέχουμε σέ ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τοῦ σχολείου σεβόμενοι ὁ ἕνας τόν ἄλλο· παίζουμε μέ τούς συμμαθητές μας χωρίς φιλονικίες καί χειρονομίες· φροντίζουμε γιά τήν καθαριότητα κτλ. Ἀλλά κι ἔξω ἀπό τό σχολεῖο, ἂν δέ συμμορφωθοῦμε σύμφωνα μέ τίς συνήθειες καί τούς κανόνες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δέ θά μπορέσουμε νά γίνουμε καλοί καί χρήσιμοι πολῖτες. Ὁ σεβασμός τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων, ἡ εὐκρίνεια, ἡ τιμιότητα, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ εὐγένεια κτλ. εἶναι κοινωνικές ἀρετές, πού ἔχουν σπουδαία σημασία γιά τή ζωή μας στή σύγχρονη κοινωνία. Καί μήν ξεχνοῦμε πῶς γιά τήν πρόοδο αὐτῆς τῆς κοινωνίας ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίστηκε πολύ σκληρά κι ἐπίμονα ἀπό τότε πού ἔγινε κυρίαρχος τῆς φύσεως.

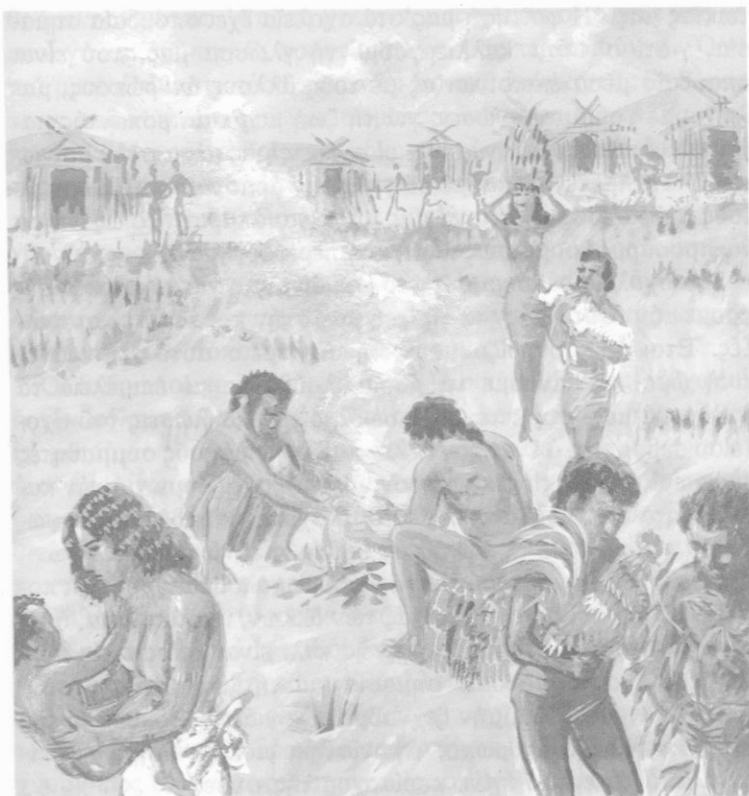
*Τό σχολεῖο
μᾶς βοηθεῖ
νά προσαρμο-
στοῦμε στήν
κοινωνία*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στήν προσχολική σας ἡλικία μέ ποιά πρόσωπα εἶχατε γνωριμίες καί σχέσεις;
2. Στή μικρή κοινωνία τοῦ τόπου τῆς κατοικίας σας ποιά ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων προσφέρουν ὑπηρεσία σέ πολλούς;
3. Ἡ ἀνάπτυξη καί καλλιέργεια τῆς ὁμιλίας σέ τί μᾶς βοηθεῖ;
4. Ποιές δημόσιες ὑπηρεσίες λειτουργοῦν στόν τόπο τῆς κατοικίας σας;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Κάμετε ἕναν κατάλογο ἐπαγγελμάτων, πού κατά τή γνώμη σας προσφέρουν ὑπηρεσίες στό κοινό (κοινωνικές ὑπηρεσίες).
2. Σημειώστε μερικούς κανόνες τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, πού κατά τή γνώμη σας ἔχουν σπουδαία σημασία.

Οικογενειακή σκηνή πρωτόγονων ανθρώπων

2. Ἡ ἔννοια τῆς κοινότητας καὶ ἡ διάκρισή της σέ φυσική καὶ πολιτιστική

Ἄν στή σημερινή ἐποχή ζοῦμε μέ τίς οἰκογένειές μας σέ σπίτια μέ πολλές ἀνέσεις, ἂν ἔχουμε στή διάθεσή μας ἠλεκτρονικά μέσα (ραδιόφωνο, τηλεόραση κτλ.), ἂν κυκλοφοροῦμε μέ ταχύτατα μέσα συγκοινωνίας, ἂν φοιτοῦμε σέ σχολεῖα καὶ μορφωνόμαστε, καὶ γενικά ἂν ζοῦμε σέ ὀργανωμένη κοινωνία καὶ ἀπολαμβάνουμε ὄλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὄλα αὐτὰ τὰ χρωστᾶμε στούς συνεχεῖς ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τότε πού

Σήμερα
ἔχουμε
πολλά ἀγαθὰ

παρουσιάστηκε στον πλανήτη μας. Και για να εκτιμήσουμε τη σημασία τους ως ρίζουμε μία σύντομη ματιά στην ιστορική διαδρομή του ανθρώπου πάνω στη γη.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐξέλιξής του καλύπτει μιά περίοδο ἀπό πολλές, πάρα πολλές χιλιάδες χρόνια. Μέσα σ' αὐτήν τὴν περίοδο κανένα ἄλλο εἶδος δέν ἐξελίχτηκε μέ τέτοιο θαυμαστό τρόπο καὶ κανένα ἄλλο πλάσμα τοῦ Θεοῦ δέν ἄλλαξε τὸν πλανήτη μας περισσότερο ἀπ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος. Αὐτός, προικισμένος ἀπό τὸ Δημιουργό μέ πολὺτιμα σωματικά καὶ πνευματικά χαρίσματα, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα μέ τὸ χάρισμα τοῦ λογικοῦ, ἔκαμε σκληροὺς ἀγῶνες καὶ συγκλονιστικές προσπάθειες. Ἡ λογικὴ τοῦ ἔδωσε τὴ δυνατὴτητα νά προσαρμοστῆ στίς δύσκολες καιρικὲς συνθήκες καὶ νά κατορθώσει νά κυριαρχήσει στὴ φύση καὶ νά δημιουργήσει πολιτισμό.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς παρουσίας του στὴ γῆ μιά ἐσωτερικὴ ἀκατανίκητη δύναμη τὸν παρακινεῖ νά ἀναζητήσῃ τὴ συντροφιά καὶ τὴ συνεργασία τῶν ἄλλων ὁμοίων του. Αὐτὸ ἦταν φυσικό, γιατί ὁ ἴδιος δέν εἶχε μόνο ἀνάγκη ἀπὸ τροφή καὶ ἀσφάλεια. Μέσα του ἐνιωθε κι ἄλλες ἐπιθυμίες: Τὰ συναισθήματα τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κτλ. ἤθελε νά τὰ μοιραστῆ μέ ἄλλους συνανθρώπους του. Ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ πρῶτες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, οἱ πρῶτες κοινότητες, πού δέν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἔνωση προσώπων μέ κοινὰ συμφέροντα ἢ κοινὸ σκοπὸ. Ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότερη μορφή τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἦταν ἡ οἰκογένεια. Φυσικά ἡ μικρὴ κοινότητα τῆς οἰκογένειας πολὺ γρήγορα μεγάλωσε μέ τὴν ἔνωση πολλῶν οἰκογενειῶν.

Στὴν ἀρχὴ ἡ συμβίωση στὴν κοινότητα ἱκανοποιοῦσε τίς φυσικὲς ἀνάγκες τῶν μελῶν: τροφῆς, κατοικίας, προστασίας κτλ. Ζώντας ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο σ' ἓνα ὀρισμένο μέρος, ἀνάπτουν κάποια συνεργασία γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς τους χωρὶς ὅμως ὀργάνωση καὶ πρόγραμμα. Ἡ κοινότητά τους, μικρὴ ἢ μεγάλη, βασιζόταν σὲ φυσικοὺς δεσμούς (συγγένεια, φιλία, γειτονία, συνεργασία) χωρὶς ὅμως σύστημα καὶ ὀργάνωση.
³ Ἦταν μιά φυσικὴ κοινότητα.

Μέ τὸν καιρὸ, ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς κοινότητος οἱ σχέσεις

*Ἡ ἱστορία
τοῦ ἀνθρώ-
που καὶ τῆς
ἐξέλιξής του*

*Ἡ φυσικὴ
κοινότητα
τοῦ
ἀνθρώπου*

Ὁ ἄνθρωπος
ὀργανώθηκε
κι ἔκανε
κοινότητα
πολιτιστική

ἔγιναν πιό στενές καί πιό σταθερές. Ἐκτός ἀπό τοὺς φυσικοὺς δεσμοὺς ἀναπτύχθηκαν καί πολιτιστικοὶ δεσμοί. Τό ἐνδιαφέρον γιά τό κοινό καλό, γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τους καί τὴν καλύτερη ἀπόδοση τῆς συνεργασίας, τοὺς ὀδήγησε νά βάλουν στή συμπεριφορά τους ὀρισμένους κανόνες, πού τοὺς σέβονταν ὄλοι. Φυσικά οἱ κανόνες αὐτοὶ ἦταν ἄγραφοι, ἦταν δηλαδή ἦθη καί ἔθιμα, πού ἀπέβλεπαν στήν ὀμαλή ζωὴ τῆς ὀμάδας (κοινότητας). Τά ἦθη καί ἔθιμα ἦταν ὀμοιόμορφοι τρόποι συμπεριφορᾶς καί κληρονομικὲς συνήθειες καί ἀναφέρονταν: σέ θέματα σεβασμοῦ τῶν πραγμάτων τῶν γειτόνων, σέ θέματα φροντίδας γιά τὰ παιδιά, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς γέροντες, σέ θέματα συμμετοχῆς στίς κοινοτικές ἐκδηλώσεις κτλ. Ἔτσι, ἡ κοινότητα ὀργανώθηκε κατὰ τρόπο πού νά ἐξυπηρετεῖ τό κοινό συμφέρον. Ἔγινε δηλαδή κοινότητα *πολιτιστική*. Μέσα τους ἀναπτύχθηκαν οἱ κοινωνικὲς ἀρετές (ἀλληλοβοήθειας, σεβασμοῦ, ὑπακοῆς, συνεργασίας κτλ.) καί οἱ δεσμοὶ τῶν μελῶν ἔγιναν πιό στενοί. Ἀργότερα οἱ κανόνες αὐτοὶ ἔγιναν γραφοὶ νόμοι πού ρύθμιζαν ὄλες τίς σχέσεις καί τὴ συμπεριφορά τῶν ἀτόμων μέσα στήν κοινότητα. Γιά τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τὰ μέλη ὀρισαν ἕνα ἢ περισσότερα ἄτομα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀναζήτησε τὴν ἐπικοινωνία μέ ἄλλους ὀμοίους του καί ἔζησε ὀμαδικὴ ζωὴ;
2. Ποιὰ ἦταν ἡ πρῶτη καί σπουδαιότερη κοινωνικὴ μορφή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου;
3. Πῶς ἀντιμετώπισαν καλύτερα οἱ ἄνθρωποι τὰ προβλήματα τροφῆς, κατοικίας καί προστασίας;
4. Οἱ δεσμοὶ συγγένειας, φιλίας, γειτονίας, συνεργασίας χαρακτηρίζουν τὴ φυσικὴ κοινότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ποιὲς ἀρετές χαρακτηρίζουν τὴν πολιτιστικὴ κοινότητα;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σημειῶστε μερικοὺς κανόνες ζωῆς, πού συμβάλλουν στήν πολιτιστικὴ πρόοδο τοῦ τόπου μας σήμερα.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

- Από τότε που ο άνθρωπος έφευρε τη γραφή και άφησε γραπτές μαρτυρίες ξέρουμε πολλά πράγματα για τη ζωή και την ιστορία του. Η περίοδος αυτή λέγεται *ιστορική περίοδος*.

- Η *προϊστορία* είναι μία πολύ εκτεταμένη περίοδος, από τότε που παρουσιάστηκε ο άνθρωπος στη γη ως τότε που ξεκάμε την έφευρεση της γραφής (περίπου 600.000 χρόνια).

- Ο άνθρωπος χρειάστηκε μεγάλη δύναμη, υπομονή και έφευρετικότητα, για να αντέξει στην άφιλοξενη γη, στο σκληρό κλίμα (άλλοτε πολύ ζεστό και άλλοτε πολύ ψυχρό) και στους κινδύνους από τα άγρια θηρία.

- Διακρίνουμε πολλές περιόδους, σχετικά βραχύχρονες, που δείχνουν την πρόοδο του ανθρώπου: την παλαιολιθική εποχή, τη νεολιθική εποχή και την εποχή των μετάλλων.

- Ο άνθρωπος κατόρθωσε σιγά σιγά να ανακαλύψει τη φωτιά, από κάποια πυρκαγιά που προκλήθηκε από κεραυνό. Πότε όμως κατόρθωσε να ανάψει μόνος του φωτιά, με την τριβή δύο ξύλων ή με άλλο τρόπο, δε γνωρίζουμε.

3. Πώς κοινωνικοποιείται το άτομο

Στην οικογένεια οι γονείς καταβάλλουν ακούραστες προσπάθειες, για να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αναπτυχθούν σωματικά και πνευματικά. Με το παράδειγμά τους, την αγάπη τους και τις στοργικές φροντίδες τους τα βοηθούν να αποκτήσουν χρήσιμες γνώσεις και εμπειρίες, καλές συνήθειες και όλες τις κοινωνικές αρετές, που πρέπει να έχουν για να ζήσουν ευτυχισμένα και να γίνουν ικανά μέλη της αυριανής κοινωνίας. Το σπουδαίο αυτό έργο των γονιών είναι αυτό που λέμε *αγωγή*.

Η σημασία της αγωγής για την κοινωνικοποίηση του ατόμου

Καί δπως εἶναι γνωστό, τό ἔργο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, πού ξεκινάει ἀπό νωρίς μέσα στήν οἰκογένεια, συνεχίζεται συστηματικά στό σχολεῖο.

Ἡ ἀγωγή πού δέχεται τό παιδί (ἄτομο) ἀπό τήν οἰκογένεια, ἀπό τό σχολεῖο καί γενικά ἀπό τό περιβάλλον του ἔχει σπουδαία σημασία γιά τήν προσαρμογή του καί τήν προκοπή του στή ζωή τῆς κοινωνίας του. Αὐτό μπορούμε εὐκολα νά τό διαπιστώσουμε ἂν συγκρίνουμε τήν ἀνάπτυξη (σωματική, πνευματική καί κοινωνική) τριῶν παιδιῶν διαφορετικῆς ἡλικίας. Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα ἕνα νήπιο, ἕνα παιδί Α΄ δημοτικοῦ κι ἕνα ἄλλο Ε΄ δημοτικοῦ.

*Ἡ ἀγωγή
τοῦ νηπίου*

Τό νήπιο ἀπό τά πρῶτα βήματά του βλέπουμε πόσο ἀδέξιο εἶναι στίς κινήσεις του καί πόσες ἄλλες ἀτέλειες ἔχει. Ὅμως μέ τή βοήθεια τῶν γονιῶν καί ἰδιαίτερα τῆς μητέρας, ἀλλά καί τῶν μεγαλύτερων ἀδερφῶν, μέρα μέ τή μέρα προοδεύει σωματικά καί ψυχικά. Μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ὀμιλίας, πού εἶναι ἕνα σπουδαιότατο μέσο ἐπικοινωνίας μέ τούς ἄλλους, ἐκφράζει τίς ἐπιθυμίες του, εὐχαριστεῖται ν' ἀκούει καί νά μαθαίνει ἀπό τούς μεγάλους ἀρκετά πράγματα καί γενικά ἀρχίζει νά προσαρμόζεται στό στενό περιβάλλον του. Φυσικά, οἱ ἀδυναμίες καί οἱ ἀτέλειες πού ἔχει εἶναι ἀκόμη πάρα πολλές. Κι αὐτό μπορούμε νά τό δοῦμε ἂν τό συγκρίνουμε μέ τό μεγαλύτερο παιδί τῆς Α΄ δημοτικοῦ.

*Ἡ ἀγωγή
τοῦ μαθητῆ
τῆς Α΄
δημοτικοῦ*

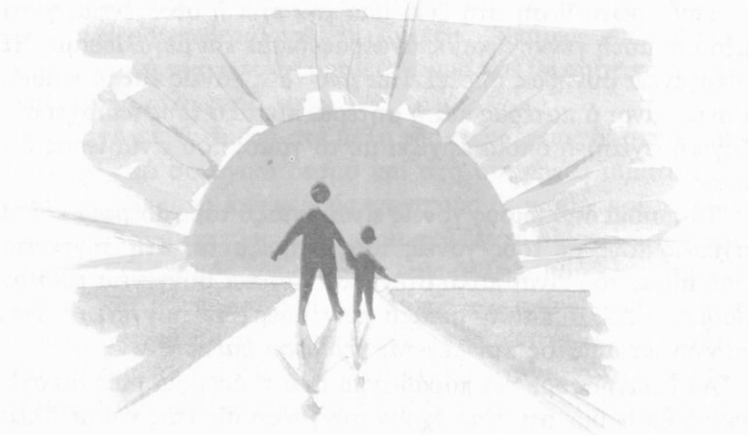
Τό μεγαλύτερο αὐτό παιδί, πού ἔχει μεγαλώσει σωματικά κι ἔχει ἀναπτύξει περισσότερο τήν ὀμιλία του, παρουσιάζει σημαντική πρόοδο. Μέ τή φοίτησή του στό σχολεῖο ἔχει ἀρχίσει νά πλουτίζει τίς γνώσεις του, ν' ἀποκτᾷ νέες ἐμπειρίες καί δεξιότητες καί γενικά νά προσαρμόζεται προοδευτικά στή ζωή τῆς σχολικῆς κοινότητας. Μέ τή βοήθεια τῶν δασκάλων του ἔμαθε νά ἐκτελεῖ ἀρκετές ἐργασίες. Στίς σχέσεις του μέ τά ἄλλα πρόσωπα εἶναι εὐγενικό: σέβεται τά ξένα πράγματα, παίζει μέ τούς συμμαθητές του χωρίς φιλονικίες, ὑπακούει στίς ἐντολές τῶν γονιῶν του κτλ. Γενικά ἡ συμπεριφορά του εἶναι πολύ διαφορετική ἀπό αὐτή τοῦ νηπίου. Ἄς δοῦμε ὁμως καί τήν πρόοδο πού ἔχει σημειώσει καί τό παιδί τῆς Ε΄ δημοτικοῦ.

Μέ τήν ἀγωγή πού δέχτηκε τό παιδί τῆς Ε΄ δημοτικοῦ στό

σπίτι και στο σχολείο, έχει ευρύνει τις γνώσεις του και είναι σε θέση να εκφράζει άνετα στις σκέψεις του όχι μονάχα προφορικά αλλά και γραπτά. Έκτός όμως από τις γνώσεις, που διδάχτηκε με τα διάφορα μαθήματα, έμαθε να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του σύμφωνα με τις απαιτήσεις της σχολικής κοινότητας. Τώρα είναι σε θέση να υπακούει σε κανόνες που αποβλέπουν στην τάξη, την πρόοδο και το γενικό καλό του σχολείου και να περιορίζει τις προσωπικές του επιθυμίες. Έμαθε να λαβαίνει ενεργό μέρος σε όλες τις εκδηλώσεις της οικογένειας και του σχολείου· να βοηθάει τους γονείς του στο σπίτι σε πολλές εργασίες και να υπακούει στις εντολές των μεγαλύτερων του. Μέ λίγα λόγια ή συμπεριφορά του στο σπίτι, στο σχολείο αλλά και έξω στην κοινωνία έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο σε σύγκριση με αυτή των μικρότερων παιδιών.

Όλα αυτά δείχνουν ότι, για την προετοιμασία του ατόμου στην ζωή της ευρύτερης κοινότητάς του, η αγωγή που παρέχεται από την οικογένεια, το σχολείο και από την κοινωνία του περιβάλλοντός του, βοηθάει όχι μόνο στην ομαλή ένταξη του ατόμου στην κοινότητα αλλά και συμβάλλει στην πρόοδο και την εξέλιξή της. Χωρίς τη βοήθεια της αγωγής το άτομο είναι αδύναμο να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του στους κανόνες της κοινότητας.

*Ἡ αγωγή
τοῦ μαθητῆ
τῆς Ε΄
δημοτικοῦ*

Μητέρα και παιδί

Β'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1. Έμείς και οι συγγενείς μας

Τήν πρώτη θέση στή ζωή μας τήν έχει ή οικογένεια, γιατί μέσα σ' αυτή γεννηθήκαμε, ανατραφήκαμε και μεγαλώσαμε. Ή οικογένεια συνήθως αποτελείται από τούς γονείς και τά παιδιά. Γονείς είναι ο πατέρας και ή μητέρα. Μεταξύ τους υπάρχει συζυγική σχέση ή όποια αρχίζει με τό γάμο, πού είναι ιερός δεσμός.

Τά παιδιά από ίδιους γονείς είναι μεταξύ τους αδέρφια και οι σχέσεις τους με τούς γονείς τους στηρίζονται στή συγγένεια από αίμα, πού είναι πολύ στενή και λέγεται συγγένεια πρώτου βαθμού. Άλλά και ή μεταξύ τών αδερφών συγγένεια είναι συγγένεια αίματος και λέγεται δεύτερου βαθμού.

Άν ξεκινήσουμε για παράδειγμα από τ' αδέρφια μιās οικογένειας, θά δούμε ότι αυτά έχουν συγγένεια αίματος και με άλλα

*Οί βαθμοί
συγγένειας*

πρόσωπα (συγγενείς). Τά πρόσωπα αυτά από τό ένα μέρος ἀνήκουν στή γενιά (σόι) τοῦ πατέρα κι ἀπό τό ἄλλο στή γενιά τῆς μητέρας. Ἐτσι, ἀπό τή γενιά τοῦ πατέρα ἔχουμε: 1) τούς γονεῖς του, πού γιά τά παιδιά εἶναι ὁ παππούς καί ἡ γιαγιά, 2) τούς ἀδερφούς καί τίς ἀδερφές τοῦ πατέρα, πού γιά τά παιδιά εἶναι θεῖοι καί θεῖες, 3) τά παιδιά τῶν θεῶν τους, πού εἶναι πρῶτα ξαδέρφια, 4) τά πρῶτα ξαδέρφια τοῦ πατέρα τους, πού εἶναι δεῦτεροι θεῖοι ἢ θεῖες τους, καί τά παιδιά αὐτῶν τῶν θεῶν τους, πού εἶναι δεῦτερα ξαδέρφια τους. Αὐτοί εἶναι οἱ πῶ κοντινοί συγγενεῖς, γιατί ὑπάρχουν καί ἄλλοι πῶ μακρινοί.

Ἴδιοι συγγενεῖς ὑπάρχουν καί ἀπό τή γενιά τῆς μητέρας. Ἐχουμε δηλαδή κι ἐδῶ τούς γονεῖς τῆς μητέρας (τόν παππού καί τή γιαγιά), τ' ἀδέρφια τῆς μητέρας (τούς θεῖους καί τίς θεῖες) κτλ. Ἐτσι, μποροῦμε νά φανταστοῦμε τούς συγγενεῖς, ἀπό τή γενιά τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας, σάν ἓνα δέντρο πού μεγαλώνοντας κάνει καινούριους κλάδους (συγγενεῖς). Τό δέντρο αὐτό τῆς συγγένειας εἶναι αὐτό πού λέμε *γενεαλογικό δέντρο*.

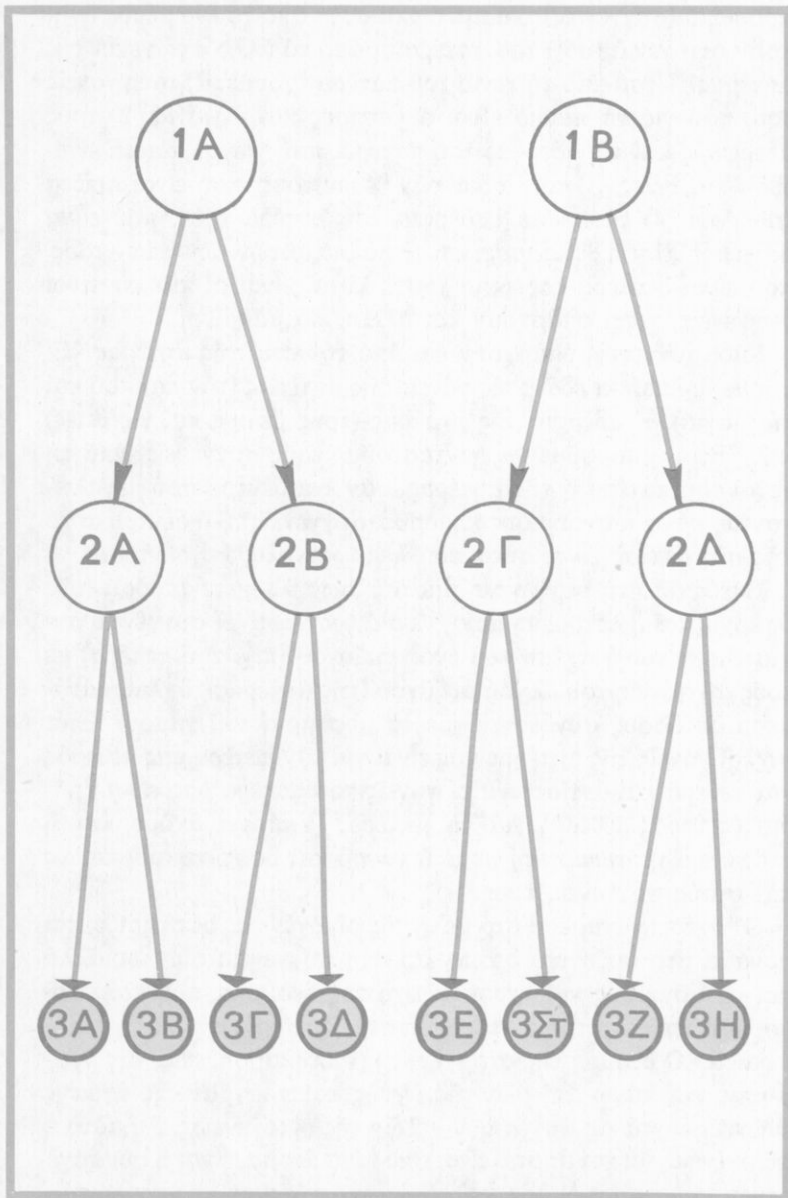
Ἐκτός ἀπό τή συγγένεια αἵματος ἴσως θά ἔχετε ἀκούσει πῶς ὑπάρχει καί ἡ λεγόμενη συγγένεια *ἀγχιστείας*. Ἡ συγγένεια ἀγχιστείας εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἑνός συζύγου (π.χ. τοῦ πατέρα) μέ τούς συγγενεῖς τοῦ ἄλλου συζύγου (τῆς μητέρας), δηλαδή ἀνάμεσα σέ ὄσους συνδέονται μέ τό μυστήριο τοῦ γάμου. Ἐτσι π.χ. οἱ γονεῖς τῆς μητέρας μας εἶναι γιά τόν πατέρα μας πεθερός καί πεθερά καί ἀντίστοιχα οἱ γονεῖς τοῦ πατέρα μας εἶναι τό ἴδιο (πεθερός-πεθερά) γιά τή μητέρα. Ὑπάρχει ἀκόμα καί ἡ συγγένεια ἡ *πνευματική* μεταξύ νονοῦ καί βαπτιστικοῦ, καθώς καί στούς συγγενεῖς τους.

Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά μέλη τῆς οἰκογένειας δέ στηρίζονται μονάχα στό συζυγικό δεσμό καί στή συγγένεια αἵματος ἀλλά καί σέ μόνιμους καί γερούς ψυχικούς δεσμούς, πού καλλιεργοῦνται καί ἀναπτύσσονται μέσα στή ζεστή οἰκογενειακή ἀτμόσφαιρα. Ὁ δεσμός τῆς στοργῆς, τῆς ἀλληλοβοήθειας, τῆς ἐκτίμησης καί πάνω ἀπ' ὄλα τῆς ἀγνῆς καί πραγματικῆς ἀγάπης ἐνώνει σφιχτά τίς ψυχές τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας. Γι' αὐτό ἡ οἰκογένεια, ἄν καί ἀποτελεῖται ἀπό λίγα ἄτομα, εἶναι ἡ συμπαγέστερη κοινωνική ὁμάδα καί τό βασικό κύτταρο τῆς κοινωνίας.

*Τό γενεα-
λογικό μας
δέντρο*

*Ἡ συγγένεια
ἀγχιστείας*

*Οἱ ψυχικοί
δεσμοί στά
μέλη τῆς
οἰκογένειας*

Οί συγγενείς

• **Γιά τά παιδιά (άδέρφια) 3Α και 3Β:**

1Α είναι ό παππούς και 1Β ό άδερφός του παππού (μεγάλος θεϊός)

2Α είναι ό πατέρας και 2Β ό άδερφός του πατέρα (θεϊός)

2Γ και 2Δ δεύτεροι θεϊοι (ώς πρώτα ξαδέρφια του πατέρα)

3Γ και 3Δ = πρώτα ξαδέρφια

3Ε, 3ΣΤ, 3Ζ, 3Η = δεύτερα ξαδέρφια

• **Γιά τον παππού 1Α:**

Τά παιδιά 3Α, 3Β είναι εγγόνια

• **Γιά τό θεϊό 2Β:**

Τά παιδιά 3Α, 3Β είναι άνίψια

ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ: 1Α και 1Β = άδέρφια

2Α, 2Β, 2Γ και 2Δ = πρώτα ξαδέρφια

3Α, 3Β, 3Γ, 3Δ και 3Ε, 3ΣΤ, 3Ζ, 3Η = δεύτερα ξαδέρφια

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Κατά τον ίδιο τρόπο είναι και ή γενιά της μητέρας.

2. Πώς ήταν και πώς είναι σήμερα η οικογένεια

Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καὶ μικρότερη ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότερη ὀργανωμένη κοινότητα (ἔνωση ἀνθρώπων). Στὴν πρώτη μορφή της, πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἡ οἰκογένεια ἦταν *μητριαρχική*. Ἀρχηγός ἦταν ἡ μητέρα καὶ σ' αὐτὴν ὑπάρχουσαν ὄλοι. Μὲ τὸν καιρὸ ἐγινε *πατριαρχική*. Ἀρχηγός της ἦταν ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀπεριόριστα δικαιώματα στὰ μέλη της.

Ἡ μητριαρχική καὶ ἡ πατριαρχική οἰκογένεια

Πατριαρχική ἦταν ἡ οἰκογένεια καὶ στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες, καθὼς ἐπίσης καὶ στοὺς μετέπειτα Ἑλληνες ὡς τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας.

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες ἡ οἰκογένεια ἀποτελοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ σπιτιοῦ, καὶ ἡ σημασία πού ἀπέδιδαν στὸ γάμο ἦταν μεγάλη. Μὲ τὸ νομικὸ γάμο ἀπέβλεπαν ἐκτός ἀπὸ ἄλλα στὸ νὰ δημιουργήσουν χρήσιμους πολίτες στὴν πατρίδα. Γι' αὐτὸ καὶ τιμοῦσαν ἰδιαίτερα τοὺς παντρεμένους, ἐνῶ ἀντίθετα περιφρονοῦσαν τοὺς ἀνύπαντρους.

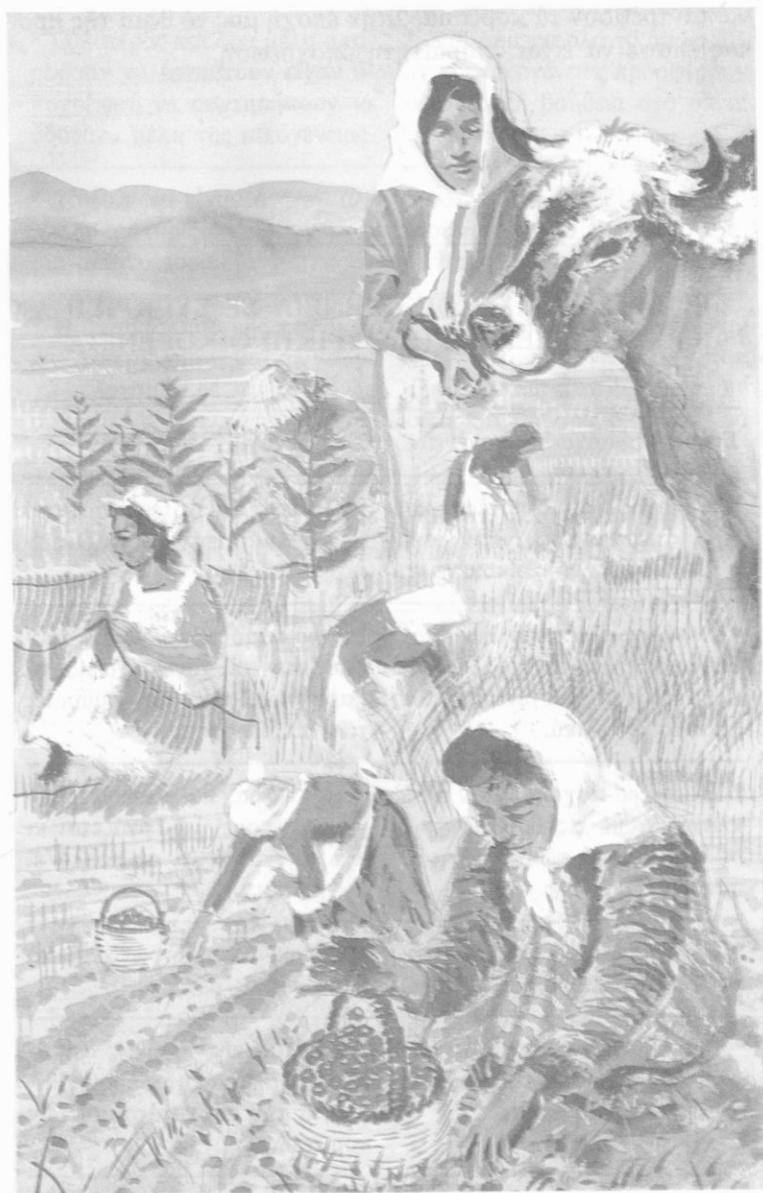
Μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ χριστιανισμοῦ, πού κήρυξε τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἰσότητα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἡ οἰκογένεια πῆρε ξεχωριστὴ θέση. Μὲ τὸ γάμο, πού θεωρεῖται ἱερός δεσμός, ἡ γυναίκα πῆρε ἰσότιμη θέση δίπλα στὸν ἄντρα. Ὡστόσο, μόνο ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας κι ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες πέτυχαν οἱ γυναῖκες ἰσότητα δικαιώματα μὲ τοὺς ἄντρες.

Σήμερα ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια εἶναι συζυγική (συντροφική). Οἱ γονεῖς εἶναι ὑποχρεωμένοι ἐξίσου γιὰ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τους μέχρι νὰ ἐνηλικιωθοῦν.

Ἡ ἐκπαίδευση στὰ δημόσια σχολεῖα γίνεται ἀπὸ τὸ κράτος δωρεάν. Παλιότερα γιὰ τὸ γάμο τῶν κοριτσιῶν καὶ τῶν ἀγοριῶν ἀποφάσιζε ὁ πατέρας. Σήμερα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν οἱ γονεῖς ἀποφασίζουν λαμβάνοντας ὑπόψη τὴν ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν τους. Καὶ στὶς περιπτώσεις ἀκόμα πού ὁ γάμος γίνεται μὲ συνοικέσιο ἡ γνώμη καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν παιδιῶν εἶναι σεβαστή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς λέει: «Ὅταν θέλει ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός τύφλα νὰ ἔχει ὁ πεθερός». Ἰδιαίτερη ὑποχρέωση αἰσθάνονται οἱ γονεῖς καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀγῶρια τῆς οἰκογένειας

Ἡ σημερινὴ οἰκογένεια

Άγροτικές ασχολίες τής γυναίκας

νά παντρέψουν τὰ κορίτσια. Στὴν ἐποχὴ μας τὸ θέμα τῆς προίκας ἔπαψε νὰ εἶναι ἀπαραίτητη ὑποχρέωση.

Η ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ (ΣΥΖΥΓΙΚΗ) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στὴν πατριαρχικὴ οἰκογένεια

Στὴ συζυγικὴ οἰκογένεια

• Ἀρχηγός ἦταν ὁ πατέρας καὶ εἶχε ἀπεριόριστα δικαιώματα σ' ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας.

• Πατέρας καὶ μητέρα ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις.

• Ὁ γάμος τῶν νέων δέν ἦταν ὑπόθεση προσωπικὴ ἀλλὰ ὀλόκληρης τῆς οἰκογένειας, πού ἀποφάσιζε τελικά.

Γιὰ τὸ γάμο τῶν παιδιῶν ἀποφασίζουν οἱ γονεῖς χωρὶς νὰ παραγνωρίζουν τὶς ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν τους.

• Ἡ μητέρα ἀσχολοῦνταν ἀποκλειστικά μὲ τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν περιποίηση τῶν παιδιῶν.

• Ἡ μητέρα, καὶ γενικά ἡ γυναίκα, μπορεῖ νὰ ἐργάζεται κι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι σὲ πολλά ἐπαγγέλματα.

• Ἡ μόρφωση τῆς γυναίκας ἦταν πολὺ περιορισμένη.

• Οἱ γυναῖκες μορφώνονται τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἄντρες.

• Γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν τὸ θέμα τῆς προίκας εἶχε μεγάλη σημασία.

• Τὸ θέμα τῆς προίκας δέν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν.

• Ο πατέρας και όσα μέλη μπορούσαν να εργαστούν είχαν υποχρέωση να συντηρήσουν τά αδύνατα μέλη της οικογένειας.

• Και σήμερα όλα τά ικανά μέλη της οικογένειας προσφέρουν οικονομική βοήθεια στό σπίτι.

• Τ' αδέρφια είχαν αγάπη, αλληλοϋποστήριξη και συνεργασία μεταξύ τους.

• Και σήμερα τ' αδέρφια αγαπιούνται και αλληλοϋποστηρίζονται.

• Η άπασχόληση της γυναίκας στό νοικοκυριό ή και σε γεωργικές εργασίες δέ λογίζόταν ως σοβαρή επαγγελματική εργασία.

• Τό επάγγελμα της νοικοκυράς και οι γεωργικές ασχολίες της γυναίκας είναι εξίσου σπουδαία και σοβαρά όπως και τά άλλα επαγγέλματα.

• Η άμοιβή της γυναίκας για οποιαδήποτε εργασία ήταν καλύτερη από αυτή του άντρα.

• Η γυναίκα έχει τήν ίδια άμοιβή μέ τόν άντρα για ίση εργασία.

Στή γιορτή της μητέρας

Ἡ μητέρα

Ἀνάμεσα στά πρόσωπα τῆς οἰκογένειας ἡ μητέρα κατέχει ξεχωριστή θέση. Αὐτή εἶναι ἡ καρδιά τοῦ σπιτιοῦ καί ἡ παρουσία της σκορπᾷ τή δροσιά, τή χαρά καί τή λάμψη. Χωρίς τή θερμή πνοή της ὅλα εἶναι ἄχαρα καί βουβά. Στή στοργική της ἀγκαλιά τό παιδί βρίσκει ἀσφάλεια, παρηγοριά καί ἀγαλλίαση. Μέ τήν ἀπέραντη ἀγάπη της, μέ τό ἄρωμα τῆς ψυχῆς της καί μέ τό παράδειγμά της μεταφυτεύει στήν ψυχή τοῦ παιδιοῦ ὅλα τά ἄνθη τοῦ καλοῦ καί γίνεται ἥλιος πού φωτίζει κάθε δύσκολη στιγμή τῆς ζωῆς του.

Κορυφαῖοι ποιητές, πεζογράφοι, γλύπτες, ζωγράφοι καί μουσικοί, ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα, ἔχουν ἀφιερώσει στή μητέρα ἀθάνατα δημιουργήματα.

Ὁ ἔθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός, γιά τό ρόλο τῆς μητέρας ἔγραψε: «Στοῦ τέκνου σύρριζα τό νοῦ Θεοῦ τῆς μάνας μάτι». Κι ἕνας ἄλλος σύγχρονος ποιητής σ' ἕνα ποίημά του μέ τόν τίτλο «Τό γέλιο τῆς μάνας» γράφει:

Ὁ ρόλος
τῆς μητέρας
στήν
οἰκογένεια

Όλο τό σπίτι φωτισμένο
κι δλων χαρούμενη ή ψυχή
δταν τό τρισευλογημένο
γέλιο τής μάνας άντηχειϊ.

Μά δταν έχει κάποια λύπη
κι ή σκέψη της εΐναι σκοτεινή,
άπ' τό σπιτάκι πάντα λείπει
κάθε χαρά του άληθινή.

Γι' αυτό κι έμεις δ,τι μπορούμε
κάνουμε κι δ,τι μās περνά
τό γέλιο νά μή στερηθοΐμε
τής μάνας, τή χρυσή καρδιά.

Μιχ. Στασινόπουλος

Ό πατέρας

Στόν άγώνα για τήν ευτυχία τής οικογένειας δίπλα στή μητέρα παραστέκει ο πατέρας. Αυτός εργάζεται άκούραστα για ν' άνταποκριθεί σ' όλα τά έξοδα του σπιτιού. Αυτός εΐναι ο μέγανλος προστάτης τής οικογένειας. Μέ τό παράδειγμά του, μέ τήν πείρα του, μέ τή φρόνηση, τήν ύπομονή και τίς ύποδειξεις του διδάσκει τά παιδιά πώς νά άντιμετωπίζουν τίς δυσκολίες τής ζωής. Σοβαρός και στοργικός στίς σχέσεις του μέ αυτά στέκεται δίπλα τους και γεμάτος αισιοδοξία και περηφάνια παρακολουθεί τήν ανάπτυξη τους και τήν πρόοδό τους σ' όλες τίς εκδηλώσεις τής ζωής. Τό ενδιαφέρον του για τή σχολική τους επίδοση εΐναι μέγανλο και κάθε επιτυχία τους εΐναι και δική του επιτυχία.

Πολλά εΐναι τά παραδείγματα στήν ιστορία μας άξιων πατέρων μά και παιδιών πού τους τίμησαν. Άς θυμηθοΐμε τή συγκινητική ιστορία του Τρωαδίτη Αϊνεία: Όταν οι Έλληνες κυρίεψαν τήν Τροία και του έπέτρεψαν νά πάρει φεύγοντας ένα από τά πιό πολύτιμα πράγματα πού είχε, ο Αϊνείας, μετά από τους Έφέστιους θεούς, προτίμησε τόν πατέρα του. Κι δπως αυτός ήταν τυφλός και παράλυτος τόν πήρε στους ώμους του. Οι Έλληνες, πού εκτιμούσαν τήν άγάπη και τό σεβασμό πρός

Ό πατέρας
στήν
οικογένεια

τούς γονεῖς, συγκινήθηκαν ἀπό τήν πράξη του αὐτή καί τοῦ ἐπέτρεψαν νά πάρει μαζί του ὅσα πράγματα ἤθελε.

Τ' ἀδέρφια

Κάτω ἀπ' τήν ἴδια στέγη τ' ἀδέρφια μοιράζονται τήν ἀγάπη τῶν γονιῶν τους καί συμμετέχουν στίς χαρές καί τίς λύπες τῆς οἰκογένειας. Ἡ καθημερινή τους συναναστροφή, τό κοινό τραπέζι, τά κοινά παιγνίδια, οἱ περιποιήσεις τῶν γονιῶν τους καί ἡ κοινή συμμετοχή τους σ' ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκογένειας δημιουργοῦν ἀνάμεσά τους γνήσια αἰσθήματα ἀγάπης, σεβασμοῦ, ἀλληλοβοήθειας καί συνεργασίας. Τά μεγαλύτερα ἀδέρφια προσέχουν τά μικρότερα, τά φροντίζουν, τά βοηθοῦν καί τά προστατεύουν παντοῦ καί πάντοτε. Γιά τήν ἀδερφική ἀγάπη ἡ λαϊκή μούσα ἔχει ὠραιότατα τραγοῦδια. Σέ πολλά ἀπ' αὐτά ξεχωριστή θέση κατέχει ἡ ἀφοσίωση τῶν ἀδερφῶν στήν ἀδερφή τους. Ἡ ἀφοσίωση αὐτή δέ λυγίζει οὔτε μπροστά στοῦ θάνατο.

Οἱ
ἀδερφικές
σχέσεις

Ἡ ἀδελφική ἀγάπη

Ἄνάθεμά τον πού τό εἶπεϊ: «Τ' ἀδέρφια δέν πονιοῦνται».

Τ' ἀδέρφια σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.

Τ' ἀδέρφια ἐκνηγήσανε κι ἐνίκησαν τό Χάρο.

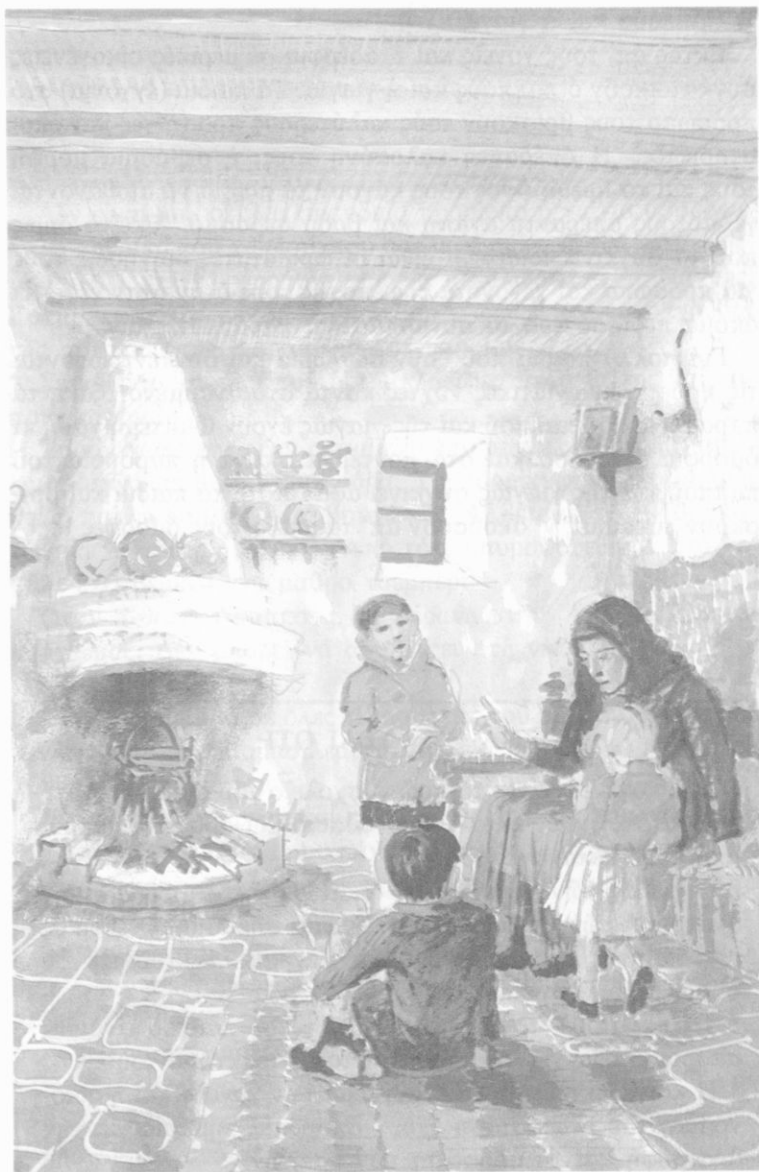
Δύο ἀδέρφια εἶχαν ἀδερφή στόν κόσμο ξακουσμένη,
τή φθόναγεν ἡ γειτονιά, τή ζήλευεν ἡ χώρα,
τή ζήλεψε κι ὁ Χάροντας καί θέλει νά τήν πάρει.

Στό σπίτι τρέχει καί βροντᾶ σάν νά 'ταν νοικοκύρης:

—Ἄνοιξε, κόρη, γιά νά μπῶ, τοιμάσου νά σέ πάρω,
κι ἐγώ εἶμ' ὁ γιός τῆς μαύρης γῆς τς ἀραχιασμένης πέτρας.

—Ἄσε με, Χάροντ' ἄσε με, σήμερα μή μέ πάρεις,
ταχιά Σαββάτο νά λουστῶ, τήν Κυριακή ν' ἀλλάξω,
καί τή Δευτέρα τό ταχύ ἐρχομαι μοναχή μου.

Ἄπ' τά μαλλιά τήν ἄρπαξε κι ἡ κόρη κλαίει καί σκούζει·
νά καί τ' ἀδέρφια πού 'φτασαν ἀπό τό κορφοβούνη·
τό Χάροντα κνηγήσαν καί γλίτωσαν τήν κόρη.

Ἡ γιαγιά διηγεῖται παραμύθια

Ὁ παππούς καί ἡ γιαγιά

Ἐκτός ἀπ' τοὺς γονεῖς καί τ' ἀδέρφια σέ μερικές οἰκογένειες συγκατοικοῦν ὁ παππούς καί ἡ γιαγιά. Τά παιδιά (ἐγγόνια) στό πρόσωπό τους βρίσκουν τοὺς καλύτερους προστάτες καί ὑποστηρικτές. Ἡ ἀπέραντη καλοσύνη τους, ἡ σεβάσμια μορφή τους καί τό ἤρεμο ὄφος τους κάνουν τά παιδιά νά αισθάνονται γι' αὐτούς ἀπέραντη ἀγάπη καί βαθύ σεβασμό. Ἐκεῖνο ὁμως πού τά συγκινεῖ ιδιαίτερα εἶναι οἱ ὠραιότατες διηγήσεις τους γιά πρόσωπα καί γεγονότα τῆς ἐποχῆς τους δταν ἦταν νέοι. Κι ἀκόμα περισσότερο τά συναρπαστικά παραμύθια τους.

Γιά πολλά παιδιά πού ζοῦν σέ χωριά καί συγκεντρώνονται τίς κρύες χειμωνιάτικες νύχτες κοντά στό ἀναμμένο τζάκι, τά παραμύθια τοῦ παπποῦ καί τῆς γιαγιάς ἔχουν ιδιαίτερη χάρη κι ὁμορφιά. Ὡστόσο καί στά μοντέρνα σπίτια ἡ παρουσία τοῦ παπποῦ καί τῆς γιαγιάς συγκινεῖ ἀφάνταστα τά παιδιά καί βρίσκουν εὐκαιρίες ν' ἀκούσουν ἀπ' τά χεῖλη τους ὁμορφες ἱστορίες.

ΝΑ ΘΥΜΑΣΑΙ ΟΤΙ:

- Ἡ οἰκογένεια εἶναι τό πρῶτο σχολεῖο τοῦ παιδιοῦ. Αὐτή ἐπιδρά στό παιδί κατά τρόπο φυσικό καί ἀβίαστο, μακριά ἀπό κάθε καταναγκασμό.
- Ὁ ρόλος τῶν γονιῶν, καί ιδιαίτερα τῆς μητέρας, στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν ἔχει σπουδαία σημασία. Ὁ ἔθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός ἔγραψε: «Στοῦ τέκνου σύρριζα τό νοῦ Θεοῦ τῆς μάνας μάτι».
- Τά πρῶτα πέντε χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ εἶναι τά σπουδαιότερα γιά τή μόρφωση τοῦ χαρακτήρα του.
- Ἡ κοινωνική θέση, τό ἐπάγγελμα τῶν γονιῶν καί ἡ οἰκονομική τους κατάσταση ἔχουν σπουδαία σημασία γιά τήν ἀνατροφή καί τή μόρφωση τῶν παιδιῶν.

Η γιαγιά μου

(έκθεση ενός μαθητή)

Δέν είναι καί κανένα σπουδαῖο πρόσωπο ἡ γιαγιά μου. Μιά ἀπλή γυναίκα τοῦ χωριοῦ, πού δούλεψε σκληρά στά νιάτα της, τό ἀμπέλι καί τά χωράφια, γιά νά μεγαλώσει τά παιδιά της. Γράμματα πολλά δέν ξέρει. Ὅστόσο γνωρίζει πολλά τραγούδια τῆς πατρίδας της, παραμύθια καί παροιμίες.

Σέ κάθε συμβουλή πού δίνει, κλῶθει στά λόγια της καί κάποια παροιμία.

Τό πρόσωπό της εἶναι σκαμμένο ἀπό ρυτίδες. Ἔχει σῶμα μέτριο, λιγνό μέ μικρή καμπούρα. Τή συρρίκνωσαν τά βάσανα καί ἡ πολλή δουλειά. Στά βουνά τῆς Ἀλβανίας, τό 1940, σκοτώθηκε ὁ τρίτος γιός της. Ἀπό τότε μαυροφορέθηκε. Στό κεφάλι ἔχει δεμένο ἓνα μαῦρο τσεμπερί.

Ὅταν πέθανε ὁ παππούς, τή φέρανε στήν Ἀθήνα. Κάθεται κοντά μας. Δέν μπορεῖ νά συνηθίσει στή νέα ζωή.

Ὅστόσο...

Βοηθαί τή μαμά σέ ὄλες τίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, πλέκει καί κεντάει. Μέ τό ἡλιοβασίλεμα αὐτή θά φροντίσει ν' ἀνάψει τό καντήλι στό εἰκόνημα.

Εἶναι γυναίκα ἤρεμη καί καλόψυχη. Ποτέ δέ θυμώνει. Κι ὅταν ἐγώ καί τ' ἀδέρφια μου κάνουμε ἀταξίες, μᾶς παρατηρεῖ κάπως αὐστηρά. Ἀλλά τά λόγια της εἶναι τόσο τρυφερά, πού τά δέχονται τ' αὐτιά μας σάν χάδι.

Τά χειμωνιάτικα βράδια δέν κουράζεται νά μᾶς λέει παραμύθια. Ὅταν ἀναθυμᾶται τό χωριό καί τό σπίτι της, βαριαναστενάζει, τά μάτια της βουρκώνουν καί σιγοτραγουδᾷ:

Τήν ξενιτιά, τήν ὀρφανιά, τήν πίκρα, τήν ἀγάπη,
τά τέσσερα τά ζύγισαν βαρύτερα εἶν' τά ξένα.

...Μᾶς λέει συχνά: «Ὅταν πεθάνω, θέλω νά μέ θάψετε στό χωριό, δίπλα στό γέρο μου».

Ναί, γιαγιά, θά ἱκανοποιησομε τή στερνή ἐπιθυμία σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς εκδηλώνουν οι γονείς τη στοργή και την αγάπη για τα παιδιά τους;
2. Λέμε πως η οικογένεια είναι το πρώτο σχολείο του παιδιού. Μπορείτε να δικαιολογήσετε γιατί;
3. Με ποιούς τρόπους μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά για την ευτυχία της οικογένειας;
4. Ποιοι λόγοι κατά τη γνώμη σας μπορούν να ταραξουν την ευτυχία της οικογένειας;

ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Νά βρείτε μερικές παροιμίες για την αδελφική αγάπη.

Γιά τό πώς θεωροῦν τόν πατέρα τους τά παιδιά στίς διάφορες ηλικίες παραθέτω λίγα λόγια παρμένα από τά γαλλικά.

ΤΙ ΞΕΡΕΙ

<i>Έξι χρονῶν</i>	Ὁ πατέρας τά ξέρει όλα.
<i>Δέκα χρονῶν</i>	Ὁ πατέρας ξέρει πολλά.
<i>Δεκαπέντε χρονῶν</i>	Ὅσα ὁ πατέρας ξέρει, τά ξέρουμε καί ἐμεῖς.
<i>Εἴκοσι χρονῶν</i>	Σίγουρα πολλά πράγματα εἶναι πού ὁ πατέρας δέν ξέρει.
<i>Τριάντα χρονῶν</i>	Θά μπορούσαμε, ὅπως καί νά 'ναι, νά ζητήσουμε καί τή γνώμη τοῦ πατέρα.
<i>Σαράντα χρονῶν</i>	Παρ' όλα αὐτά κι ὁ πατέρας κάτι ξέρει.
<i>Πενήντα χρονῶν</i>	Ὁ πατέρας όλα τά ξέρει.
<i>Ἐξήντα χρονῶν</i>	Ἄχ, ἂν ἀκόμα μπορούσαμε νά ζητήσουμε τή γνώμη τοῦ πατέρα.

Τελετή γάμου

3. Έλληνικά οικογενειακά ήθη κι έθιμα

Τά ήθη κι έθιμα είναι τρόποι συμπεριφοράς καί συνήθειες πού κληρονομήσαμε από τούς προγόνους μας μέ μακρόχρονη άσκηση. Πιό συγκεκριμένα πρέπει νά πούμε δι: τά ήθη είναι οί τρόποι, πού συμπεριφέρονται μεταξύ τους οί άνθρωποι μέσα στην κοινωνία πού ζούν. Οί τρόποι αυτοί φανερώνουν τόν έσωτερικό κόσμο τών ανθρώπων κι έχουν βάση τήν ήθική. Τά έθιμα είναι συνήθειες, πού οί άνθρωποι τίς αναγνώρισαν σάν καλές καί τίς μετάδωσαν στίς άλλες γενιές, όπως τά έθιμα τού γάμου, τής βάφτισης κτλ.

Τά ήθη καί έθιμα, πού έχει σήμερα ή ελληνική οικογένεια, στηρίζονται στίς έλληνοχριστιανικές παραδόσεις. Μέ τό πέρα-

σμα του χρόνου, όπως ήταν φυσικό, τά ηθη κι έθιμα μεταβλήθηκαν, γιατί και οι συνθήκες ζωής άλλαξαν.

Σέ γενικές γραμμές γιά τά ηθη κι έθιμα τής ελληνικής οικογένειας πρέπει νά έχουμε υπόψη μας τά παρακάτω:

- Τά ηθη κι έθιμα έχουν καθολική παραδοχή και δένουν ψυχικά τή μιá γενιά μέ τήν άλλη.
- Φανερώνουν τό χαρακτήρα μας και τόν πολιτισμό μας.
- Τά περισσότερα έθιμα, πού αναφέρονται στίς θρησκευτικές εκδηλώσεις, διατηρούνται σέ πολλά μέρη σχεδόν άμετάβλητα.
- Από τά έθιμα πού αναφέρονται στίς κοινωνικές μας σχέσεις (κοινωνικά έθιμα) αρκετά έχουν μεταβληθεί και μερικά έχουν άτονίσει ή έχουν εκλείψει τελείως.
- Πάρα πολλά έθιμα είναι διαφορετικά από τόπο σέ τόπο και άλλα τά συναντάμε άποκλειστικά σέ όρισμένα μέρη.
- Διαφορές βρίσκουμε κι ανάμεσα στά ηθη κι έθιμα τών χωριών και αυτά τών πόλεων.
- Τά έθιμα πού αναφέρονται στήν άνατροφή τών παιδιών, όπως είναι φυσικό, έχουν προσαρμοστεί σήμερα σύμφωνα μέ τίς άπαιτήσεις τής σημερινής ζωής και τήν πρόοδο του πολιτισμού.
- Τά έθιμα τών θρησκευτικών έορτών, όπως τών Χριστουγέννων, τής Πρωτοχρονιάς, τών Θεοφανείων, του Εύαγγελισμού, του Πάσχα κτλ., διατηρούνται σ' όλες τίς ελληνικές οικογένειες. Τίς μέρες αυτές οι οικογένειες, εκτός από τήν εκτέλεση τών θρησκευτικών τους καθηκόντων, συνηθίζουν νά έτοιμάζουν στά σπίτια ιδιαίτερα φαγητά, γλυκά κτλ. Ακόμη προσφέρουν δώρα, αλλάζουν επισκέψεις, εύχές κτλ.
- Από τά κοινωνικά έθιμα εκείνα πού διατηρούνται σ' όλες τίς οικογένειες είναι: α) οι επισκέψεις στίς όνομαστικές γιορτές τών μελών τής οικογένειας, τών γενεθλίων κτλ., β) τό έθιμο τής περιποίησης και τής φροντίδας στους γέροντες γονείς, γ) τό έθιμο νά παίρνουν τά παιδιά τό όνομα του παππού ή τής γιαγιάς, δ) τά έθιμα τών άρραβώνων, του γάμου και πολλά άλλα.

- Για τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου πρέπει νά ποῦμε πῶς αὐτά ἔχουν ἀλλάξει κι ἔχουν προσαρμοστεῖ μέ τίς συνθήκες τῆς σημερινῆς ζωῆς μας. Ὁ παραδοσιακός γάμος μέ τὰ λαϊκά ὄργανα, τοὺς καβαλάρηδες, τὰ προικιά κτλ. σέ πολύ λίγα χωριά διατηρεῖται.
- Ἐχουν προσαρμοστεῖ ἐπίσης καί πολλά ἄλλα ἔθιμα, ὅπως τὰ ἔθιμα τῆς προίκας, τό ἔθιμο νά παντρεύονται τὰ κορίτσια κατά σειρά ἡλικίας, τό ἔθιμο νά μήν παντρεύεται ὁ ἀδερφός προτοῦ νά παντρέψει τίς ἀδερφές κτλ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί ξέρεις γιά τὰ ἔθιμα τῆς ἀποκριᾶς;
2. Ποιά ἔθιμα τῆς οἰκογένειάς σου σοῦ ἀρέσουν περισσότερο;
3. Ποιά ἄλλα ἔθιμα τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας ἀναφέρονται στίς κοινωνικές σχέσεις;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Κάμε ἕναν κατάλογο ἀπό μερικά θρησκευτικά ἔθιμα.
2. Γράψε τί ξέρεις γιά τὰ ἔθιμα τῆς Πρωτομαγιάς.

Γ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. Τό σχολεῖο ὡς πολιτιστική κοινότητα

Στά πολύ παλιά χρόνια δέν υπῆρχε σχολεῖο. Αὐτό, κατά ἕναν τρόπο, τό ἀντικαθιστοῦσε ἡ οἰκογένεια. Ἡ ἀνάγκη τοῦ σχολείου δημιουργήθηκε μέ τήν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ καί τήν ἀνάπτυξη τῶν γνώσεων στίς ἐπιστήμες. Τά πρῶτα σχολεῖα

Οί μαθητές ζωγραφίζουν

έμφανίζονται στην Αθήνα κι αργότερα σε άλλες πόλεις της Ελλάδας.

*Ἡ ἴδρυση
σχολείων
καί
ἡ βασική
ἐκπαίδευση*

Στή σύγχρονη κοινωνία όλα τά κράτη θεωροῦν πρωταρχικό τους καθήκον τήν ἴδρυση καί ὀργάνωση σχολείων. Ὡστόσο σέ πολλά μέρη τοῦ κόσμου τό ποσοστό τῶν ἀναλφαβήτων εἶναι μεγάλο. Στή χώρα μας ἡ ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση ἐπεκτάθηκε ἀπό τά ἔξι χρόνια, πού ἦταν, στά ἑννέα (6 στό δημοτικό καί 3 στό γυμνάσιο). Κι αὐτό ἔχει σπουδαία σημασία γιά τήν ἀνάπτυξη καί πρόοδο τῆς χώρας μας σέ ὄλους τοὺς τομεῖς.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ φοίτησή μας στό σχολεῖο ξεκινάει ἀπό τό νηπιαγωγεῖο καί μπορεῖ νά συνεχιστεῖ ὡς τό πανεπιστήμιο. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἕνα μεγάλο τμήμα τῆς ζωῆς μας ἀφιερώνεται στό σχολεῖο.

*Τό δημοτικό
σχολεῖο*

Ἀπό τή φοίτησή μας στό σχολεῖο τά χρόνια τοῦ δημοτικού σχολείου ἀφήνουν σ' ὄλους μας τίς ζωνρότερες ἀναμνήσεις. Ἀπό τό μικρό καί γνώριμο περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ περνοῦμε

στό σχολικό χώρο, σέ μιά πολυαριθμότερη ομάδα μέ νέα πρόσωπα καί διαφορετική οργάνωση. Οί όποιοσδήποτε δυσκολίες τών πρώτων ήμερῶν μέ τή βοήθεια τών δασκάλων, τών γονιῶν μας ἀλλά καί τών μεγαλύτερων μαθητῶν, εὐκολα ξεπερνοῦνται. Ὁ φιλικός σύνδεσμος μέ τούς συμμαθητές μας, τά κοινά παιγνίδια στήν αὐλή τοῦ σχολείου καί ἡ συνεργασία μας στήν τάξη δημιουργοῦν μιά ἀτμόσφαιρα εὐχάριστη, πού μέ τόν καιρό γίνεται τόσο γνώριμη ὅσο καί αὐτή τοῦ σπιτιοῦ μας. Γι' αὐτό καί πολύ σωστά λένε πῶς τό σχολεῖο εἶναι τό δεύτερο σπίτι μας.

Ἡ τάξη μας

Οἱ μαθητές τῆς τάξεώς μας κάθε μέρα, μετά τήν ὁμαδική προσευχή τοῦ σχολείου, πηγαίνουμε στή δική μας αἴθουσα. Ἐκεῖ ἀδερφωμένοι σάν μιά οἰκογένεια κάνουμε τά μαθήματά μας. Ὁ δάσκαλός μας, ταγμένος ἀπό τήν πολιτεία νά μᾶς διαπαιδαγωγήσει, ἀφιερώνεται ὁλόψυχα στό εὐγενικό του ἔργο. Ἡ προσπάθειά του εἶναι νά δημιουργήσει εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα μέσα στήν τάξη καί νά κεντρίσει τά διαφέροντά μας γιά μάθηση.

Μέ τή συμπάθειά του καί τήν ἀγάπη του διώχνει τούς διαταγμούς μας καί μᾶς δίνει θάρρος νά συζητοῦμε ἐλεύθερα τά θέματα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ἐτσι, μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά ἐκφράζουμε τίς σκέψεις μας, νά ἱκανοποιοῦμε τίς ἀπορίες μας καί νά παίρνομε ἐνεργό μέρος στό μάθημα πού κάνουμε.

Τό εἰλικρινές ἐνδιαφέρον τοῦ δασκάλου μας γιά τή μόρφωσή μας εἴμαστε σέ θέση νά τό ἀναγνωρίσουμε καί νά τό ἐκτιμήσουμε καί ἄς εἴμαστε μικροί. Ξέρουμε πολύ καλά πῶς αὐτός μοχθεῖ νά μᾶς βοηθήσει νά προσαρμοστοῦμε στή σχολική ζωή καί νά μᾶς μάθει πῶς νά ἐργαζόμαστε ἀβίαστα, γιά νά μορφωθοῦμε καί νά γίνουμε χρήσιμοι στόν ἑαυτό μας καί στους ἄλλους. Ξέρουμε πῶς αὐτός ξοδεύει τίς πνευματικές του δυνάμεις γιά τήν δική μας εὐτυχία. Γι' αὐτό καί σέ κάθε περίπτωση δέν παραλείπουμε νά ἐκδηλώσουμε τό σεβασμό, τήν ἀγάπη μας καί τήν εὐγνωμοσύνη μας γι' αὐτόν, ὄχι μόνο μέσα στό σχολεῖο ἀλλά κι ἔξω ἀπ' αὐτό.

*Ἡ σχολική
ἐργασία
στήν τάξη*

*Ἡ βοήθεια
τῶν
δασκάλων
μας*

*Η
συμπεριφορά
μας
καί οι
μεταξύ μας
σχέσεις*

*Τά
βιβλία μας
καί τά
άλλα μέσα
διδασκαλίας*

Σπουδαία σημασία γιά τήν έπιτυχία τών έργασιων μας στό σχολείο, πέρα άπ' τή βοήθεια τών δασκάλων μας, έχει ή δική μας ευσυνείδητη προσπάθεια καί επιμέλεια, καθώς επίσης καί ή συμπεριφορά μας μέσα καί έξω από τό σχολείο. Άν έμεις έχουμε πείσει τόν έαυτό μας πώς γιά τή μόρφωσή μας χρειάζεται να έχουμε επιμέλεια, τάξη, πειθαρχία καί ακρίβεια, ή έπιτυχία μας είναι βέβαιη. Άν ή συμπεριφορά μας είναι ευγενική καί ή συνεργασία μεταξύ μας άρμονική, ή άπόδοση τών έργασιων μας θά είναι ικανοποιητική. Γιατί είναι φανερό πώς όταν είμαστε άδιάφοροι γιά τή γαλήνη καί τήν ήρεμία τής τάξεως, όταν είμαστε άπρόσεκτοι κι όταν ένοχλούμε τούς άλλους, τίποτε δε θά μπορέσουμε να επιτύχουμε.

Στήν τάξη μας, εκτός άπό τά άτομικά μας σχολικά είδη, έχουμε καί πολλά άλλα μέσα, πού μās βοηθούν στίς έργασίες μας. Χάρτες, εικόνες, επιπλα, πίνακες, βιβλιοθήκες, όργανα φυσικής, χημείας, γεωμετρίας, κτλ. Όλα αυτά είναι περιουσία του σχολείου μας. Μέ τή βοήθεια του δασκάλου μας αλλά καί μέ δική μας πρωτοβουλία καί συνεργασία αυτά τά μέσα μαθαίνουμε να τά χρησιμοποιούμε. Καί φυσικά, τόσο αυτά όσο καί τά άλλα άτομικά μας βιβλία, πού μās δίνει τό κράτος δωρεάν, φροντίζουμε να τά διατηρούμε σε καλή κατάσταση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει ή επέκταση τής υποχρεωτικής εκπαίδευσης στή χώρα μας άπό 6 σε 9 χρόνια;
2. Ποιές δυσκολίες συναντάς στα βιβλία πού χρησιμοποιείς στα διάφορα μαθήματα;
3. Ποιές κακές συνήθειες τών μαθητών έμποδίζουν τήν πρόοδο του σχολείου;
4. Άπ' όσα βιβλία έχεις διαβάσει ποιό σου άρεσε περισσότερο;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Άν έχετε στό σχολείο σας σχολική κοινότητα, σημείωσε μερικές δραστηριότητές της.
2. Κάμε έναν κατάλογο τών υποχρεώσεων του μαθητή στήν τάξη.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

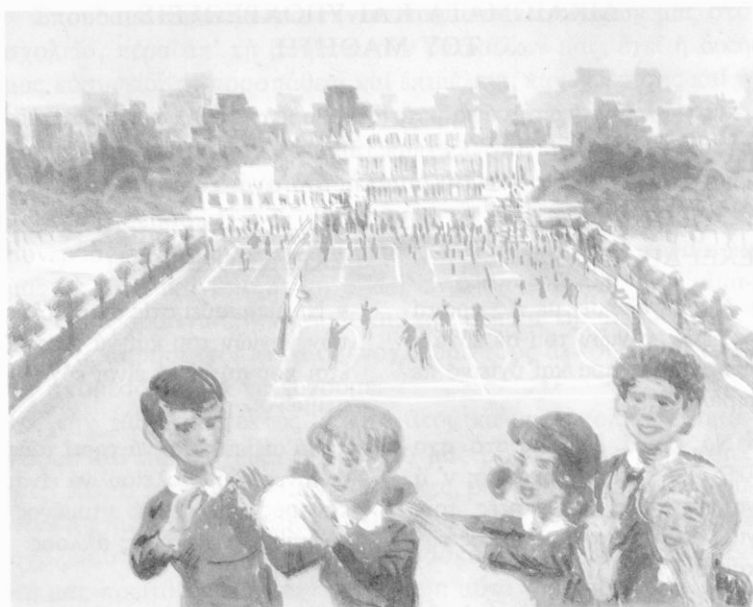
Ὁ μαθητῆς ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα ἀλλά καί υποχρεώσεις. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζουμε τά παρακάτω, πού ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν ὁμαλή του ἀνάπτυξη καί πρόοδο.

ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

- Νά μεγαλώσει μέ τίς φροντίδες τῶν γονιῶν του σέ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα καί ὑγιεινό περιβάλλον.
- Νά φοιτᾷ δωρεάν στό σχολεῖο καί νά ἔχει εὐκαιρίες ν' ἀναπτύξει τίς ἱκανότητές του, γιά νά γίνει χρήσιμο μέλος τῆς κοινωνίας.
- Νά ἐκτιμοῦν οἱ ἄλλοι τήν ἐργασία του καί νά τοῦ ἀναγνωρίζουν τίς φιλότιμες προσπάθειές του.
- Νά ἐκφράζεται ἐλεύθερα καί νά συζητεῖ τά προβλήματά του.
- Νά τόν σέβονται οἱ ἄλλοι (μικροί καί μεγάλοι) καί νά τόν βοηθοῦν ὅπου συναντᾷ δυσκολίες.
- Νά ἔχει τά δικά του πράγματα (ἀτομικά εἶδη, βιβλία, παιγνίδια κτλ.). Καί νά τοῦ τά σέβονται οἱ ἄλλοι.
- Τό παιγνίδι καί ἡ ψυχαγωγία εἶναι τά σπουδαιότερα ἀπό τά δικαιώματα τοῦ παιδιοῦ.

ΕΧΕΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ

- Νά ὑπακούει στίς συμβουλές τῶν γονιῶν του καί νά ἐνεργεῖ ἔτσι πού αὐτοί νά εἶναι εὐχαριστημένοι.
- Νά σέβεται καί νά τηρεῖ τοῦς κανόνες τοῦ σχολείου· νά εἶναι καθαρός καί σεμνά ντυμένος· νά μὴ ἐνοχλεῖ τοῦς ἄλλους.
- Νά μελετᾷ εὐσυνείδητα τά μαθήματά του καί νά ἐκτελεῖ πρόθυμα τίς ἐργασίες του.
- Νά σέβεται τή γνώμη τῶν ἄλλων καί νά εἶναι εὐγενικός.
- Νά σέβεται τόν ἑαυτό του καί τοῦς ἄλλους.
- Νά σέβεται τά πράγματα τῶν ἄλλων καί τά πράγματα τοῦ σχολείου. Νά ἐνδιαφέρεται γιά τήν καθαριότητα.
- Νά σέβεται τοῦς συμπαίκτες του, νά τηρεῖ τοῦς κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ καί νά παίξει χωρίς νά ἐνοχλεῖ τοῦς ἄλλους.

Παιγνίδια στην αυλή του σχολείου

2. Τά παιγνίδια μας

Μέ τη φοίτησή μας στο σχολείο, όπως είναι φυσικό, μαθαίνουμε και πολλά καινούρια παιγνίδια. Στην αυλή του σχολείου στά διαλείμματα, αλλά και σε άλλες ελεύθερες ώρες, παίζουμε άσταμάτητα. Τώρα όμως τό παιγνίδι μας γίνεται πιό οργανωμένα. Στά ομαδικά παιγνίδια μαθαίνουμε νά τηρούμε τούς κανόνες και νά σεβόμαστε τά δικαιώματα τών άλλων. Συνηθίζουμε νά είμαστε πειθαρχημένοι, νά δεχόμαστε μέ ψυχραιμία τήν ήττα μας ή όταν νικοῦμε νά περιορίζουμε τόν έγωισμό μας. Όποιος παραγνωρίζει τούς κανόνες του παιγνιδιού και γίνεται αίτιος νά «χαλάσει» τό παιγνίδι, χαρακτηρίζεται κακός παίκτης. Και πολύ σωστά. Γιατί τό παιγνίδι, όταν γίνεται μέ τάξη, χωρίς ζαβολιές και προπαντός χωρίς μαλώματα, δίνει χαρά και ευχαρίστηση σ' όλους. Αν όμως «χαλάσει», εξαιτίας ενός ή και περισσοτέρων, αυτή ή χαρά χάνεται και μένει ή άπογοήτευση.

*Τά παιγνίδια
στό σχολείο*

Ἄξιζει νά ποῦμε γιά τό παιγνίδι πολλά πράγματα, γιατί αὐτό, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐνδιαφέρει μεγάλους καί μικρούς. Γιά τούς μεγάλους βέβαια ταυτίζεται μέ τήν ψυχαγωγία, ὁμως γιά τούς μικρούς εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξή τους. Γι' αὐτό κι ὅλοι τό ἀναγνωρίζουν σάν μεγάλο δικαίωμα τῶν παιδιῶν. Στά σχολεῖα μας τό παιγνίδι στίς μικρές τάξεις τοῦ δημοτικοῦ συνδυάζεται πολλές φορές μέ τά μαθήματα. Ἔτσι, αὐτά γίνονται εὐχάριστα καί δημιουργικά. Μά καί στίς μεγαλύτερες τάξεις τό παιγνίδι κυριαρχεῖ σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ὀργανώνει τό σχολεῖο. Γιατί αὐτό, ἐκτός ἀπό τ' ἄλλα, εἶναι σπουδαῖο μέσο γιά τή σωματική, πνευματική καί κοινωνική μας ἀνάπτυξη.

Γιά ὅλα αὐτά οἱ γονεῖς μας, τό σχολεῖο καί ὁ δῆμος ἢ ἡ κοινότητα κτλ. φροντίζουν νά ἐξασφαλίσουν στά παιδιά ὅλα τά μέσα, γιά νά μποροῦν νά παίξουν εὐχάριστα. Οἱ γονεῖς μας ξοδεύουν ἀκόμα καί ἀπό τό ὑστέρημά τους, γιά νά μᾶς ἐξασφαλίσουν τά μέσα γιά νά παίξουμε ὅσο τό δυνατό πιό ἄνετα. Τό ἴδιο ἐνδιαφέρονται καί ὁ δῆμος καί ἡ κοινότητα. Γι' αὐτό ἰδρύουν κέντρα ψυχαγωγίας, παιδικές χαρές, γυμναστήρια κτλ., πού δυστυχῶς δέν ἐπαρκοῦν στίς ἀνάγκες μας. Κι αὐτό, γιατί στίς μεγάλες πόλεις δέν ὑπάρχουν κατάλληλοι χώροι γιά παιγνίδια. Ἔτσι, πολλά παιδιά πού μένουν στά στενά διαμερίσματα τῶν πολυκατοικιῶν, δυσκολεύονται πολύ νά παίξουν ἐλεύθερα.

Τόν τελευταῖο καιρό μέ τήν πρωτοβουλία τῶν γονιῶν μας καί μέ τή συνεργασία τῶν δήμων τῆς Ἀθήνας, σέ ἀρκετές γειτονιές δημιουργήθηκαν καί οἱ λεγόμενοι «παιδότοποι». Αὐτοί οἱ παιδότοποι, πού εἶναι μικροί δρόμοι κλειστοί γιά τά αυτοκίνητα, προσφέρουν σπουδαία ἐξυπηρέτηση γιά τά παιγνίδια.

Ἄν τό παιγνίδι εἶναι ἀναφαίρετο δικαίωμά μας, ὡς παιδιά, γιά ὅλα ὅσα εἶπαμε παραπάνω, δέν πρέπει νά μείνουμε μέ τήν ἐντύπωση πῶς ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε μόνο γιά νά παίξει. Στή μακρινή πορεία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἡ ἀρχή γιά κάθε δράση καί γιά κάθε δημιουργία ἦταν ἡ ἐργασία. Γι' αὐτό καί ἡ ἀγάπη γιά τήν ἐργασία εἶναι ὑψηλό καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτή ἡ ἀγάπη καλλιεργεῖται ἀπό τά μικρά μας χρόνια μέσα στήν οἰκογένεια. Πιό συστηματικά ἡ ἀγάπη γιά τήν ἐργασία, ἡ φιλεργία, ἀναπτύσσεται στό σχολεῖο. Ὡς μαθητές, μέσα σ' αὐτό, δέν παί-

*Ἡ σημασία
τῶν
παιγνιδιῶν*

*Παιγνίδι
καί ἐργασία*

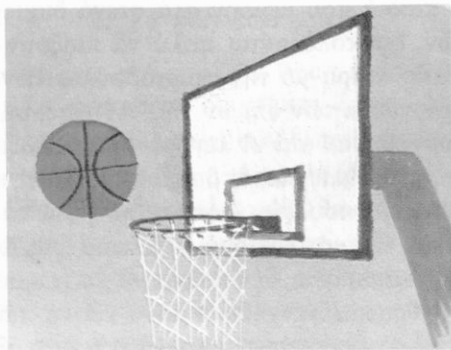
ζουμε μόνο αλλά και εργαζόμαστε υπεύθυνα. Κι όσο μεγαλώ-
νουμε τόσο συνειδητοποιούμε καλύτερα την αξία της εργασίας.
Πολλές φορές μάλιστα φτάνουμε σέ σημείο ν' άπασχολούμαστε
δχι μόνο μέ ευχάριστα πράγματα αλλά και μέ κουραστικά και
δύσκολα, πού όμως στή ζωή είναι άπαραίτητα και χρήσιμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία έχει ή τήρηση τών κανόνων του παιγνιδιού;
2. Ποιά όμαδικά παιγνίδια σου άρέσουν περισσότερο;
3. Πώς έκδηλώνουν τό ενδιαφέρον τους οι γονείς και ή πολιτεία για τήν ψυχαγωγία τών παιδιών;
4. Γιατί ή άγάπη για τήν εργασία είναι ύψηλό καθήκον του άνθρώπου;

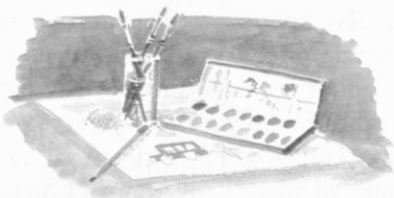
ΕΡΓΑΣΙΑ

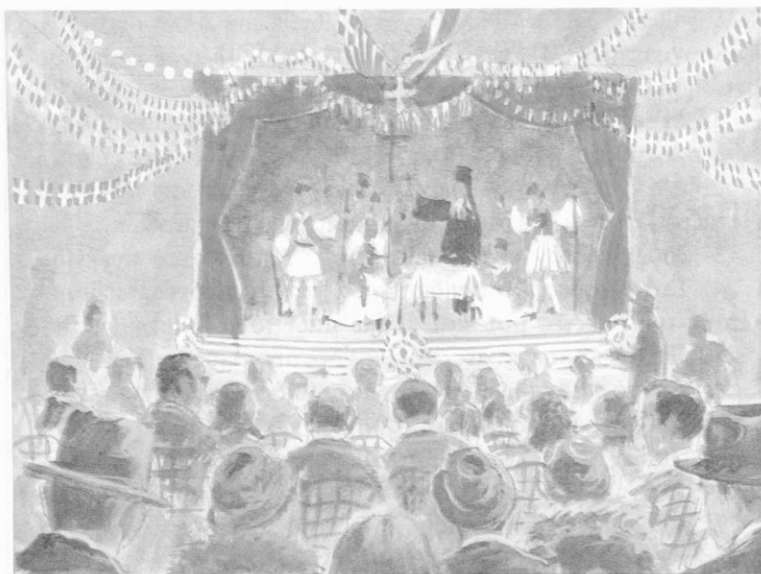
1. Φρόντισε νά μάθεις και νά γράψεις μία παροιμία ή ένα «ρητό» για τήν εργασία.

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΙΖΩ

1. Μ' άρεσουν τά παιγνίδια καί χαίρομαι νά παίζω, όταν έχω ελεύθερο χρόνο.
2. Άν έχω έργασία, φροντίζω νά τήν τελειώσω κι έπειτα παίζω. Έτσι μ' ευχαριστεί περισσότερο τό παιγνίδι.
3. Διαλέγω τόν κατάλληλο χρόνο-τόπο γιά τό παιγνίδι.
4. Στά όμαδικά παιγνίδια τηρώ τούς κανόνες, σέβομαι τούς συμπαίκτες μου καί παίζω μαζί τους άγαπημένα.
5. Παίζω προσεχτικά χωρίς κινδύνους. Προτιμώ νά σταματήσω τό παιγνίδι ή νά χάσω, άν υπάρχει κάποιος κίνδυνος ή κάτι δέν πάει καλά.
6. Παίζω ήρεμα, ψύχραιμα, χωρίς φωνές, βρισιές καί μαλώματα.
7. Άποφεύγω τά παιγνίδια πού ένοχλοϋν τούς άλλους καί προσέχω νά μήν προκαλώ ζημιές.
8. Άν άπομακρυνθώ κάπου γιά παιγνίδι, φροντίζω νά τό ξέρουν οί γονείς μου.
9. Άν περάσει ή ώρα ή άν κουραστῶ, σταματώ τό παιγνίδι καί γυρίζω στό σπίτι μου.
10. Παίζοντας προσέχω τά ρούχα μου καί προπαντός τήν υγεία μου.
11. Τά άτομικά μου παιγνίδια τά προσέχω καί τά φυλάγω. Άν μου ζητήσουν τά δίνω καί στ' άλλα παιδιά.
12. Ξέρω πώς τ' άκριβά παιγνίδια δέν είναι πάντοτε τά καλύτερα, γι' αυτό καί δέν επιμένω νά μου τά αγοράσουν οί γονείς μου.

Οι γονεῖς παρακολουθοῦν σχολικὴ γιορτὴ

3. Οἰκογένεια καὶ σχολεῖο

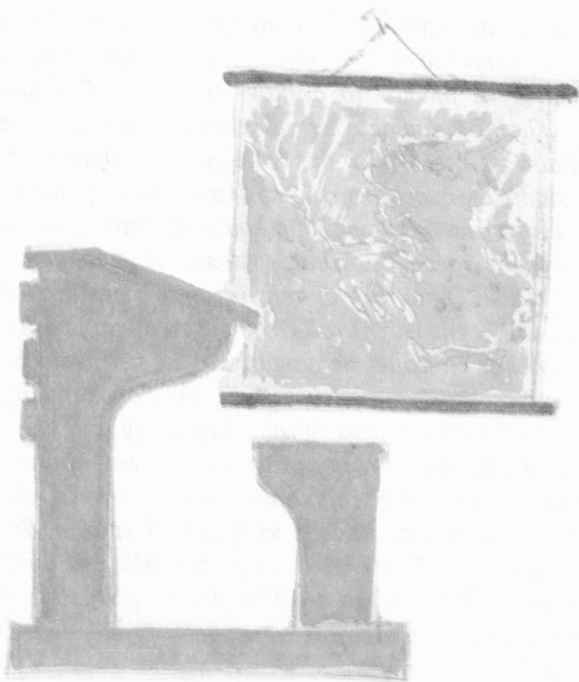
*Τό παιδικό
θέατρο*

Στό φυσικό περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ μας ἡ μορφωτική δύναμη τῆς οἰκογένειας εἶναι ἀναμφισβήτητη. Γιατί, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἀγωγή ἀρχίζει ἀπό τή βρεφική ἡλικία μας καί συνεχίζεται μέ τρόπο φυσικό καί ἀβίαστο μέσα σέ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης, συνεργασίας, κατανόησης καί ἀλληλοσεβασμοῦ. Ὅμως στό σπίτι μας, παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῶν γονιῶν μας, τά μέσα πού ἔχουμε γιά τή μόρφωσή μας δέν εἶναι πολλά.

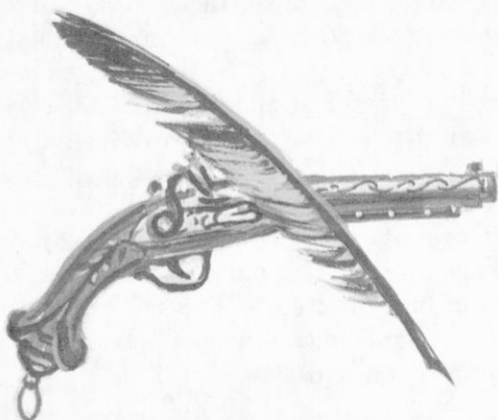
Τά δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ μας, πού μπορεῖ νά εἶναι στενά καί περιορισμένα, δέν προσφέρονται γιά συστηματική ἐργασία. Ἐξάλλου οἱ γονεῖς μας, ἀπασχολημένοι μέ τήν ἐργασία τους καί τίς ἄλλες φροντίδες τοῦ σπιτιοῦ, δέν ἔχουν στή διάθεσή τους οὔτε χρόνο οὔτε καί τίς κατάλληλες γνώσεις νά μᾶς προσφέρουν σημαντική βοήθεια. Ἀντίθετα τό σχολεῖο, πού διαθέτει κατάλληλους χώρους, πλούσια μέσα διδασκαλίας, εἰδικευ-

μένο προσωπικό κτλ., προσφέρεται καλύτερα για τή μόρφωσή μας. Αυτό, όχι μόνο συμπληρώνει και πλαταίνει τίς γνώσεις μας συστηματικά αλλά και καλλιεργεί όλες τίς κοινωνικές αρετές (τάξη, καθαριότητα, συνεργασία, ευγένεια, καλοσύνη, αξιοπρέπεια κτλ.). Κι αυτό γιατί δίνει ευκαιρίες για γνωριμία, φιλία και συνεργασία μέ πολλά πρόσωπα.

Γιά όλα αυτά τό ενδιαφέρον τῶν γονιῶν μας για τό σχολεῖο εἶναι μεγάλο και μέ κάθε τρόπο φροντίζουν νά προσφέρουν τή βοήθειά τους για τήν καλύτερη ἀπόδοσή του. Καί εἶναι γνωστό πώς μέ τίς σχολικές ἐφορεῖες και τούς συλλόγους τους οἱ γονεῖς προσφέρουν πολύτιμες ὑπηρεσίες στό ἔργο τοῦ σχολείου, πού εἶναι και δικό τους ἔργο. Ἐτσι, οἱ στενές και εἰλικρινεῖς σχέσεις γονιῶν και δασκάλων κάνουν ευκολότερο και ἀποδοτικότερο τό ἔργο τοῦ σχολείου.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

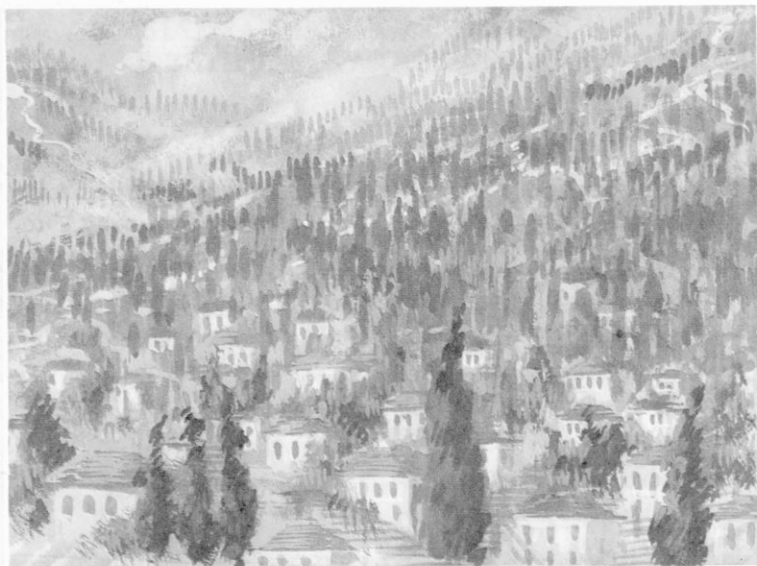

«...Αυτά δέν τά λέγω εγώ μοναχός, τά λέγει ὄλο τό κοινό καί οἱ ἐφημερίδες. Κι ὄσα σημειώνω τά σημειώνω, γιατί δέν ὑποφέρνω νά βλέπω τό ἄδικον νά πνίγει τό δίκαιον. Διά ἔκεινο ἔμαθα γράμματα εἰς τά γεράματα καί κάνω αὐτό τό γράψιμον τό ἀπελέκητο, ὅτι δέν εἶχα τόν τρόπον ὄντας παιδί νά σπουδάξω, ἤμουν φτωχός κι ἔκανα τόν ὑπηρέτη καί τιμάρευα ἄλογα, κι ἄλλες πλήθος δουλειές ἔκανα, νά βγάλω τό πατρικό μου χρέος, ὅπου μᾶς χρέωσαν οἱ χαραμηῆδες (= κλέφτες), καί νά ζήσω κι ἐγώ σέ τούτην τήν κοινωνίαν ὄσο ἔχω τ' ἀμανάτι (= τήν ψυχή) τοῦ Θεοῦ εἰς τό σῶμα μου. Κι ἀφοῦ ὁ Θεός θέλησε νά κάμει νεκρανάσταση εἰς τήν πατρίδα μου, νά τήν λευτερώσει ἀπό τήν τυραγνίαν τῶν Τούρκων, ἀξίωσε κι ἐμένα νά δουλέψω κατά δύναμη λιγότερον ἀπό τόν χειρότερον Ἕλληνα. Γράφουν σοφοί ἄνδρες πολλοί, γράφουν τυπογράφοι, ντόπιοι καί ξένοι, διαβασμένοι γιά τήν Ἑλλάδα. Ἐνα πράμα μόνον μέ παρακίνησε κι ἐμένα νά γράψω, ὅτι τούτην τήν πατρίδα τήν ἔχομεν ὄλοι μαζί, καί σοφοί κι ἀμαθεῖς καί πλούσιοι καί φτωχοί καί οἱ πλέον μικρότεροι ἄνθρωποι· ὄσοι ἀγωνιστήκαμεν, ἀναλόγως ὁ καθείς ἔχομεν νά ζήσωμεν ἐδῶ...».

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

- Νά είσαι καθαρός. Έλα στο σχολείο ντυμένος σεμνά και περιποιημένος.
- Μή μαλώνεις και μή χρησιμοποιείς άπρεπες λέξεις.
- Μή φωνάζεις δυνατά στους διαδρόμους· απόφευγε κάθε θόρυβο.
- Μή σκαρφάζεις στά κάγκελα, μπορεί νά πάθεις άτύχημα.
- Φρόντισε νά διατηρείται ώραιό τό σχολείο μας.
- Όταν πηγαίνεις στό άποχωρητήριο δείξε πώς έχεις καλή άνατροφή.
- Μέσα στην τάξη πήγαινε στην θέση σου χωρίς θόρυβο.
- Μήν ξεχνάς τά μαθητικά σου καθήκοντα.
- Στο σπίτι ένέργησε έτσι, πού οί γονείς σου νά είναι εύχαριστημένοι από σένα, σε κάθε ευκαιρία.
- Μέ την καλή σου θέληση νά συνεργάζεσαι γιά την πρόοδο και την καλή φήμη του σχολείου μας. Όταν κάνεις τά καθήκοντά σου θά είσαι πάντοτε χαρούμενος.
- Φτάσε έγκαιρα στό σχολείο, δηλαδή πριν από τό πρώτο κουδούνι.
- Παίρνεις δωρεάν βιβλία. Διατήρησε τα σε καλή κατάσταση.
- Άνέβα και κατέβα στις σκάλες, χωρίς νά πηδās τά σκαλιά.
- Μήν κάθεται πάνω στό πρεβάζι των παραθύρων.
- Ρίξε τά άχρηστά σου μέσα στό ειδικά κουτιά.
- Νά είσαι σεμνός· σεβάσου τον έαυτό σου και τους άλλους.
- Έτοίμασε τά βιβλία σου και πάρε άπόφαση νά εργαστείς καλά.
- Μελέτησε εύσυνείδητα τά μαθήματά σου.
- Υπάρχουν πολλές μικρές έργασίες, πού μπορείς νά κάνεις γιά νά ανακουφίσεις τους γονείς σου.

Εικόνα χωριού με δάσος

Δ'. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1. Τό χωριό και ή πόλη

*Η ζωή
στό χωριό*

Αν ρίξουμε μιά ματιά στό χάρτη τής Ελλάδας θά δοῦμε χιλιάδες χωριά καί πολλές πόλεις, πού σημειώνονται μέ τά ὄνόματά τους. Γιά τή ζωή τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων μάθαμε πολλά πράγματα στό μάθημα τῆς γεωγραφίας. Ἐξάλλου ὅλοι ἔχουμε ταξιδέψει, λίγο πολύ, καί σέ διάφορες πόλεις καί χωριά. Ἔτσι, εἶδαμε ἀπό κοντά τή ζωή καί τίς ἀσχολίες τῶν κατοίκων, δοκιμάσαμε τά προϊόντα τοῦ τόπου, γνωρίσαμε τά τοπικά ἔθιμα.

Ἡ ζωή τοῦ χωριοῦ διαφέρει σέ πολλά πράγματα ἀπό αὐτήν τῆς πόλεως. Στό χωριό οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία καί μέ ἄλλα ἐπαγγέλματα, πού προσφέρονται στόν τόπο τους. Μακριά ἀπό τοὺς θορύβους καί τά

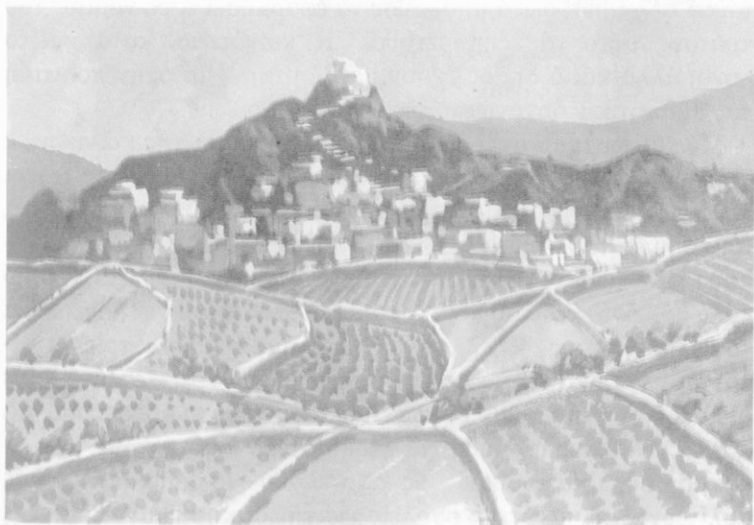
καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων ζοῦνε ἥσυχα, ἀπλά, καί ὑγιεινά, παρόλο πού ἐργάζονται στά χωράφια σκληρά κι ἔχουν κι ἀρκετά στερήσεις.

Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ζοῦν συνήθως στά στενά διαμερίσματα τῶν πολυκατοικιῶν κι ἐργάζονται ὡς ὑπάλληλοι, ἐργάτες, τεχνίτες, ἔμποροι κτλ. Στήν πόλη οἱ ἐλεύθεροι χῶροι μέ δέντρα καί πράσινο εἶναι ἐλάχιστοι καί στούς δρόμους τά αὐτοκίνητα κινοῦνται διαρκῶς. Σέ γενικές γραμμές τά χαρακτηριστικά τῆς πόλεως εἶναι: πολυώροφα κτίρια, μεγάλα καταστήματα, πολλές τράπεζες, ξενοδοχεῖα, νοσοκομεῖα, διάφορες σχολές, κρατικές ὑπηρεσίες, καί ζωή πολυτάραχη καί κουραστική. Φυσικά ἡ πνευματική, πολιτιστική, καλλιτεχνική, κτλ. κίνηση εἶναι ἀναπτυγμένη καί τά μέσα ψυχαγωγίας (θέατρα, κινηματογράφοι, ἀθλητικοί ἀγῶνες κτλ.) εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπό αὐτά τοῦ χωριοῦ.

*Πῶς
εἶναι
σήμερα
οἱ πόλεις*

2. Ἡ αὐτοδιοίκηση

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριοῦν καί τῶν πόλεων, γιά νά διοικοῦνται

Εἰκόνα χωριοῦ χωρὶς δάσος

Τό σύστημα
αυτοδιοικήσεως

καί νά ἐξυπηρετοῦνται καλά, εἶναι ὀργανωμένοι σέ κοινότητες καί σέ δήμους. Οἱ δήμοι καί οἱ κοινότητες ἀποτελοῦν μικρές διοικητικές περιφέρειες κι ἔχουν δικό τους σύστημα διοικήσεως, πού λέγεται *τοπική αυτοδιοίκηση*. Μέ τό σύστημα αὐτό τή διοίκηση τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων κάθε χωριοῦ, πού ἀποτελεῖ κοινότητα, καί κάθε πόλης, πού ἀποτελεῖ δήμο, ἀναλαμβάνουν ντόπιοι ἄνθρωποι, πού ἐκλέγουν οἱ κάτοικοι.

Ποιοί
διοικοῦν
τό δήμο
καί τήν
κοινότητα

Τά πρόσωπα πού διοικοῦν τήν κοινότητα ἀποτελοῦν τό *κοινοτικό συμβούλιο*, μέ ἐπικεφαλῆς τόν *πρόεδρο τῆς κοινότητας*. Καί αὐτά πού διοικοῦν τούς δήμους ἀποτελοῦν τό δημοτικό συμβούλιο, μέ ἐπικεφαλῆς τό *δήμαρχο*. Οἱ μόνιμοι κάτοικοι τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητας λέγονται *δημότες*.

Ἡ κοινότητα
εἶναι
σπουδαῖος
ὀργανισμός

Ἡ κοινότητα εἶναι ὁ μικρότερος ἀλλά καί σπουδαιότερος ὀργανισμός. Ἄν δέν ὑπῆρχαν οἱ κοινότητες ἢ λειτουργία τῆς διοικητικῆς μηχανῆς τοῦ κράτους θά ἦταν σχεδόν ἀδύνατη. Γιατί ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας, πού κατοικεῖ σέ χωριά, δέ θά μπορούσε νά ἐφαρμόσει τούς νόμους τοῦ κράτους οὔτε νά ἐξυπηρετηθεῖ. Ἡ κοινότητα, κατά πρῶτο λόγο, ἀλλά καί ὁ δήμος ἔχουν μεγάλη σημασία στήν πολιτική καί διοικητική ὀργάνωση τῆς χώρας μας.

Μέ τήν
αυτοδιοίκηση
ἐξυπηρετοῦνται
καλύτερα
οἱ κάτοικοι

Μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου (οἱ δημότες) ἔχουν τό δικαίωμα νά ἐκλέγουν μόνοι τους τά πρόσωπα πού θά τούς διοικήσουν. Αὐτό σημαίνει ὅτι τίς τοπικές τους ὑποθέσεις τίς ἀναθέτουν σέ ντόπιους ἄνθρωπους. Καί ὅπως εἶναι φυσικό, αὐτοί ὄχι μόνο γνωρίζουν πολύ καλά τίς ἀνάγκες τοῦ τόπου τους ἀλλά καί ἐνδιαφέρονται γιά τή θεραπεία τους. Ἐξάλλου τά προβλήματα τῶν κατοίκων λύνονται μέσα στό χωριό ἢ τήν πόλη χωρίς νά χρειάζεται νά πάνε οἱ κάτοικοι στήν πρωτεύουσα. Γιά τούς λόγους αὐτούς καί γιά πολλούς ἄλλους ὁ δήμος καί περισσότερο ἡ κοινότητα, πού εἶναι μικρογραφία τοῦ κράτους, ἀποτελοῦν στό δημοκρατικό μας πολίτευμα τό καλύτερο σχολεῖο γιά τήν ἄσκηση κάθε κρατικῆς ἐξουσίας.

Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

Α'. Όμοιότητες:

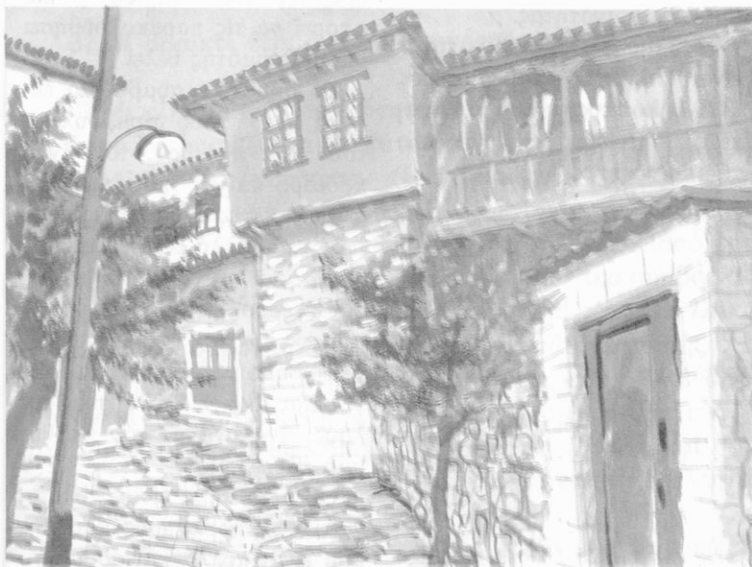
Ἡ κοινότητα καὶ ὁ δήμος εἶναι κύριες μορφές τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Οἱ κοινότητες καὶ οἱ δήμοι ἔχουν δικό τους ὄνομα καὶ δική τους *ἐδαφικὴ περιφέρεια*.

Στὶς κοινότητες καὶ τοὺς δήμους κάθε 4 χρόνια γίνονται *ἐκλογές* γιὰ τὴν ἀνάδειξη κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβούλων.

Στὶς ἐκλογές ψηφίζουν οἱ δημότες (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) ποὺ εἶναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ 20 χρονῶν.

Σύμβουλοι (κοινοτικοὶ ἢ δημοτικοί) μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν ὅσοι εἶναι πάνω ἀπὸ 25 χρονῶν, ψηφίζουν στὴν κοινότητα ἢ τὸν δήμο καὶ δέν εἶναι ὑπάλληλοι.

Εἰκόνα παλιᾶς πόλης

Β' Διαφορές:

Η κοινότητα

Διοικείται από τό κοινοτικό συμβούλιο μέ επικεφαλής τόν πρόεδρο τής κοινότητας.

Κοινότητα αποτελοῦν τά χωριά (ή κωμοπόλεις), πού ἔχουν πάνω ἀπό 500 κατοίκους.

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μιά φορά τό μήνα.

Τό κοινοτικό συμβούλιο, μετά τίς ἐκλογές, ἐκλέγει τόν πρόεδρο τής κοινότητας.

Τό συμβούλιο τής κοινότητας ἀποτελεῖται ἀπό 5 ὄς 15 μέλη, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό τής κοινότητας.

Ἡ ὑπηρεσία τής κοινότητας εἶναι ἀπλή. Ὁ σπουδαιότερος ὑπάλληλός της εἶναι ὁ γραμματέας, πού διευθύνει τό γραφεῖο τής κοινότητας.

Ὁ δῆμος

Διοικεῖται ἀπό τό δημοτικό συμβούλιο καί ἀπό τή δημοτική ἐπιτροπή, πού ἐκλέγεται κάθε χρόνο ἀπό τό συμβούλιο.

Δῆμο αποτελοῦν: οἱ πόλεις πού ἔχουν πάνω ἀπό 10 χιλιάδες κατοίκους· οἱ πρωτεύουσες τῶν νομῶν ἄσχετα ἀπό τόν ἀριθμό τῶν κατοίκων· μερικές ἄλλες πόλεις μέ λιγότερους ἀπό 10 χιλ. κατοίκους, γιά λόγους ἱστορικούς. Π.χ. δῆμος Δελφῶν, δῆμος Λουτρακίου κτλ.

Τό δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μιά ὀρισμένη μέρα τής ἐβδομάδας. Οἱ συνεδριάσεις εἶναι δημόσιες καί μπορεῖ νά τίς παρακολουθήσει ὅποιος δημότης θέλει.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἐκλέγει ἀπό τοῦς συμβούλους του: τόν πρόεδρο, τόν ἀντιπρόεδρο καί τό γραμματέα. Ὁ ἀναπληρωτής δήμαρχος δέν ἐκλέγεται, ἀλλά σύμφωνα μέ τό νόμο εἶναι αὐτός πού πῆρε περισσότερους σταυρούς προτιμήσεως.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπό 9 ὄς 31 συμβούλους, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό κάθε δήμου.

Οἱ ὑπηρεσίες εἶναι πολλές, γιατί τά προβλήματα τοῦ δήμου εἶναι πολλά καί σοβαρά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές διαφορές υπάρχουν ανάμεσα στο χωριό και στην πόλη;
2. Ποιά μειονεκτήματα παρουσιάζουν σήμερα οι πόλεις;
3. Ποιοί διοικούν την κοινότητα και πώς εκλέγονται;
4. Στόν τόπο τής κατοικίας σου σέ ποιά κοινότητα ή σέ ποιό δήμο ανήκετε;
5. Μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως ποιές έξυπηρετήσεις έχουν οι κάτοικοι;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε έναν κατάλογο μέ πέντε ονόματα δήμων ή κοινοτήτων, πού υπάγονται στή Νομαρχία του τόπου τής κατοικίας σου.

3. Οί βασικοί θεσμοί στήν κοινότητα και στό δήμο

α) *Η εκκλησία.* Κάθε κοινότητα έχει τουλάχιστο μία εκκλησία, όπου εκκλησιάζονται οι κάτοικοι και γίνονται όλες οι άλλες θρησκευτικές εκδηλώσεις (βαφτίσια, γάμοι κτλ.). Όπου υπάρχει μία εκκλησία μέ μόνιμο ιερέα έχουμε μία *ένορία*.

Στά μεγάλα χωριά και στις πόλεις υπάρχουν περισσότερες ένορίες. Κάθε ένορία διοικείται από εκκλησιαστικό συμβούλιο, τό οποίο αποτελούν ό ιερέας ώς πρόεδρος και τέσσερις λαϊκοί ώς μέλη. Τό συμβούλιο φροντίζει γιά όλα τά θέματα τής ένορίας (συντήρηση ή ανέγερση ναού, τελετές κτλ.). Οι ένορίες υπάγονται στή μητρόπολη. Στήν έδρα τής μητρόπολης είναι ό «μητροπολιτικός» ναός, όπου στις μεγάλες έθνικές και θρησκευτικές γιορτές γίνονται οι επίσημες τελετές (δοξολογίες, άγιασμοί κτλ.).

Έκτός από τους ναούς – έδρες τών ένοριών – στά χωριά και στις πόλεις υπάρχουν πολλά έξωκλήσια άφιερωμένα τό καθένα

Εικόνα σύγχρονης πόλης

σέ έναν άγιο. Έκεϊ συνήθως στή μνήμη του άγιου γίνονται πανηγύρια με τά ελληνικά έθιμα.

β) *Τό σχολείο*. Για τά μικρά χωριά τό σχολείο είναι τό σπουδαιότερο ίδρυμα τής κοινότητας και τό ενδιαφέρον τών κατοίκων για τή λειτουργία του είναι μεγάλο. Τά δημοτικά σχολεία με ένα δάσκαλο λέγονται «μονοθέσια». Στά μονοθέσια σχολεία δλες οι τάξεις, από τήν πρώτη ως τήν έκτη, είναι σέ μιά αίθουσα. Στά μεγάλα χωριά και στίς πόλεις υπάρχουν σχολεία «διθέσια», «τριθέσια» κτλ., ανάλογα με τόν αριθμό τών μαθητών, καθώς επίσης και γυμνάσια και λύκεια.

Πολλά σχολεία, κυρίως στά χωριά, έχουν και σχολικούς κήπους, όπου οι μαθητές καλλιεργούν διάφορα λουλούδια και άλλα φυτά.

Στίς πόλεις και σέ πολλά χωριά λειτουργούν ακόμη και νηπιαγωγεία, για τά παιδιά τής προσχολικής ηλικίας, καθώς επίσης και διάφορες τεχνικές σχολές.

*Τά σχολεία
στά χωριά
και στίς
πόλεις*

Ἡ σημασία πού ἔχει τό σχολεῖο γιά τό χωριό ἢ τήν πόλη εἶναι τεράστια. Χωρίς τό σχολεῖο εἶναι φανερό πώς δέ θά εἶχαμε καμιά πρόοδο στήν κοινωνία. Γι' αὐτό ἡ κοινότητα καί ὁ δήμος καί γενικότερα ἡ πολιτεία φροντίζουν νά υπάρχουν παντοῦ σχολεῖα, ὄχι μόνο δημοτικά ἀλλά καί γυμνάσια καί λύκεια, γιά νά μποροῦν νά μορφώνονται δωρεάν ὅλα τά Ἑλληνόπουλα. Ἐκτός ἀπό τά δημόσια σχολεῖα, στίς μεγάλες πόλεις υπάρχουν καί ἰδιωτικά σχολεῖα, τά ὁποῖα προσφέρουν ἐξίσου μέ τά δημόσια σπουδαία ὑπηρεσία.

Στήν ἐποχή μας, γιά ν' ἀνταποκριθοῦμε στίς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καί νά γίνουμε χρήσιμα μέλη τῆς κοινωνίας, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό περισσότερη μόρφωση. Γι' αὐτό τό κράτος μας αὐξήσε τά χρόνια τῆς υποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως καί ἱδρυσε νέες σχολές καί πανεπιστήμια.

Στό σχολικό κήπο

Τό ληξιαρχείο. Είναι δημόσιο γραφείο που κρατάει διάφορα βιβλία όπου καταγράφονται όρισμένα σπουδαία γεγονότα των δημοτών. Τέτοια γεγονότα είναι: ή γέννηση, ή βάφτιση, ο γάμος και ο θάνατος. Η καταγραφή γίνεται μέ όλα τά στοιχεα (ήμερομηνία, όνόματα κτλ.) και λέγεται «ληξιαρχική πράξη». Τό ληξιαρχείο έχει βιβλία: γεννήσεων, γάμων, θανάτων και βαπτίσεων. Οί δημότες, που χρειάζονται για διάφορες υποθέσεις τους νά βεβαιώσουν ένα από αυτά τά γεγονότα, ζητούν αντίγραφο ληξιαρχικής πράξεως κι έξυπηρετούνται.

Τό δημοτολόγιο. Όλοι οί δημότες, άντρες και γυναίκες, είναι γραμμένοι σ' ένα βιβλίο, που λέγεται «δημοτολόγιο». Στο δημοτολόγιο μπορεί νά έγγραφεί και όποιος έχει έγκατασταθεί στο δήμο ή τήν κοινότητα από ξένη περιφέρεια.

Τό μητρώο άρρένων. Στο βιβλίο αυτό έγγράφονται μόνο οί άρρενες δημότες, χωριστά κατά έτος γεννήσεως και μέ τή σειρά τής ήμερομηνίας γεννήσεως. Έτσι από αυτό φαίνεται ή ήλικία του καθενός. Αντίγραφο του στέλνεται στο στρατολογικό γραφείο του νομού. Εκεί καταρτίζεται τό «στρατολογικό μητρώο», που κανονίζει τή σειρά (στρατιωτική κλάση) των άρρένων, που θά πάνε στρατιώτες.

Άλλες ύπηρεσίες. α) *Η άγροφυλακή.* Για τήν ασφάλεια των άγροτικών κτημάτων ύπάρχει ή κρατική ύπηρεσία, που λέγεται «άγροφυλακή». Αυτή υπάγεται στο Ύπουργείο Δημόσιας Τάξεως και έχει υπαλλήλους τους άγροφύλακες, που φυλάγουν τά χωράφια, τά λιοστάσια κτλ. από τά ζώα και τους κλέφτες. Προϊστάμενος των άγροφυλάκων είναι ο άγρονόμος, ο όποιος δικάζει και τίς άγροζημίες.

β) *Η άγορανομία.* Είναι δημόσια άστυνομική ύπηρεσία που έλέγχει τήν καθαριότητα, τήν ποιότητα και τίς τιμές των εμπορευμάτων πρώτης ανάγκης και ιδιαίτερα των ειδών διατροφής, που πουλιούνται στις πόλεις. Η άγορανομία προσφέρει σπουδαία ύπηρεσία στους πολίτες, γιατί προστατεύει τά συμφέροντα και τήν υγεία τους. Στά χωριά που δέν ύπάρχει άγορανομία ο έλεγχος γίνεται από τήν άστυνομία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές θρησκευτικές τελετές γίνονται στην εκκλησία της ένορίας σου;
2. Από ποιούς διοικείται η ένορία;
3. Στόν τόπο της ένορίας σου τί είδους σχολεία υπάρχουν;
4. Για νά φτάσεις στό Λύκειο (Α' τάξη) από τό νηπιαγωγείο, σέ ποιά σχολεία καί σέ ποιές τάξεις πρέπει νά φοιτήσεις;
5. Ποιά σημασία έχει ή επέκταση της υποχρεωτικής φοιτήσεως από 6 σέ 9 χρόνια;

ΕΡΓΑΣΙΑ

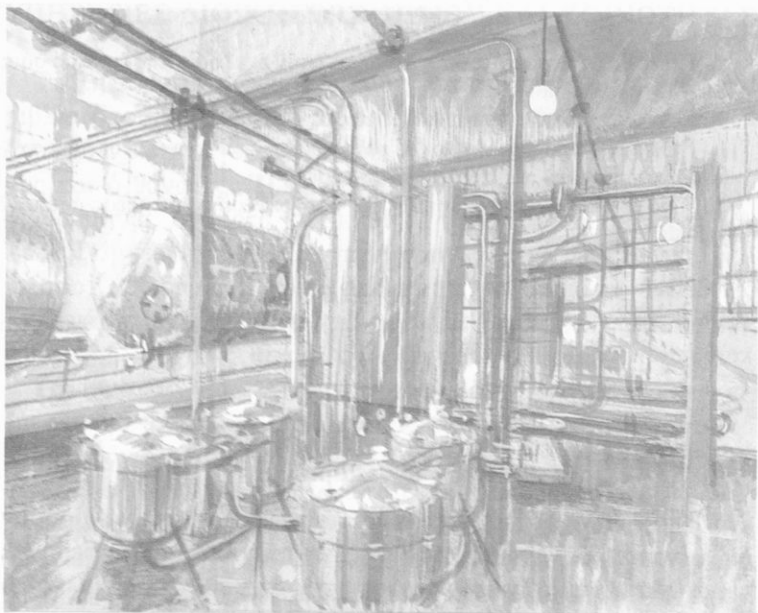
Κάμε έναν κατάλογο μέ τά όνόματα τών άγιών 5 εκκλησιών, πού είναι κοντά στόν τόπο σου.

4. Οί συνεταιρισμοί

Οί πολίτες έχουν τό δικαίωμα νά ένώνονται καί νά ίδρύουν μιά κεντρική όργάνωση, για νά έξυπηρετήσουν τά συμφέροντά τους. Μιά τέτοια ένωση, γνωστή στους μαθητές, είναι καί ό *σχολικός συνεταιρισμός*. Στήν ίδρυση του σχολικού συνεταιρισμού οδηγούνται οί μαθητές από την έπιθυμία τους νά όργανώσουν καλύτερα πολλές έκδηλώσεις της σχολικής τους ζωής. Τέτοιες έκδηλώσεις είναι: ή όργάνωση έκδρομών, ή όργάνωση έορτών, ή καλλιέργεια του σχολικού κήπου, ή προμήθεια σχολικών ειδών κ.ά. Για τή διοίκηση του συνεταιρισμού οί μαθητές – μέλη του συνεταιρισμού – εκλέγουν σέ γενική συνέλευση τό διοικητικό συμβούλιο (3 ή 5 μέλη). Τό διοικητικό συμβούλιο εκλέγει συνήθως τόν πρόεδρο, τόν ταμία καί τό γραμματέα του συνεταιρισμού.

Τά μέλη του συνεταιρισμού πληρώνουν ένα ποσό χρημάτων, πού λέγεται μερίδα ή μετοχή. Η προμήθεια σχολικών ειδών (τετράδια, μολύβια, βιβλία, μπογιές κτλ.) γίνεται συνήθως από άποθήκες μέ τιμές χονδρικής πωλήσεως. Τά είδη αυτά ό συνεταιρισμός τά διαθέτει στά μέλη του σέ φτηνές τιμές. Φυσικά ό σχολικός συνεταιρισμός δέ διαχειρίζεται πολλά χρήματα καί δέν έχει περιθώρια για σοβαρή δράση. Άποτελεί όμως θαυμάσια ευκαιρία για την άσκηση τών μαθητών καί τή διάδοση του

*Ο σχολικός
συνεταιρισμός*

Έγκαταστάσεις συνεταιρισμού (έπεξεργασία γάλακτος)

Ψηφισμένο Π
συνεταιριστικά

*Οί
επαγγελματικοί
συνεταιρισμοί*

συνεταιριστικού πνεύματος. Κι αυτός κυρίως είναι ο σκοπός του.

Παρόμοιοι με τους σχολικούς συνεταιρισμούς είναι και οι συνεταιρισμοί των μεγάλων, οι επαγγελματικοί συνεταιρισμοί κτλ., που προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες στα μέλη τους. Η ίδρυση των επαγγελματικών συνεταιρισμών έχει σπουδαία σημασία όχι μονάχα για την υπεράσπιση των συμφερόντων των συνεταιίρων αλλά και για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του τόπου μας. Ακόμη με τους συνεταιρισμούς ο λαός μας συνηθίζει σε νέα συστήματα εργασίας, σε αυτοβοήθεια και αυτοδιοίκηση.

Συνεταιρισμός μπορεί να ιδρυθεί αν τό ζητήσουν τό λιγότερο 7 μέλη. Τά ιδρυτικά μέλη του συνεταιρισμού υπογράφουν τό καταστατικό, που όρίζει τόν τρόπο τής λειτουργίας και τής διοίκησης του και τό εγκρίνει τό αρμόδιο ύπουργείο. Για τόν οικονομικό και διοικητικό έλεγχο του συμβουλίου του συνεται-

ρισμού εκλέγονται 3 μέλη από τη γενική συνέλευση. Αυτά αποτελούν τό *εποπτικό συμβούλιο* καί κάνουν τόν έλεγχο.

Είδη συνεταιρισμών. Ἀνάλογα μέ τό σκοπό πού επιδιώκουν καί τίς υπηρεσίες πού προσφέρουν οί συνεταιρισμοί χωρίζονται σέ: α) *Παραγωγικούς*, πού παράγουν είδη καί τά διαθέτουν οί ἴδιοι στήν αγορά χωρίς μεσάζοντες. β) *Καταναλωτικούς*, πού προμηθεύονται διάφορα είδη σέ τιμές «χονδρικής πωλήσεως» καί τά διαθέτουν στά μέλη τους. γ) *Πιστωτικούς*, πού συγκεντρώνουν τά μικρά κεφάλαια τῶν ἀγροτῶν κτλ. καί μοιράζουν μέ χαμηλό τόκο στά μέλη τους.

Ἀνάλογα μέ τή συμμετοχή τῶν προσώπων σ' αὐτούς, διακρίνονται σέ *ἀστικούς* καί *γεωργικούς*.

Οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί, πού τά μέλη τους εἶναι ἀγρότες, φροντίζουν νά βελτιώσουν τά γεωργικά προϊόντα καί νά τά διαθέσουν οἱ ἴδιοι σέ καλές τιμές χωρίς μεσάζοντες. Οἱ ἀστικοί συνεταιρισμοί, πού ἰδρύονται στίς πόλεις ἀπό ὑπαλλήλους διάφορων ὀργανισμῶν εἶναι συνήθως καταναλωτικοί. Διαθέτουν στά μέλη τους διάφορα είδη (τρόφιμα, ρούχα, οἰκιακά σκεύη κτλ.) σέ φτηνές τιμές.

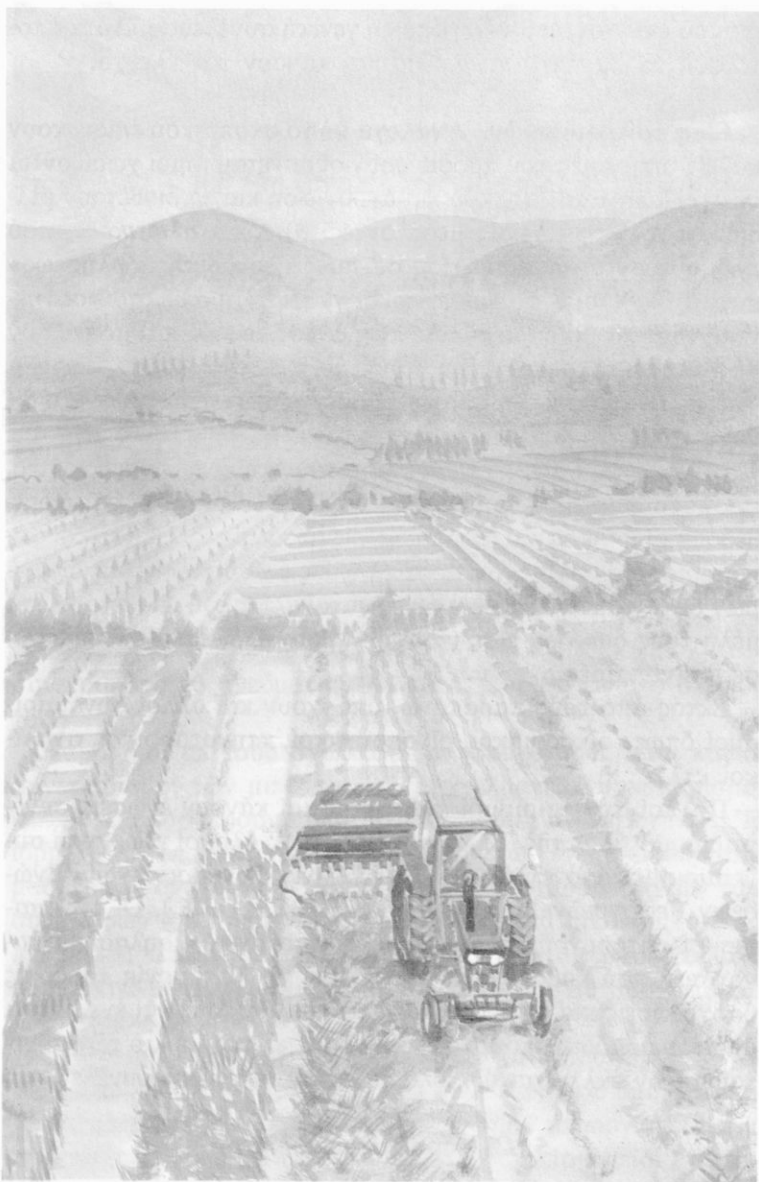
Ἐκτός ἀπό τούς παραπάνω, ὑπάρχουν καί ἄλλοι συνεταιρισμοί ὅπως: οἰκοδομικοί, οἰνοποιητικοί, κτηνοτροφικοί, σχολικοί κτλ.

Πολλοί συνεταιρισμοί ἐνώνονται καί κάνουν ἐνώσεις συνεταιρισμῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι, π.χ., ὅλοι οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί ἀποτελοῦν τήν Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ἐνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.). Οἱ συνεταιρισμοί λειτουργοῦν σύμφωνα μέ «καταστατικό», δηλαδή μέ κανονισμό πού καθορίζει τό σκοπό καί τή λειτουργία τους, τίς ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα τῶν μελῶν τους καί ἐγκρίνεται ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό. Τό διοικητικό συμβούλιο τῶν συνεταιρισμῶν ἐκλέγεται ἀπ' ὅλα τά μέλη σέ γενική συνέλευση.

5. Οἱ μορφωτικοί σύλλογοι

Μέ πρωτοβουλία τῶν προοδευτικῶν κατοίκων τῶν χωριῶν

*Πῶς
λειτουργοῦν
οἱ
συνεταιρισμοί*

Ἡ καλλιέργεια τῶν χωραφῶν

καί τῶν πόλεων ἰδρύονται «σύλλογοι» ποῦ δέν ἔχουν κερδοσκοπικό σκοπό ἀλλά ἐκπολιτιστικό ἢ ἀνθρωπιστικό. Οἱ σύλλογοι αὐτοί, ἀνάλογα μέ τούς σκοπούς τοῦ καταστατικοῦ τους, παίρνουν καί ξεχωριστό ὄνομα: ἐξωραϊστικοί, ἐκδρομικοί, φιλανθρωπικοί, μορφωτικοί κτλ. Γιά νά ἰδρυθεῖ ἕνας σύλλογος χρειάζονται 20 τουλάχιστο μέλη, πού θά ὑπογράψουν τό καταστατικό καί θά τό ὑποβάλουν γιά ἔγκριση στό πρωτοδικεῖο.

*Ἡ ἴδρυση
συλλόγων*

Οἱ μορφωτικοί σύλλογοι, πού εἶναι καί οἱ περισσότεροι, ἔχουν σκοπό νά μορφώσουν, νά ψυχαγωγήσουν καί γενικά ἐκπολιτίσουν τούς κατοίκους. Γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους ὀργανώνουν θεατρικές παραστάσεις, ἰδρύουν βιβλιοθήκες, δίνουν διάφορες διαλέξεις, κάνουν ἐκθέσεις ἔργων τέχνης, λαογραφικοῦ ὕλικου κτλ. Μέ τέτοιες δραστηριότητες προσφέρουν σπουδαῖες ὑπηρεσίες, γιατί βοηθοῦν ἀποτελεσματικά στήν ἐξύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων καί ἰδιαίτερα τῶν νέων, πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό εὐχάριστες καί ὠφέλιμες ἀπασχολήσεις. Γιά ὄλους αὐτούς τούς λόγους τό ἔργο τῶν συλλόγων, πού σέ καμιά περίπτωση δέν εἶναι κερδοσκοπικό, πρέπει νά ἐνισχύεται ὅσο τό δυνατό περισσότερο ἀπό τίς κοινότητες, τούς δήμους καί τό κράτος.

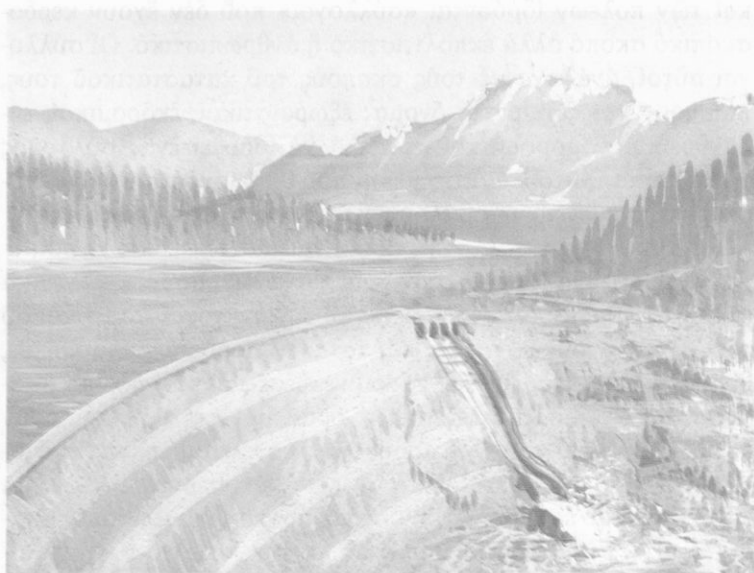
*Οἱ
δραστηριότητες
τῶν
μορφωτικῶν
συλλόγων*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σέ τί ἐξυπηρετοῦν τούς ἀγρότες οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί;
2. Σέ τί διαφέρει ὁ παραγωγικός συνεταιρισμός ἀπό τόν καταναλωτικό;
3. Ποιές δραστηριότητες μπορεῖ ν' ἀναπτύξει ἕνας μορφωτικός σύλλογος;
4. Ποιοί σύλλογοι εἶναι στόν τόπο τῆς κατοικίας σου καί ποιές δραστηριότητες ἀνάπτυξαν;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε ἕναν κατάλογο ἔργων, πού θά μπορούσε νά κάμει ἕνας ἐξωραϊστικός σύλλογος στόν τόπο τῆς κατοικίας σου.

Τεχνητή λίμνη υδρεύσεως

6. Έργα στην κοινότητα και στό δήμο

Στις κοινότητες και στους δήμους τά όργανα, πού εκλέγουν οί κάτοικοι μέ τό σύστημα αυτοδιοικήσεως, φροντίζουν γιά όλες τίς τοπικές ύποθέσεις. Μέ τά χρήματα πού είσπράττουν από φόρους, δωρεές, κρατική ένίσχυση, τέλη καθαριότητας κτλ. έχουν τήν ύποχρέωση νά αντιμετωπίσουν τίς διάφορες ανάγκες τών κατοίκων. Στις μικρές κοινότητες οί κάτοικοι προσφέρουν καί προσωπική έργασία. Τά κυριότερα έργα στην κοινότητα καί στό δήμο είναι τά εξής:

Τά έργα
υδρεύσεως

α) *Η ύδρευση.* Ένα από τά πολυτιμότερα αγαθά του ανθρώπου είναι τό νερό. Γιά νά εκτιμήσουμε τή μεγάλη αξία του νερού άρκεϊ νά σκεφτούμε πόσο δύσκολη θά ήταν ή ζωή μας άν αυτό δέν ήταν άφθονο. Πρωταρχικό λοιπόν χρέος τής κοινότητας καί του δήμου είναι νά εξασφαλίσουν άφθονο καί υγιεινό νερό γιά τίς ανάγκες τών κατοίκων. Γιά τό λόγο αυτό κάνουν

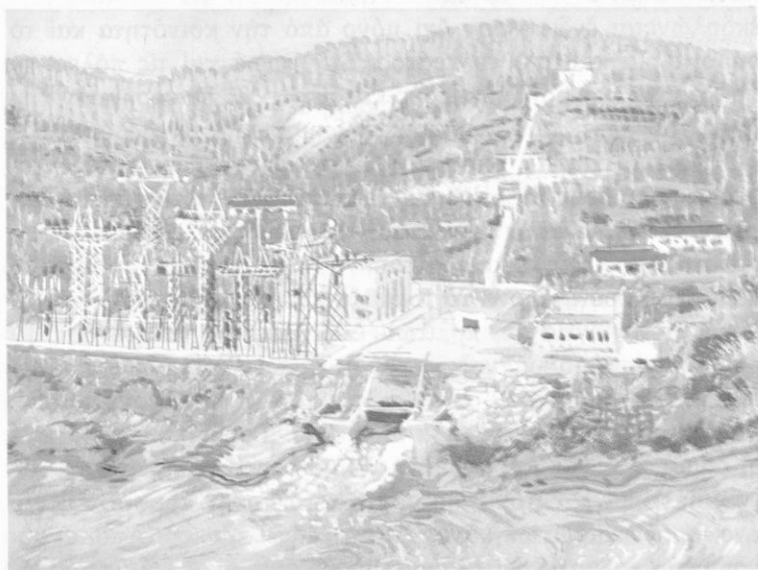

υδραγωγεία ή μεταφέρουν με σωληνες νερό από μακρινές αποστάσεις. Τά έργα υδρεύσεως ενισχύονται χρηματικά και από τό κράτος. Κι όταν πρόκειται για πολύ μεγάλα έργα, όπως π.χ. τά έργα υδρεύσεως τής 'Αθήνας, τήν εκτέλεσή τους τήν αναλαμβάνει τό κράτος.

β) *Ο φωτισμός:* "Αν ρωτήσετε τόν παππού σας πώς φωτιζόνταν τά σπίτια στά χωριά πριν λίγες δεκαετίες, θά μάθετε πώς τό λυχνάρι και ή λάμπα πετρελαίου ήταν τά μοναδικά μέσα πού χρησιμοποιούσαν. Σήμερα μέ τή χρησιμοποίηση του ηλεκτρικού ρεύματος τό πρόβλημα του φωτισμού, και κοντά σ' αυτό κι ένα σωρό άλλα προβλήματα, έχουν λυθεί οριστικά. Τά υδροηλεκτρικά έργα, πού έγιναν στή χώρα μας, δίνουν ρεύμα και στό τελευταίο χωριουδάκι. Η Δ.Ε.Η. (Δημόσια Έπιχείρηση Ηλεκτρισμού) έχει αναλάβει τόν εξηλεκτισμό ολης τής Ελλάδας και οι κάτοικοι πληρώνουν ανάλογα μέ τήν κατανάλωση πού κάνει καθένας.

Γιά τό φωτισμό τών δρόμων και τών πλατειών τό λογαρια-

Τό
ηλεκτρικό
ρεύμα
και
ή Δ.Ε.Η.

Υδροηλεκτρικά έργα

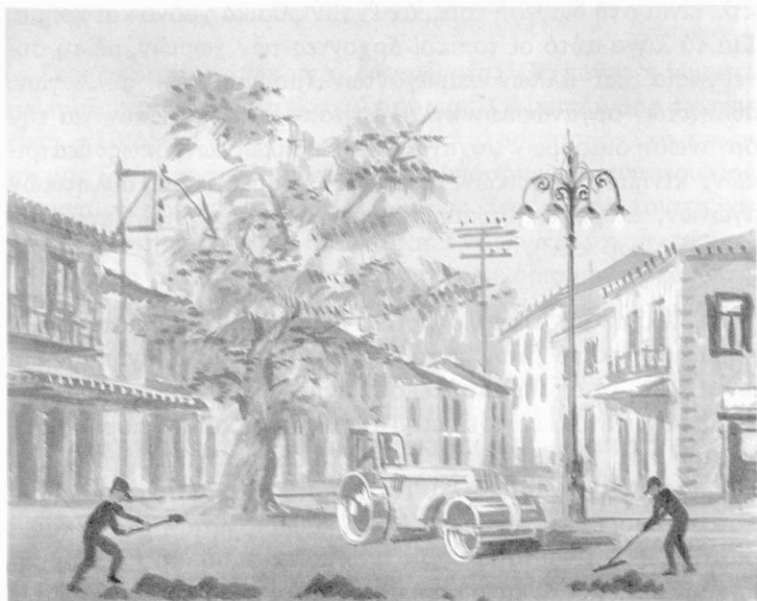
σμό τόν έχει αναλάβει ή κοινότητα ή ό δήμος. Οί δημότες μαζί μέ άλλα έξοδα (καθαριότητα κτλ.) πληρώνουν τά «δημοτικά τέλη». Μέ τόν ήλεκτρισμό ένα πράγμα πρέπει νά προσέξουμε όλοι: νά κάνουμε οίκονομία κι όχι σπατάλη τοῦ ρεύματος.

Οί
φροντίδες
γιά
τούς
δρόμους

γ) *Η συγκοινωνία*: Η έπικοινωνία τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων μέ άλλα χωριά καί πόλεις εἶναι πρόβλημα πού ενδιαφέρει άμεσα όλους. Γι' αυτό οί κοινότητες καί οί δήμοι, μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους, φροντίζουν γιά όλα τά συγκοινωνιακά θέματα πού τούς ενδιαφέρουν. Ίδιαίτερη ύποχρέωση έχουν γιά τήν κατασκευή καί συντήρηση κοινοτικῶν ή δημοτικῶν δρόμων, τήν κατασκευή γεφυρῶν, τή διαμόρφωση πλατειῶν, κτλ. Στίς άγροτικές περιοχές εἶναι άπαραίτητη καί ή κατασκευή άγροτικῶν δρόμων γιά τίς γεωργικές ανάγκες τῶν κατοίκων.

Η
ύγειονομική
περίθαλψη
τῶν
κατοίκων

δ) *Η προστασία τῆς υγείας*: Η προστασία τῆς υγείας τῶν δημοτῶν εἶναι τό πρῶτο καί σοβαρότερο ζήτημα γιά τό όποιο εκδηλώνεται ενδιαφέρον όχι μόνο από τήν κοινότητα καί τό δήμο, αλλά καί από τό κράτος. Στά χωριά καί τίς πόλεις τό κράτος, γιά νά βοηθήσει τούς κατοίκους νά διατηρήσουν τήν υγεία τους, έχει πολλές υπηρεσίες δημοσίας υγιεινῆς, όπως: 1) Τά *άγροτικά ίατρεία*, όπου οί άσθενεῖς τῶν χωριῶν ξεετάζονται δωρεάν. 2) Τούς *ύγειονομικούς σταθμούς*, πού εἶναι εἶδος μικρῶν νοσοκομείων καί λειτουργοῦν στά κεφαλοχώρια. 3) Τά *ύγειονομικά κέντρα*, πού λειτουργοῦν στίς πρωτεύουσες τῶν νομῶν μέ προϊστάμενο τό *νομιάτρο*. Τά κέντρα αυτά παρακολουθοῦν τήν υγεία τῶν πολιτῶν (έπιδημίες κτλ.) καί κάνουν έμβολιασμούς, άπολυμάνσεις κτλ. 4) Τά *γενικά καί εἰδικά νοσοκομεῖα*, πού υπάρχουν στίς μεγάλες πόλεις καί δέχονται άσθενεῖς άπ' όλη τή χώρα. Άπ' τήν πλευρά τους οί κοινότητες καί οί δήμοι, άν έχουν οίκονομικές δυνατότητες, μποροῦν νά κάνουν ίατρεία, σανατόρια ή φροντίζουν γιά τήν προφύλαξη τῆς υγείας τῶν κατοίκων κάνοντας τά εξῆς έργα: α) Άπομακρύνουν τά άκάθαρτα καί στάσιμα νερά κάνοντας έργα άποχετεύσεως. β) Καθαρίζουν τούς δρόμους καί συγκεντρώνουν τά

Έργα οδοποιίας στην κοινότητα

σκουπίδια. γ) Κάνουν δημόσια λουτρά, αποχωρητήρια και άλλα έργα για την εξυγίανση του χωριού ή της πόλης.

ε) *Κέντρα αναπαύσεως και ψυχαγωγίας.* Η ανάπαυση και η ψυχαγωγία είναι ζωτικές ανάγκες του ανθρώπου. Η ανάπαυση ξεκουράζει το σώμα από την κόπωση της εργασίας και ανανεώνει τις δυνάμεις για τη συνέχισή της. Η ψυχαγωγία εξάλλου αναζωογονεί το πνεύμα, ευχαριστεί την ψυχή, αναπτερώνει το ήθικό και κάνει τον άνθρωπο αισιόδοξο. Οί κάτοικοι των χωριών έχουν βέβαια τό πλεονέκτημα νά ζούν κοντά στή φύση, μακριά από τούς θορύβους και τά καυσαέρια, όμως τούς λείπει ή ψυχαγωγία. Τό πατροπαράδοτο καφενεϊό, τό ραδιόφωνο, ή τηλεόραση και κάπου κάπου οί γάμοι και τά πανηγύρια είναι τά μοναδικά μέσα ψυχαγωγίας. Αντίθετα οί κάτοικοι των πόλεων έχουν πολλές ευκαιρίες νά ψυχαγωγηθοῦν. Θέατρα, κινηματογράφοι, γήπεδα, μουσικές εκδηλώσεις, κέντρα διασκεδάσεων

*Όργάνωση
ψυχαγωγίας
καί
στά
χωριά*

κτλ. είναι στη διάθεσή τους, αν έχουν φυσικά χρόνο και χρήμα. Για τó λόγο αυτό οί τοπικοί άρχοντες τών χωριών, μέ τή συνεργασία καί άλλων παραγόντων (μορφωτικών συλλόγων, άθλητικών όργανώσεων κτλ.), άρχισαν νά φροντίζουν για τήν όργάνωση διάφορων ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, όπως: θεατρικών, κινηματογραφικών, μουσικών, χορευτικών, άθλητικών αγώνων, εκδρομών, τοπικών έορτών (άνθестηρίων, κρασιού, καρναβαλιού κτλ.).

στ) Άλλα κοινοτικά ή δημοτικά έργα: Στην άρμοδιότητα τών δήμων καί κοινοτήτων, εκτός από τά παραπάνω, ανήκουν καί άλλα έργα, τά όποια άποβλέπουν στην έξυπνέρηση όλων τών κατοίκων. Τέτοια έργα είναι: Τά άρδευτικά καί έγγειοβελτιωτικά (άυλακες, άποξηράνσεις κτλ.). Τά έξωραϊστικά έργα (άλση, πάρκα, παιδικές χαρές κτλ.). Τά νεκροταφεία, τά σφαγεία, οί δημοτικές άγορές καί πάνω άπ' όλα ή καθαριότητα. Για τήν καθαριότητα, πού είναι θέμα υγείας καί πολιτισμού, πρέπει νά βοηθήσουν καί όλοι οί κάτοικοι καί πιό πολύ οί νέοι καί οί μαθητές τών σχολείων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές έξυπνερτήσεις προσφέρει στους κατοίκους του χωριού ή της πόλης ή καλή ύδρευση;
2. Μέ ποιούς τρόπους μπορούν νά βοηθήσουν για τή διατήρηση της καθαριότητας οί κάτοικοι του χωριού ή της πόλης;
3. Ποιά έργα μπορεί νά κάμει ή κοινότητα ή ό δήμος για νά προφυλάξει τήν υγεία τών κατοίκων;
4. Πώς θά μπορούσε κατά τή γνώμη σας νά οργανωθεί καλύτερα ή ψυχαγωγία τών χωριών;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάμε έναν κατάλογο όλων τών έργων πού μπορούν νά γίνουν στην κοινότητα ή τó δήμο πού ζεις.

7. Ἡ κοινότητα κι ἐμεῖς

Συμπεριφορά, καθήκοντα, δικαιώματα. Ὡς μαθητές εἴμαστε μέλη τῆς κοινότητας τοῦ σχολείου μας. Οἱ μεταξύ μας σχέσεις εἶναι φιλικές καί στηρίζονται στόν ἀλληλοσεβασμό. Στή σχολική μας ζωή προσπαθοῦμε νά προσαρμόσουμε τή συμπεριφορά μας στό γενικό καλό. Ἔτσι, ἡ ζωή μας εἶναι πιά εὐχάριστη, γεμάτη δραστηριότητα καί ἀποδοτική. Γιά τήν καλύτερη καί ἀποδοτικότερη συνεργασία μας ἀκολουθοῦμε ὀρισμένους κανόνες, πού ρυθμίζουν τίς ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματά μας. Ἡ ἐφαρμογή αὐτῶν τῶν κανόνων εἶναι ἀπαραίτητη. Γιά φανταστεῖτε τί θά γινόταν στό σχολεῖο μας, ἂν καθένας ἔκανε ὅ,τι ἤθελε. Ἡ ἀναρχία καί ἡ ἀκαταστασία θά βασιλεύαν παντοῦ.

Τά δικαιώματά μας καί τά καθήκοντά μας ὡς μαθητές, ὅπως τά ἐκθέσαμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο, σέ γενικές γραμμές μοιάζουν μέ τά καθήκοντα καί δικαιώματα τῶν μελῶν τῆς κοινότητας τοῦ τόπου μας. Μέσα στήν κοινότητα ἡ εἰλικρινής συνεργασία, ἡ ἀλληλοεξυπηρέτηση, ὁ σεβασμός στούς νόμους καί τά ἔθιμα κτλ. ἔχουν σπουδαία σημασία γιά τήν κοινή εὐημερία καί προκοπή τοῦ τόπου μας.

Γιά νά καθορίσουμε πιά συγκεκριμένα τή συμπεριφορά μας ὡς δημοτῶν μέσα στήν κοινότητα ἀλλά καί ὡς πολιτῶν στήν εὐρύτερη κοινότητα, τήν πατρίδα μας, παρακάτω θά σημειώσουμε: α) τά σπουδαιότερα δικαιώματα καί καθήκοντά μας ἀπέναντι στήν κοινότητα καί β) αὐτά τά ἴδια ὡς πολιτῶν στήν πατρίδα μας.

Α'. Δικαιώματα τῶν δημοτῶν. Κάθε δημότης ἔχει δικαίωμα: α) Νά ἐκλέγει τό κοινοτικό ἢ δημοτικό συμβούλιο, ἂν εἶναι πάνω ἀπό 20 χρονῶν καί εἶναι γραμμένος στούς ἐκλογικούς καταλόγους, καί νά ἐκλέγεται σ' αὐτό, ἂν εἶναι πάνω ἀπό 25 χρονῶν. β) Νά ἐξυπηρετεῖται σέ ὄλες τίς νόμιμες ὑποθέσεις του ἀπό τήν κοινότητα ἢ τό δῆμο. γ) Νά λαβαίνει μέρος σέ ὄλες τίς πολιτιστικές ἐκδηλώσεις τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου, ὅταν ἔχει τά ἀπαραίτητα προσόντα. Μ' ἄλλα λόγια, νά μετέχει ἐλεύθερα σέ συνεταιρισμούς καί συλλόγους, πού ἐξυπηρετοῦν τά

*Οἱ
σχέσεις
τῶν
μαθητῶν
στή
σχολική
κοινότητα*

Στό πάρκο

συμφέροντά του. δ) Νά λαβαίνει γνώση γιά όλα τά θέματα και τίς δραστηριότητες τής κοινότητας. ε) Νά απολαμβάνει όλες τίς υπηρεσίες και τά αγαθά πού μπορεί νά προσφέρει ή κοινότητα (ύδρευση, ιατρική περίθαλψη κτλ.).

Β'. Καθήκοντα τών δημοτών. Παράλληλα μέ τά δικαιώματα κάθε δημότης έχει και καθήκοντα. Τά σπουδαιότερα από αυτά είναι:

α. Νά βοηθάει ανάλογα μέ τίς δυνάμεις του (σωματικές, πνευματικές, οικονομικές) σέ όλες τίς προσπάθειες τής κοινότητας γιά τή λύση τών προβλημάτων, πού αποβλέπουν στήν ευημερία όλων τών κατοίκων.

β. Νά εκπληρώνει μέ προθυμία όλες τίς οικονομικές υποχρεώσεις του άπέναντι στήν κοινότητα ή τό δήμο, γιατί αυτές άποτελούν τά έσοδα τής κοινότητας. Και όπως είναι γνωστό τά έσοδα αυτά διαθέτει ή κοινότητα (ή ο δήμος) γιά κοινωφελή έργα.

γ. Νά σέβεται καί νά προστατεύει δ,τι ἀνήκει στήν κοινότητα. Τά κοινόχρηστα ἔργα (παιδικές χαρές, πάρκα, πινακίδες, φῶτα, βρύσες, δέντρα κτλ.), πού ἔγιναν μέ χρήματα τῆς κοινότητας ἢ τοῦ δήμου, ἀνήκουν σέ ὄλους τούς δημότες. Γι' αὐτό καθένας πρέπει νά τά προσέχει σάν δικά του. Αὐτό πρέπει νά συνειδητοποιήσουν περισσότερο τά παιδιά, πού μερικές φορές ἀπό ἀπερίσκεψία (χωρίς νά τό σκεφτοῦν) καταστρέφουν κοινά πράγματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ἐσύ καί οἱ συμμαθητές σου ἀποφασίσατε νά ὀρίσετε καί νά ἐφαρμόσετε μερικούς κανόνες, πού θά μπορούσαν νά βοηθήσουν στήν καλύτερη ἐργασία τῆς τάξεώς σας. Ποιοί εἶναι αὐτοί οἱ κανόνες;
2. Τί θά γινόταν ἂν οἱ πολίτες δέν πλήρωναν φόρους;
3. Γιατί τό κράτος ἔχει ὀρίσει γιά ὄλους τούς πολίτες ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση;
4. Γιατί ἡ ὑπακοή στούς νόμους τοῦ κράτους εἶναι ὑποχρεωτική;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Ἀπό τά καθήκοντα τῶν πολιτῶν ποιο εἶναι τό σπουδαιότερο; Δικαιολογήστε τή γνώμη σας.

8. Δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν πολιτῶν

Ἐκτός ἀπό τά δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν δημοτῶν μέσα στήν κοινότητα καί τό δῆμο κάθε Ἑλληνας πολίτης ἔχει δικαιώματα καί καθήκοντα μέσα στήν εὐρύτερη κοινότητα, τήν πατρίδα. Καί φυσικά πολλά ἀπ' αὐτά εἶναι τά ἴδια μέ αὐτά τῶν δημοτῶν.

Τά σπουδαιότερα δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν εἶναι τά παρακάτω.

Δικαιώματα πολιτῶν

A'. Δικαιώματα φυσικά:

• Τό δικαίωμα τῆς αὐτοσυντη-

Καθήκοντα πολιτῶν

• Τά καθήκοντα πρὸς τήν πα-

τρίδα. Ὁ πολίτης εἶναι σφιχτά

ρήσεως. Ἡ αὐτοσυντήρηση εἶναι ἱερό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου καί κανένας δέν ἔχει τὸ δικαίωμα νά τοῦ τὸ ἀφαιρέσει.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας.*

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ ἀνθρώπος γεννήθηκε γιὰ νὰ ζεῖ ἐλεύθερος καί μὲ κανέναν τρόπο δὲ δέχεται νά τοῦ στερήσουν τὸ θεῖο δῶρο τῆς ἐλευθερίας του. Δέν πρέπει ὅμως νὰ φανταστοῦμε πὼς ἡ ἐλευθερία δέν ἔχει κανένα περιορισμό.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνάπαυσης καὶ τῆς ἡσυχίας.* Ὁ ἀνθρώπος γιὰ νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνάπαυση. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνάπαυσης ἔχει σπουδαία σημασία καὶ πρέπει νὰ τὸ σεβόμαστε. Μικροὶ παραβάτες τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων εἶναι ἄθελά τους μερικές φορές τὰ παιδιά.

Β'. Δικαιώματα πολιτικά:

• *Τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη* νὰ ἐκλέγει ἐλεύθερα τοὺς ἀντιπροσώπους του σὲ κάθε εἶδος ἐκλογῆς (κοινοτικές, βουλευτικές κτλ.) καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγεται ὁ ἴδιος.

• *Τὸ δικαίωμα τῆς ἰσότητος:* Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ἴσοι ἀπέναντι στοὺς νόμους, ἔχουν δηλαδή ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις, χωρὶς καμιὰ διάκριση.

• *Τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ σέ*

δεμένους μὲ τὴν πατρίδα του γιὰ πολλοὺς λόγους. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν κινδυνεύει ἔχει καθήκον νὰ τὴν ὑπερασπίσει. Ἐχει καθήκον νὰ σεβαστεῖ τὴ θρησκεία, τὴν ἱστορία, τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ τοὺς θεσμούς.

• *Ἡ ὑπακοή στοῦ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους.* Τὸ καθήκον αὐτὸ εἶναι βασικὸ καὶ ὁ πολίτης πρέπει νὰ ἀποχτήσῃ συνείδηση ὅτι ἡ εὐημερία καὶ ἡ προκοπὴ τοῦ ἐξαρτιέται ἀπὸ τὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου καὶ τὴν ὑπακοή τοῦ κράτους.

• *Ἡ ὑποχρέωση νὰ πληρώνει τοὺς φόρους.* Τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους (καὶ τῆς κοινότητος) προέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους. Μὲ τὰ ἔσοδα αὐτὰ ἀντιμετωπίζονται ὅλες οἱ δημόσιες δαπάνες (κοινωφελῆ ἔργα, μισθοὶ κτλ.).

• *Ἡ ὑποχρέωση νὰ ἀποχτήσῃ τὴ βασικὴ ἐκπαίδευση.* Ἡ δημοκρατία μας, πού βασίζεται στὴ θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολῖτες μὲ τόσες γνώσεις, ὥστε νὰ ἔχουν συναίσθηση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν κοινωνία καὶ τίς εὐθύνες τους ἀπέναντι στοῦ κράτους.

• *Ἡ ὑποχρέωση νὰ σέβεται καὶ νὰ προστατεύει τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα.* Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, πού μαρτυροῦν τὸν πολιτισμὸ τῶν

δημόσιες θέσεις. Έτσι κάθε πολίτης, αν έχει τά προσόντα, διορίζεται σέ δημόσια θέση και μπορεί νά ὠφελήσει τήν κοινωνία προσφέροντας τίς υπηρεσίες του.

προγόνων μας καί τά θαυμάζουν καί οἱ ξένοι, ἔχουμε ἱερή ὑποχρέωση νά τά σεβόμαστε καί νά τά προστατεύουμε ὡς Ἕλληνες πολίτες.

• *Ὁ σεβασμός στά κοινόχρηστα.*

Τά κοινόχρηστα, πού ἔγιναν μέ χρήματα τοῦ κράτους ἢ τῆς κοινότητας, καθέννας πρέπει νά τά προσέχει σάν δικά του.

• *Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος.* Τό καθήκον γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἀπό τά σπουδαιότερα γιά κάθε πολίτη. (Γιά τό θέμα αὐτό ἔχουμε ἰδιαίτερο κεφάλαιο).

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

- Ἡ κοινότητα καί ὁ δῆμος εἶναι ἓνα ἀπό τά καλύτερα σχολεῖα γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ πολίτη.
- Μέ τό σύστημα αὐτοδιοικήσεως γεννιέται τό ἐνδιαφέρον τοῦ πολίτη γιά τά κοινά καί δημόσια πράγματα.
- Στήν κοινότητα καί στό δῆμο ὁ πολίτης διδάσκεται νά ἐλέγχει καί νά ἐλέγχεται, νά κυβερνᾷ καί νά κυβερνιέται.
- Ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση (κοινότητα-δῆμος) κάνει ἔργα πού ἐξυπηρετοῦν τοπικές ἀνάγκες καί βοηθάει στήν πρόοδο καί τήν εὐημερία τῶν κατοίκων.
- Κάθε Ἕλληνας πολίτης εἶναι δημότης μόνο σέ μιά κοινότητα ἢ ἓνα δῆμο.
- Ἡ χώρα μας ἔχει 5.760 κοινότητες καί 264 δήμους.
- Ὅλα τά ἀξιώματα, κοινοτικά ἢ δημοτικά, εἶναι τιμητικά. Κανένας δέ δικαιούται νά παίρνει μισθό.

Η βρύση του χωριού

• Για να ιδρυθεί και να αναγνωριστεί μία κοινότητα πρέπει να έχει: α) πάνω από 500 κατοίκους, β) δημοτικό σχολείο, γ) οικονομικούς πόρους για τις ανάγκες της και δ) να έχουν ζητήσει την αναγνώρισή της τα 3/4 των κατοίκων που είναι ψηφοφόροι.

• Όταν μία κοινότητα δεν έχει τις προϋποθέσεις που χρειάζεται για να διατηρηθεί, καταργείται κι ενώνεται υποχρεωτικά με άλλη κοινότητα ή δήμο.

• Δύο ή περισσότερες κοινότητες μπορούν να συγχωνευτούν σε μία, αν το ζητήσουν οι μισοί κάτοικοι, ψηφοφόροι.

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

• δήμαρχος	• Εκλέγονται από τους κατοίκους κάθε τέσσερα χρόνια.
• αναπληρωτής δήμαρχος	
• δημοτικοί σύμβουλοι	• Εκλέγονται από το δημοτικό συμβούλιο κάθε χρόνο.
• πρόεδρος δημοτ. συμβουλίου	
• αντιπρόεδρος δημοτ. συμβουλίου	
• δημορχιακή επιτροπή	

ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- πρόεδρος τῆς κοινότητας
  - ἀντιπρόεδρος τῆς κοινότητας
  - κοινοτικοὶ σύμβουλοι
- Ἐκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- Ληξιαρχεῖο
- Δημοτολόγιο
- βιβλίο γεννήσεων
- Μητρώο ἀρρένων
- βιβλίο γάμων
- βιβλίο ἐκθέσεων

ἌΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: • Ἀγροφυλακή, Ἀγορανομία κτλ.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- Ἔργα ὑδρεύσεως • Ἔργα ἀποχετεύσεως
- φωτισμός • συγκοινωνία (δρόμοι, γέφυρες κτλ.)
- Ἔργα ἀρδευτικά - ἐγγειοβελτιωτικά
- ἐξωραϊστικά ἔργα (ἄλση, πάρκα, δενδροστοιχίες κτλ.)
- κέντρα υγείας • κέντρα ψυχαγωγίας
- παιδικοὶ σταθμοὶ • νεκροταφεῖα • σφαγεῖα, δημοτικὲς ἀγορὲς • καθαριότητα
- ἀποχωρητήρια • θαλάσσια λουτρά κτλ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

- φόροι • τέλη καθαριότητας κ.ἄ.
- κρατικὴ ἐνίσχυση • δωρεές κτλ.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ὁ οὐρανός, ἡ ἀτμόσφαιρα, ἡ ξηρά, τὰ ποτάμια, οἱ λίμνες, οἱ θάλασσοι, ὁ φυτικὸς καὶ ζωϊκὸς κόσμος ἀποτελοῦν τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ἀπὸ τῆς διατήρησης αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος στὴ φυσικὴ του κατάσταση ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐημερία δ-

Ἡ
καταστροφή
τοῦ
περιβάλλοντος

λων μας. Ὅμως στήν ἐποχή μας τό φυσικό περιβάλλον καθημερινά καταστρέφεται καί οἱ κίνδυνοι πού ἀπειλοῦν τή ζωή μας ὄλο καί μεγαλώνουν. Φωνές διαμαρτυρίας ἀκούγονται ἀπό παντοῦ καί ὄλα τά μέσα μαζικῆς διαφωτίσεως (τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση), σ' ὄλο τόν κόσμο, καλοῦν τίς κυβερνήσεις καί τούς πολίτες σέ κοινή προσπάθεια, ὄσο εἶναι ἀκόμη καιρός, νά προλάβουν τό κακό.

Στή χώρα μας οἱ πυρκαγιές ρήμαξαν τά δάση καί τό πράσινο ὄλο καί λιγοστεύει· ὁ ἀέρας δηλητηριάζεται ἀπό τούς καπνοῦς τῶν ἐργοστασίων καί τά καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων· οἱ θάλασσες, τά ποτάμια καί οἱ λίμνες μολύνονται ὄλο καί περισσότερο ἀπό τά ἀπόβλητα (ἀκάθαρτα ὑγρά) τῶν ἐργοστασίων καί τά βρώμικα νερά τῶν ἀποχετεύσεων· τό ἔδαφος ἀλλοιώνεται ἀπό τήν κατάχρηση λιπασμάτων καί ζιζανιοκτόνων. Ὅλα αὐτά καί ἄλλα πολλά ἀπειλοῦν ἄμεσα τή ζωή μας κι ἂν δέ λάβουμε μέτρα, ὄσο γίνεται πιό γρήγορα, δέ θά γλιτώσουμε ἀπό τήν ἐκδίκηση τῆς φύσεως.

Φωτιά στό δάσος

Ἡ πολιτεία μας στήν προσπάθειά της γιά νά προλάβει τούς κινδύνους πού μᾶς ἀπειλοῦν ὀρίζει ὄλο καί αὐστηρότερα μέτρα γιά τή σωτηρία τοῦ περιβάλλοντος. Γιά νά υπάρξει ὁμως ἐπιτυχής ἀντιμετώπιση τοῦ τρομακτικοῦ κινδύνου πού μᾶς ἀπειλεῖ, χρειάζεται κοινή προσπάθεια κράτους καί πολιτῶν. Καί εἶναι ἀλήθεια πῶς μπροστά στό μέγεθος τῆς καταστροφῆς πού γίνεται ἀπό τίς πυρκαγιές, τά καυσαέρια, τή ρύπανση τῶν θαλασσῶν κτλ. οἱ ἀπλοί πολίτες αἰσθάνονται τόν ἑαυτό τους ἀδύναμο καί μένουν μέ τήν ἐντύπωση ὅτι μόνο τό κράτος μπορεῖ νά τούς προστατέψει. Ὅμως ἄν σκεφτοῦμε πῶς: οἱ ἴδιοι οἱ πολίτες μολύνουν τόν ἀέρα μέ τά καυσαέρια τῶν αὐτοκινήτων τους καί τούς καυστήρες τῶν καλοριφέρ· πῶς αὐτοί κόβουν καί καταστρέφουν τά δέντρα ἀλόγιστα· πῶς αὐτοί ἀνάβουν στά δάση φωτιές ἀπερίσκεπτα· πῶς ρίχνουν ἀπορρίμματα καί ρυπαίνουν τούς δημόσιους χώρους, καταλήγουμε στό συμπέρασμα πῶς μόνο μέ τή βοήθεια τῶν πολιτῶν θά μπορέσει τό κράτος νά προστατέψει τό περιβάλλον.

Κοινή λοιπόν προσπάθεια τοῦ κράτους καί τῶν πολιτῶν εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα γιά νά σώσουμε τό περιβάλλον μας. Καί στήν κοινή προσπάθεια μποροῦν νά βοηθήσουν ἀκόμη καί οἱ μαθητές, φτάνει νά τό θελήσουν καί νά προσέξουν τίς παρακάτω ὁδηγίες.

*Τί πρέπει
νά κάνουμε
γιά τή
σωτηρία
τοῦ
περιβάλλοντος*

ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- Στίς ἐκδρομές μας καί σέ κάθε ἄλλη ἐπίσκεψη στό δάσος δέν πρέπει ποτέ γιά κανένα λόγο νά ἀνάβουμε φωτιά ἢ νά χρησιμοποιοῦμε εὐφλεκτα ὑλικά (οἰνόπνευμα, βενζίνη κτλ.). Ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος πυρκαγιᾶς.
- Νά μὴν κόβουμε καί νά μὴν καταστρέφουμε μέ κανένα

- τρόπο τὰ δέντρα, πού μᾶς χαρίζουν τόσες πολλές ωφέλειες.
- Σέ κάθε ἐξόρμηση τοῦ σχολείου ἢ τῆς κοινότητας κτλ. γιά φύτεμα δέντρων νά συμμετέχουμε πρόθυμα καί νά ἐνισχύουμε μέ κάθε τρόπο τέτοιες προσπάθειες.
  - Εἶναι ἀπαραίτητο νά μάθουμε καλά πῶς καί πότε φυτεύονται τὰ διάφορα δέντρα καί ὅπου ἔχουμε ἐλεύθερο χῶρο (κῆπο, αὐλή, πεζοδρόμιο) νά φυτεύουμε μόνοι μας ὅποιαδήποτε δέντρα.
  - Τά πουλιά καί πολλά ζῶα τοῦ δάσους, πού ἀπό τήν καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος κινδυνεύουν ν' ἀφανιστοῦν, πρέπει ὅσο μπορούμε νά τὰ προστατεύουμε, καί προπαντός νά μή χαλάμε τίς φωλιές τους.
  - Νά σεβόμαστε τοὺς χώρους πού ἐπισκεπτόμαστε καί ποτέ νά μὴν πετᾶμε ἄχρηστα πράγματα καί τοὺς λερώνουμε.
  - Πρέπει νά διατηροῦμε καθαρές τίς ἀκρογιαλιές πού πηγαινουμε γιά μβάνια. Τ' ἀποφάγια καί τὰ ἄλλα σκουπίδια πρέπει νά τὰ μαζεύουμε.
  - Νά μὴ ρυπαίνουμε τίς πηγές, τὰ ποτάμια, τίς θάλασσες, τίς λίμνες καί κάθε μέρος πού ἔχει νερό, μέ σκουπίδια ἢ ἄλλες ἐπικίνδυνες οὐσίες.
  - Στὶς πλατεῖες, στοὺς δρόμους, στὰ πάρκα καί παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν δοχεῖα ἐκεῖ καί μόνο νά ρίχνουμε ἄχρηστα χαρτιά κτλ. καί πουθενά ἄλλοῦ.
  - Στὶς ἐξορμήσεις, γιά τήν καθαριότητα τῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ ἢ ἄλλων δημόσιων χώρων, ὡς μαθητές πρέπει νά πρωτοστατοῦμε.
  - Ποτέ νά μὴν παίζουμε μέ εὐφλεκτες ὕλες (οἰνόπνευμα, βενζίνη, σπίρτα, κτλ.), γιατί ὑπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς.
  - Νά μάθουμε νά χρησιμοποιοῦμε τοὺς πυροσβεστήρες, πού συνήθως τοποθετοῦνται στὰ σπίτια κτλ., καί νά ἔχουμε πρόχειρους τοὺς ἀριθμούς τηλεφώνων τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας κι ἄλλων ὑπηρεσιῶν ἄμεσης ἀνάγκης.
  - Ἄν ἀντιληφτοῦμε πυρκαγιά σέ δάσος, νά εἰδοποιήσουμε τὸ δασαρχεῖο ἢ τήν ἀστυνομία χωρίς καθυστέρηση.
  - Στὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος περιλαμβάνονται καί τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, γιατί αὐτὰ ἀποτελοῦν πολύτιμη κληρονομιά μας.

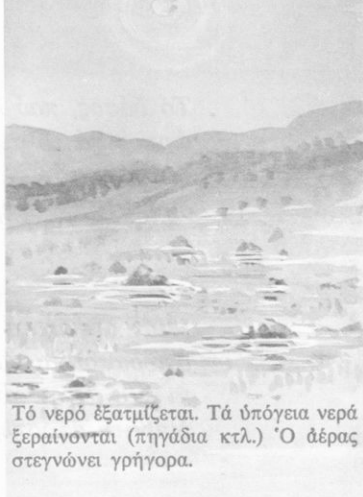
ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΙ Η ΒΡΟΧΗ

Βροχή

Οι σταγόνες χτυπούν τό γυμνό εδαφος. Τό χῶμα γίνεται σκόνη καί παρασύρεται ἀπό τό νερό. Έτσι τό εδαφος διαβρώνεται καί καταστρέφεται.

Ήλιος

Τό νερό εξατμίζεται. Τά υπόγεια νερά ξεραίνονται (πηγάδια κτλ.) Ό αέρας στεγνώνει γρήγορα.

Βροχή

Τά φύλλα κρατοῦν ἕνα μέρος νεροῦ. Τό υπόλοιπο περνᾷ ἀνάμεσά τους καί πέφτει στό εδαφος χωρίς νά τό καταστρέφει. Ἡ σκιά καί ἡ γλόη ἀποταμεύουν τό νερό.

Ήλιος

Τό νερό ἀνεβαίνει ἀπό τίς ρίζες τῶν δέντρων. Ἀπό ἐκεῖ σκορπίζεται στήν ἀτμόσφαιρα. Ἡ σκιά ἐμποδίζει τό στέγνωμα τοῦ εδάφους.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τό δάσος, πού λαχτάριζες
ὄσπου νά τό περάσεις,
τόρα νά τό ξεχάσεις,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιάν αὐγινή τό κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λατόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τόρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τό σιγαλό τραγούδισμα
πού σ' ἔσερνε, διαβάτη,
σέ μαγικό παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τό πήρανε, γιά κοιτάζε,
στερνήν ἀνατριχίλα,
τά πεθαμένα φύλλα,
πού ἀπόμειναν στή γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια του δέντρα τόρα,
καί θά τά βρεῖς στή χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

Τά καυσαέρια μολύνουν τήν ατμόσφαιρα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Από ποιές ενέργειες του ανθρώπου καταστρέφεται τό φυσικό περιβάλλον;
2. Ποιές υπηρεσίες προσφέρουν τά δάση στόν άνθρωπο;
3. Τί ζημιές προκαλούνται από τή ρύπανση τών θαλασσών;
4. Πώς μπορεί τό σχολείο μας νά βοηθήσει στήν προστασία του περιβάλλοντος;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Γράψτε μιά έκθεση μέ θέμα: «Ή κατάρα του δάσους που κάηκε».

Ε. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Έννοια τής κοινωνίας

Ἡ οἰκογένεια, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι ἡ μικρότερη ὀργανωμένη ὁμάδα ἀνθρώπων, πού ζοῦν ἐνωμένοι καί συνεργάζονται γιά τήν κοινή εὐτυχία.

*Ἡ ὀργάνωση
τῆς κοινωνίας
τοῦ χωριοῦ
καί τῆς
πόλης*

Μεγαλύτερες μετά τήν οἰκογένεια ὀργανωμένες ὁμάδες ἀνθρώπων, πού ζοῦν ἐνωμένοι καί συνεργάζονται, εἶδαμε πώς εἶναι ἡ κοινότητα τοῦ χωριοῦ καί ὁ δῆμος τῆς πόλεως. Κάθε μία ἀπό τίς ὁμάδες αὐτές μποροῦμε νά ποῦμε πώς ἀποτελεῖ καί μία κοινωνία. Ἔτσι ἔχουμε τήν κοινωνία τοῦ χωριοῦ καί τήν κοινωνία τῆς πόλεως.

Οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως, ὅπως ξέρομε, ζοῦν στόν ἴδιο τόπο, ἔχουν τά ἴδια ἦθη κι ἔθιμα, τούς ἴδιους κανόνες ζωῆς, τόν ἴδιο πολιτισμό κτλ. καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό. Καί εἶναι φυσικό πώς ὄσο πιο καλά εἶναι ὀργανωμένοι τόσο πιο εὐτυχισμένη εἶναι ἡ κοινωνία τους.

Οἱ μικρές κοινωνίες τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων τῆς χώρας μας, ὄλες μαζί ἀποτελοῦν τήν κοινωνία τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας, τήν *ἐλληνική κοινωνία*. Τό ἴδιο φυσικά ἰσχύει καί γιά τίς ἄλλες χῶρες τοῦ κόσμου. Τό σύνολο τῶν μόνιμων κατοίκων κάθε μιάς χώρας ἀποτελεῖ τήν κοινωνία τους. Ἔτσι μποροῦμε νά ποῦμε πώς: κοινωνία εἶναι τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν στόν ἴδιο τόπο, ἔχουν τούς ἴδιους κανόνες πού ρυθμίζουν τή ζωή τους, τίς ἴδιες ἐπιδιώξεις, τόν ἴδιο πολιτισμό, τά ἴδια ἦθη κι ἔθιμα καί συνεργάζονται γιά τό κοινό καλό.

2. Ἡ ἐλληνική κοινωνία

Οἱ Ἕλληνες πού ἔχουν τήν ἴδια καταγωγή, πού μιλοῦν τήν ἴδια γλῶσσα, πού ἔχουν τήν ἴδια θρησκεία, τήν ἴδια ἱστορία, τούς ἴδιους πόθους κτλ. καί συνεργάζονται γιά τήν ἀνάπτυξη

καί τήν πρόοδο τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τήν ἑλληνική κοινω-
νία. Ἡ ἑλληνική κοινωνία σέ ὄ,τι ἀφορᾷ τήν ὀργάνωσή της
γιά τήν πρόοδο, τόν πολιτισμό, τήν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν
καί τήν κοινωνική ὀργάνωση εἶναι φυσικό νά ἔχει πολλές
ὀμοιότητες μέ τίς κοινωνίες ἄλλων χωρῶν. Ὅμως, πέρα ἀπό
αὐτές τίς ὀμοιότητες ἡ ἑλληνική κοινωνία ἔχει τά δικά της χα-
ρακτηριστικά γνωρίσματα. Οἱ Ἕλληνες διατηροῦν τίς δικές
τους παραδόσεις, τά δικά τους ἦθη κι ἔθιμα καί τίς δικές τους
κοινωνικές καί θρησκευτικές ἐκδηλώσεις. Ἐχουν ἀκόμα τή δι-
κή τους οἰκογένεια, τά δικά τους ἰδανικά κτλ. ἀλλά καί τά δικά
τους ἑλαττώματα.

*Χαρακτηριστικά
τῆς ἑλληνικῆς
κοινωνίας*

3. Ἡ κοινωνική συμπεριφορά

Σέ προηγούμενα κεφάλαια μιλήσαμε γιά τή συμπεριφορά
τῶν μελῶν μέσα στήν οἰκογένεια, στό σχολεῖο καί στήν κοινό-
τητα. Καί ἡ διαπίστωση πού κάναμε ἦταν πῶς οἱ κοινωνικές
ἀρετές τῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, τῆς ἀλληλοβοήθειας καί
τῆς ὑπακοῆς εἶναι αὐτές πού συμβάλλουν θετικά στήν ἀρμονι-
κή συμβίωση καί στήν εὐημερία τῆς κοινότητας κτλ. Καί, ἀφοῦ
ἡ οἰκογένεια, τό σχολεῖο καί ἡ κοινότητα εἶναι μικρές κοινω-
νίες, οἱ ἴδιες ἀρετές εἶναι ἀπαραίτητες γιά τήν προκοπή τῆς εὐ-
ρύτερης κοινωνίας μας, τῆς ἑλληνικῆς. Ὡστόσο, ἀνάμεσα στίς
κοινωνικές ἀρετές θά ξεχωρίσουμε δύο, πού κατά τή γνώμη μας
ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν πρόοδο τῆς κοινωνίας, χωρίς
φυσικά αὐτό νά σημαίνει πῶς μειώνεται ἡ ἀξία τῶν ἄλλων. Κι
αὐτές εἶναι ἡ ὑπακοή στούς νόμους καί ἡ ἀξιοπρέπεια τῶν πολι-
τῶν.

*Οἱ κοινωνικές
ἀρετές*

Ἡ ὑπακοή στούς νόμους, στή δημοκρατική μας κοινωνία,
δέν εἶναι μόνο καθῆκον ἀλλά καί συμφέρον τοῦ πολίτη. Αὐτό
μποροῦμε νά τό καταλάβουμε καλύτερα ἂν σκεφτοῦμε πῶς,
χάρη σ' αὐτήν τήν ὑπακοή, καθένας ἀπολαμβάνει στήν κοινω-
νία πού ζεῖ πολυάριθμες ὑπηρεσίες. Ἄν π.χ. οἱ πολίτες δέν πλή-
ρωναν φόρους, οἱ ὑπάλληλοι πῶς θά ζοῦσαν; Τά κοινωφελή
ἔργα πῶς θά γίνονταν; Χωρίς ὑπακοή στούς νόμους θά εἶχαμε
αἴσθημα ἀσφαλείας;

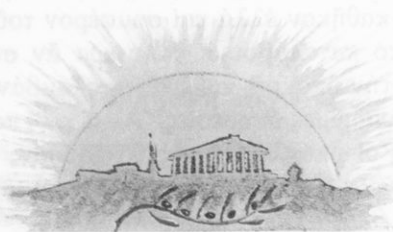
*Ἡ ὑπακοή
στούς νόμους*

Σέ δ,τι ἀφορᾷ τήν ἀξιοπρέπεια πρέπει νά ποῦμε πώς αὐτή δέν ἐπιβάλλεται ἀπό τό γραπτό νόμο ἀλλά ἀπό τόν ἠθικό.

Ὁ ἀξιοπρεπής ἄνθρωπος σέβεται τήν προσωπικότητά του καί τήν προσωπικότητα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀξιοπρεπής, δέν εἶναι ποτέ δουλοπρεπής ἀλλά περήφανος στήν ψυχή. Στή συμπεριφορά του εἶναι εἰλικρινής καί λατρεύει τήν ἀλήθεια. Ποτέ δέν προσβάλλει τά δικαιώματα τῶν ἄλλων, ἀλλά οὔτε καί δίνει τό δικαίωμα νά προσβάλλουν οἱ ἄλλοι τά δικά του.

Ἡ ἑλληνική κοινωνία ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια εἶχε ἀναπτύξει ἀξιόλογο πολιτισμό, γιατί τά μέλη της (οἱ Ἕλληνες) σέβονταν τούς νόμους καί λάτρευαν τίς κοινωνικές ἀρετές. Ἀπό ἓνα λόγο τοῦ Περικλῆ, τόν «Ἐπιτάφιο», ἀντιγράφουμε παρακάτω ἓνα μικρό ἀπόσπασμα, πού φανερώνει τήν πίστη τῶν Ἀθηναίων στό δημοκρατικό τους πολίτευμα.

«...Τό πολίτευμά μας (λέγει ὁ Περικλῆς) εἶναι δημοκρατία μέ ἰσότητα γιά ὅλους. Καθένας ἀνεξάρτητα ἀπό καταγωγή μπορεῖ νά σταδιοδρομήσει, ἂν ἔχει τά κατάλληλα φυσικά καί ἠθικά χαρίσματα. Συναναστρεφόμαστε χωρίς καχυποψία ὁ ἓνας τόν ἄλλο καί σεβόμαστε τούς νόμους, καί μάλιστα τούς ἀγραφους ἠθικούς νόμους. Ἡ πόλη μας εἶναι γιά ὅλους ἀνοικτή. Εἴμαστε ἄνθρωποι φιλόκαλοι μέ ἀπλότητα καί ἀγαποῦμε τά γράμματα, χωρίς νά παραμελοῦμε τήν ἀνδρεία μας. Φροντίζουμε ὅλοι καί γιά τά πολιτικά μας πράγματα καί γιά τίς πολιτικές μας ὑποθέσεις. Ἡ τόλμη μας εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα σκέψεως. Ἀποκοῦμε φίλους ὄχι μέ τό νά μᾶς εὐεργετοῦν, ἀλλά μέ τό νά εὐεργετοῦμε ἐμεῖς τούς ἄλλους. Μέ λίγα λόγια ἡ πόλη μας εἶναι τό σχολεῖο ὅλης τῆς Ἑλλάδας...»

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

- Οί άνθρωποι οργάνωσαν τήν κοινωνία καί σχημάτισαν τά κράτη γιά νά ζοῦν καλύτερα καί δικαιότερα.
- Ἡ ὑποταγή ἐνός ἐλεύθερου λαοῦ στούς νόμους καί στίς ἐξουσίες τοῦ κράτους, δταν τό κράτος εἶναι οργανωμένο δημοκρατικά, δέ σημαίνει ὅτι ὁ λαός ὑποδουλώνεται. Ἀντίθετα ὁ πολίτης ὑπακούει στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του.
- Ὁ νόμος καί δταν ἀκόμα φαίνεται ὅτι ἀδικεῖ ἕναν πολίτη, εἶναι ἐντούτοις νόμος καί ὅλοι πρέπει νά ὑποτάσσονται σ' αὐτόν.
- Ἡ ὑπακοή στούς νόμους δέν ἀφαιρεῖ τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά προσφεύγει στά δικαστήρια ἢ στά διοικητικά ὄργανα ζητώντας τό δίκιο του.
- Ὁ ἄνθρωπος ἐξω ἀπό τήν κοινωνία εἶναι ἀδύνατο νά ἐξυψώσει τόν ἑαυτό του, γιατί ἄγώνας δέν ὑπάρχει ἐξω ἀπό αὐτή. Οἱ σχέσεις του μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ δίνουν τήν εὐκαιρία ν' ἀναπτύξει τό πνεῦμα καί τίς ἱκανότητές του.
- Μέσα στήν κοινωνία ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νά κερδίσει τήν ἐκτίμηση καί τό σεβασμό τῶν ἄλλων, νά δημιουργήσει φίλους καί νά μοιραστεῖ μαζί τους τίς χαρές καί τίς λύπες του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά σημασία ἔχει ἡ ὑπακοή στούς νόμους;
2. Ποιά εἶναι τά γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας;
3. Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά δημιουργήσει ἐξω ἀπό τήν κοινωνία;
4. Πῶς συμπεριφέρεται ὁ ἀξιοπρεπής ἄνθρωπος;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Σημειώστε τούς λόγους πού ὀδήγησαν τόν ἄνθρωπο γιά τή δημιουργία κοινωνιῶν.

Σύγχρονα μέσα επικοινωνίας

4. Τά μέσα επικοινωνίας

Στην εποχή μας έχουμε πλούσια και σύγχρονα μέσα, με τα οποία ερχόμαστε σε επικοινωνία μ' όλο τον κόσμο και μορφώνουμε γνώμη για οποιοδήποτε θέμα. Τά μέσα αυτά, που ενημερώνουν τις μεγάλες μάζες των ανθρώπων (μέσα μαζικής ενημερώσεως), όπως είναι γνωστό, είναι ο τύπος (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά), τό ραδιόφωνο, ή τηλεόραση, τό θέατρο και ό κινηματογράφος.

Μικροί και μεγάλοι από τά μέσα αυτά δεχόμαστε καθημερινά μεγάλη επίδραση (καλή ή κακή), γιατί τά έχουμε στά σπίτια μας και τά χρησιμοποιούμε κάθε στιγμή. Από τά καλά βιβλία γνωρίζουμε τον κόσμο, ψυχαγωγούμαστε, μορφωνόμαστε, καλλιεργούμε τή σκέψη μας και βρίσκουμε τή σωστή άπάντηση σε πολλές άπορίες μας. Αντίθετα από τά βιβλία, που δίνουν ψεύτικη εικόνα τής ζωής ή έχουν σκηνές βίας, μίσους, έκδικήσεως,

Τά μέσα
μαζικής
ένημερώσεως

Τά βιβλία

απάτης, αγκυρίωσης κτλ. σχηματίζουμε λαθεμένη αντίληψη για τον τρόπο της ζωής μας και οδηγούμαστε στο κακό. Ήξάλλου από τις εφημερίδες διαβάζουμε ειδήσεις, πληροφορίες, σχόλια, διαφημίσεις, μηνύματα κτλ. κι αν δέν είμαστε σέ θέση νά έχουμε δική μας σταθερή γνώμη μᾶς ἐπηρεάζουν εύκολα.

Μεγαλύτερη επίδραση έχουν σέ δλους μας τά σύγχρονα μέσα ενημερώσεως, τό ραδιόφωνο καί ἡ τηλεόραση. Τά ἡλεκτρονικά αὐτά «μαγικά κουτιά» μέρα καί νύχτα μεταδίνουν ειδήσεις, ὁμιλίες, μουσική, τραγούδια, θέατρο, ἔργα κινηματογραφικά, διάφορα μαθήματα κτλ. ἀλλά καί ἄφθονη πολιτική καί κομματική προπαγάνδα. Ἰδιαίτερα ἡ τηλεόραση, πού ἐκτός ἀπό τόν ἦχο μεταδίνει καί εἰκόνα, ἀσπρόμαυρη ἀκόμα καί ἐγχρωμη, μᾶς κρατάει καθηλωμένους πολλές ὥρες μπροστά στό δέκτη. Κι αν φυσικά εἶμαστε σέ θέση νά ἐπιλέξουμε τά καλά προγράμματα έχουμε μεγάλη ὠφέλεια, αν ὁμως ὄχι χάνουμε τίς ὥρες μας ἄδικα καί ἀντί νά έχουμε ὠφέλεια έχουμε ζημιά.

Ἀνάλογη επίδραση έχουν στόν ἄνθρωπο τό θέατρο καί ὁ κινηματογράφος. Μέ τό θέατρο ὁ θεατής ἔχει ἄμεση ἐπαφή μέ τόν ἠθοποιό. Γι' αὐτό, αν τό ἔργο εἶναι καλό, οἱ ἠθοποιοί ἔχουν τή δυνατότητα νά ψυχαγωγήσουν καί νά μορφώσουν τό θεατή, ἀντίθετα ἡ προσφορά τους εἶναι ἀρνητική, αν τό ἔργο δέν εἶναι καλό.

Σπουδαία σημασία καί πολύ ἐνδιαφέρον γιά τά παιδιά ἔχει τό παιδικό θέατρο. Τά ἔργα τοῦ παιδικοῦ θεάτρου εἶναι συνήθως παρμένα ἀπό τήν παιδική ζωή. Κι ἀνάλογα μέ τό σκοπό, στόν ὁποῖο ἀποβλέπει ὁ συγγραφέας, ψυχαγωγοῦν, συγκινοῦν καί μορφώνουν. Στό παιδικό θέατρο παίζουν ἐπαγγελματίες ἠθοποιοί ἀλλά καί ἐρασιτέχνες, μαθητές, φοιτητές κτλ. Στίς σχολικές γιορτές οἱ μαθητές εὐχαριστιοῦνται ἀφάνταστα, δταν λαβαίνουν μέρος σέ θεατρικές παραστάσεις. Πολλές φορές μάλιστα οἱ ἴδιοι γράφουν μέ συνεργασία καί τά θεατρικά ἔργα.

Τό θέατρο συμπληρώθηκε ἡ ἀπλώθηκε μέ τόν κινηματογράφο. Ὁ κινηματογράφος, πού προηγήθηκε ἀπό τήν τηλεόραση, ἔχει πάρα πολλές δυνατότητες καί μπορεῖ νά παρουσιάσει ἔργα μεγάλης ἀξίας. Δυστυχῶς σέ πάρα πολλά κινηματογραφικά ἔργα προβάλλονται σκηνές βίας, ἐγκλήματα κτλ. πού

*Τό ραδιόφωνο
καί ἡ
τηλεόραση*

*Σύγχρονα
ἡλεκτρονικά
μέσα*

Τό θέατρο

*Ὁ
κινηματογράφος*

προκαλοῦν φρίκη ὄχι μόνο στά παιδιά ἀλλά καί στούς μεγάλους.

Ἄπό ὄσα ἀναφέραμε παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι ἡ δύναμη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας στή διαμόρφωση γνώμης γιά ὄποιοδήποτε θέμα καί στήν κοινωνική συμπεριφορά τῶν ἀνθρώπων εἶναι τεράστια.

6. Ἡ κοινή γνώμη

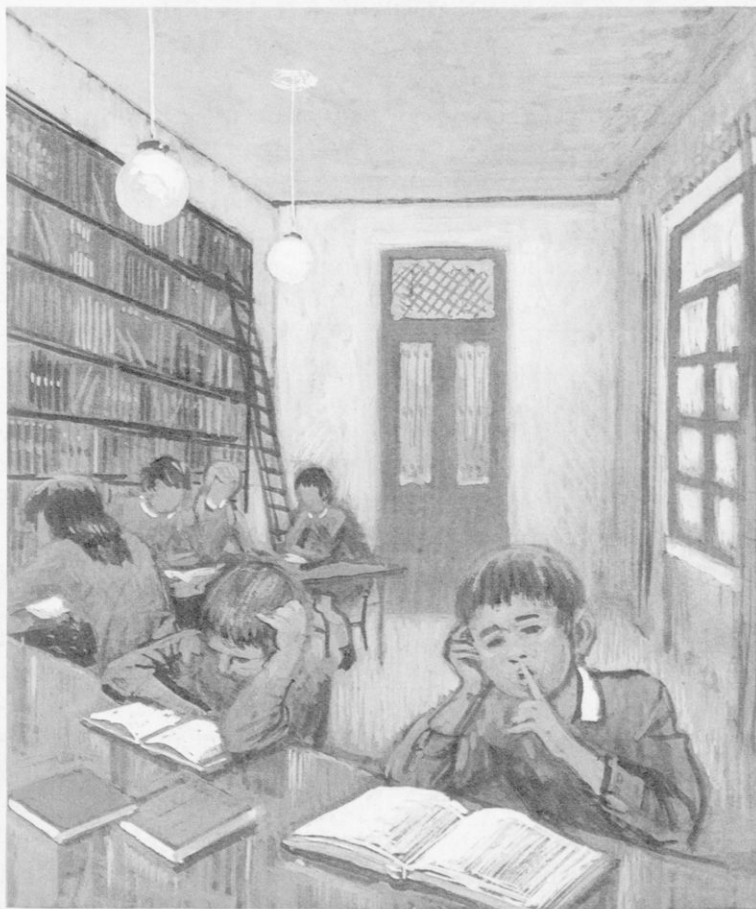
Καθένας μας γιά τά διάφορα ζητήματα, πού ἐνδιαφέρουν τούς πολλούς (πράγματα, γεγονότα ἢ πρόσωπα), ἔχει τή δική του γνώμη. Ὅμως, γιά τά ἴδια πράγματα, γνώμη ἔχουν καί οἱ ἄλλοι. Κι ἂν γιά κάτι συμφωνοῦν πολλοί, ἡ γνώμη αὐτή τῶν πολλῶν λέγεται *κοινή γνώμη*. Ἡ κοινή γνώμη παίζει σπουδαῖο ρόλο στή διαμόρφωση κοινῶν πραγμάτων καί στή συμπεριφορά μας. Πολλές φορές προκειμένου νά κάμουμε κάτι, πού θά ἔχει ἀντίκτυπο στήν κοινωνία πού ζοῦμε, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὑπολογίσουμε «τί θά πεῖ ὁ κόσμος» γι' αὐτό πού θά κάμουμε. Γιατί ἂν αὐτό ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ ὄσα πιστεύει ὁ πολὺς κόσμος, δηλαδή μέ τήν κοινή γνώμη, τότε ἐναντίον μας θά ἀκουστοῦν φωνές διαμαρτυρίας καί κατακρίσεις. Μερικές φορές ὄμως ἡ κοινή γνώμη δέν εἶναι σωστή. Τό πλῆθος συχνά ἐπηρεάζεται ἀπό τό πομπῶδες, τό ἐντυπωσιακό, τό συναισθηματικό καί μορφώνει γνώμη χωρίς νά σκεφεῖ ψυχραίμα. Γι' αὐτό, τά μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως παίζουν σπουδαῖο ρόλο στή διαμόρφωση κοινῆς γνώμης. Καί, ὄταν φυσικά λένε τήν ἀλήθεια, βοηθοῦν στή μόρφωση τοῦ λαοῦ μας, ἂν ὄμως ὄχι, προσφέρουν ἀρνητική ὑπηρεσία.

Ὁ ρόλος
τῆς κοινῆς
γνώμης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ἄπό τά μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως ποῖο σοῦ ἀρέσει περισσότερο καί γιατί;
2. Λέμε πῶς τά καλά βιβλία εἶναι οἱ καλύτεροί μας φίλοι. Μπορεῖς νά τό δικαιολογήσεις;

Στή βιβλιοθήκη

3. Γιατί τά μέσα μαζικής ενημερώσεως επηρεάζουν ευκολότερα πολύ κόσμο;

4. Στο ζήτημα: «Ποιός φταίει για τήν καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος», μπορείς νά φανταστείς ποιά είναι ή κοινή γνώμη;

ΕΡΓΑΣΙΑ

Έκτός από τά σχολικά βιβλία κάμε έναν κατάλογο βιβλίων πού διάβασες καί σου ἄρεσαν ἢ πού ἤθελες νά διαβάσεις.

1. Τό κυκλοφοριακό πρόβλημα

Πρίν λίγες δεκαετίες τά αυτοκίνητα καί τά άλλα τροχοφόρα, πού κυκλοφορούσαν στους δρόμους, ήταν τόσο λίγα πού δέ δημιουργούσαν σχεδόν κανένα πρόβλημα κυκλοφορίας. Σήμερα όμως ή καταπληκτική αύξηση τών τροχοφόρων, καί ιδιαίτερα τών αυτοκινήτων, δημιούργησε μιά κατάσταση άνυπόφορη γιά πολλούς λόγους, οί κυριότεροι τών όποιων είναι:

Τά
τροχοφόρα
δυσκολεύουν
τή
ζωή
μας

α) στίς πόλεις τά τροχοφόρα δυσκολεύουν αφάνταστα τήν κυκλοφορία τών πεζών·

β) μέ τά καυσαέρια πού βγάζουν δηλητηριάζουν τήν άτμόσφαιρα, πράγμα πού είναι επικίνδυνο γιά τήν υγεία μας·

γ) δημιουργούν θορύβους πολύ ένοχλητικούς, πού κάνουν τή ζωή μας μαρτυρική·

δ) προκαλούν τόσα πολλά δυστυχήματα, πού άναρωτιέται καθένας αν αυτά είναι μέσα έξυπηρετικά ή μέσα καταστροφικά.

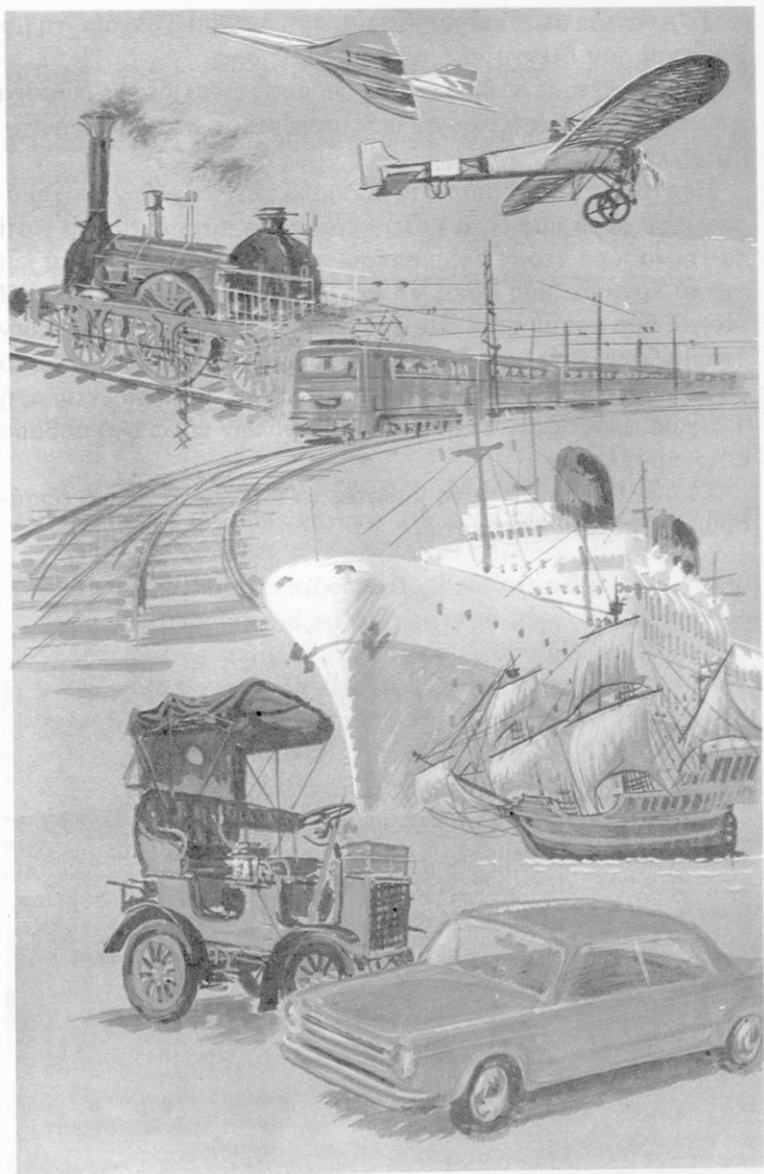
Στή χώρα μας, κάθε χρόνο, πολλές εκατοντάδες άτομα χάνουν τή ζωή τους καί χιλιάδες άλλα τραυματίζονται. Η κατάσταση αυτή έχει γίνει άφόρητη κι επικίνδυνη ιδιαίτερα μέσα στίς πόλεις.

Μέτρα
τού
κράτους

Τό κράτος γιά νά περιορίσει τόν αριθμό τών τροχαίων άτυχημάτων καί γιά νά διευκολύνει τήν κυκλοφορία πεζών καί όχημάτων έθεσε σέ εφαρμογή μιά σειρά μέτρων. Τέτοια, σέ γενικές γραμμές είναι:

1. Διάθεσε καί διαθέτει συνεχώς μεγάλα χρηματικά ποσά γιά τήν επέκταση, διαπλάτυνση καί επισκευή του όδικού δικτύου τής χώρας μας.

2. Μέ ειδικό νόμο έθεσε σέ εφαρμογή (άπό 18-12-1977) τό νέο Κώδικα Όδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), πού ρυθμίζει τήν κίνηση τών τροχοφόρων.

2000
αεροπλάνο
ή
πλοίο
ατμόπλοιο
αεροπλάνο

Η εξέλιξη των μέσων συγκοινωνίας

3. Ἀνάθεσε σέ εἰδική ὑπηρεσία, πού λέγεται Τροχαία, τή μελέτη καί τόν ἔλεγχο τῆς τροχαίας κίνησης.

4. Τοποθέτησε σ' ὄλους τούς δρόμους πινακίδες μέ διάφορα σήματα καί στίς ἐπικίνδυνες διασταυρώσεις φωτεινούς σηματοδότες κτλ.

Μᾶς
λείπει
ἡ
κυκλοφοριακή
ἀγωγή

Παρ' ὅλα αὐτά τά μέτρα τό ποσοστό τῶν τροχαίων ἀτυχημάτων στή χώρα μας εἶναι πολύ μεγάλο. Κι αὐτό ὄχι μόνο γιατί τά τροχοφόρα ἔχουν πλημμυρίσει τούς δρόμους κτλ. ἀλλά καί γιά τό λόγο ὅτι μᾶς λείπει «ἡ κυκλοφοριακή ἀγωγή». Τόσο οἱ ὁδηγοί ὅσο καί οἱ πεζοί εἴτε ἀπό ἀγνοια εἴτε ἀπό ἀδιαφορία δέν ἐφαρμόζουν τούς κανόνες κυκλοφορίας. Καθημερινά ἀπό τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση, ἀλλά καί μέ διάφορα ἔντυπα, ἡ Τροχαία φροντίζει γιά τήν ἐνημέρωση ὄλων πάνω στό σοβαρό αὐτό πρόβλημα.

Σέ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τούς μαθητές τό θέμα αὐτό, θά τό ἐξετάσουμε εὐρύτερα παρακάτω.

Σταυροδρόμι στήν πόλη

2. Ο μαθητής πεζός στο δρόμο

Στους δρόμους, που κυκλοφορούν όχηματα, ή κίνηση των πεζών είναι όχι μόνο δύσκολη αλλά και επικίνδυνη. Ίδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις που τα όχηματα είναι πολλά, οι πεζοί, κι ανάμεσά τους μαθητές, πέφτουν συχνά θύματα των τροχών. Τίς περισσότερες φορές τα ατυχήματα που γίνονται οφείλονται στην άγνοια των κανόνων κυκλοφορίας και σε άπροσεξία ή βιασύνη των πεζών. Για την κυκλοφορία των πεζών στους δρόμους σημειώνουμε παρακάτω μερικές οδηγίες, που οι μαθητές πρέπει να τις προσέξουν ιδιαίτερα.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΖΩΝ

- Στους δρόμους που υπάρχουν πεζοδρόμια και μᾶς έξυπνηρετοῦν, βαδίζουμε πάνω σ' αυτά, και κατά προτίμηση δεξιά.

- Όπου δέν υπάρχει πεζοδρόμιο βαδίζουμε ἀριστερά, στην ἄκρη τοῦ δρόμου, γιά νά βλέπουμε τά αὐτοκίνητα που ἔρχονται και νά μπορούμε νά προφυλαχτοῦμε.

- Στίς πόλεις που υπάρχουν φανάρια (πράσινα-κόκκινα), περιμένουμε τό πράσινο φῶς και περνοῦμε ἀπό τή διάβαση γρήγορα και προσεκτικά.

- Γιά νά περάσουμε στό ἀπέναντι πεζοδρόμιο, ὅπου δέν υπάρχουν φανάρια, κοιτάζουμε πρῶτα ἀριστερά και ἔπειτα δεξιά, γιά νά βεβαιωθοῦμε ἂν ὁ δρόμος εἶναι ἐλεύθερος. Καί τότε περνοῦμε γρήγορα και προσεκτικά, διασχίζοντας τό δρόμο κάθετα.

- Όταν βγαίνουμε ἀπό τήν αὐλόπορτα τοῦ σχολείου ἐλέγχουμε τήν κυκλοφορία και ὕστερα περνοῦμε.

- Ποτέ δέ σταματοῦμε στή μέση τοῦ δρόμου, γιά νά συζητήσουμε ἢ νά παίξουμε.

- Όπου υπάρχουν ὑπόγειες διαβάσεις τίς προτιμοῦμε γιατί εἶναι ἀσφαλεῖς.

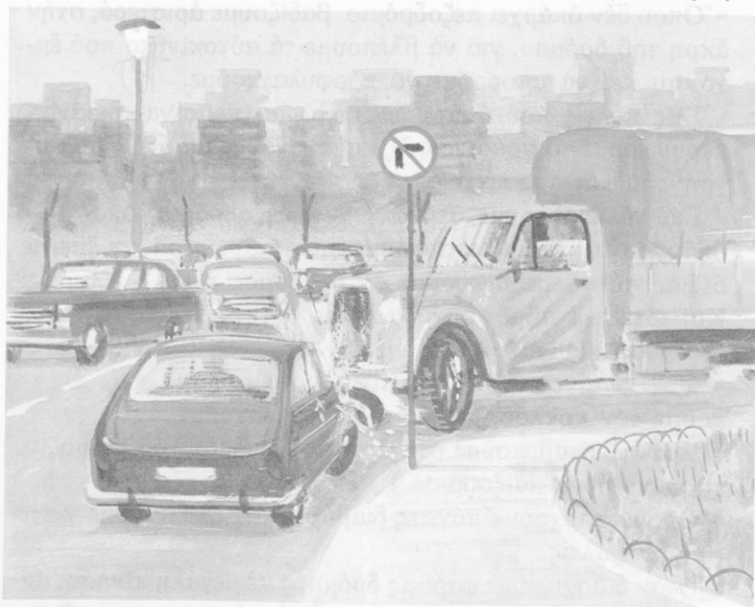
- Όταν διασχίζουμε φαρδεῖς δρόμους μέ μεγάλη κίνηση, ἂν υπάρχουν καταφύγια πεζών (νησίδες), τά χρησιμοποιοῦμε.

3. Ο μαθητής ως ποδηλάτης

Τό ποδήλατο είναι όχι μόνο ένα χρησιμότατο καί ανέξοδο μέσο κυκλοφορίας αλλά καί θαυμάσιο μέσο ψυχαγωγίας καί άσκησης τοῦ σώματός μας. Όλα τά παιδιά αγαποῦν πολύ τό ποδήλατο κι αισθάνονται μεγάλη εὐχαρίστηση νά κυκλοφοροῦν μέ αὐτό. Ὡστόσο ἡ κυκλοφορία μέ τό ποδήλατο ἔχει πολλούς κινδύνους ἄν ὁ ποδηλάτης εἶναι ἀδέξιος ἢ ἀπρόσεκτος. Πολλά ἀτυχήματα, πού συμβαίνουν κυρίως σέ παιδιά, ὀφείλονται σέ ἄγνοια τῶν κανόνων κυκλοφορίας καί σέ ἀπροσεξία. Όλα τά παιδιά, καί ιδιαίτερα οἱ μαθητές τοῦ δημοτικοῦ, πού κυκλοφοροῦν μέ ποδήλατο, πρέπει νά ἔχουν ὑπόψη τους τοὺς παρακάτω κανόνες:

ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΠΟΔΗΛΑΤΩΝ

- Οἱ ποδηλάτες κυκλοφοροῦν συνήθως στοὺς ἴδιους δρό-

Ένα αὐτοκινητιστικό ἀτύχημα

μους που κινούνται τα αυτοκίνητα, γι' αυτό και πρέπει να υπακούουν στους κανόνες, που δρίζουν την κίνηση των αυτοκινήτων.

- Βασικός κανόνας είναι να κυκλοφορούν δεξιά.
- Σέ μερικούς δρόμους ή λωρίδες δρόμων, που κυκλοφορούν τα αυτοκίνητα με μεγάλη ταχύτητα, απαγορεύεται να κυκλοφορούν ποδήλατα.

- Ο καλός ποδηλάτης πρέπει να ξέρει καλά τους κανόνες κυκλοφορίας των αυτοκινήτων, τα «σήματα» της τροχαίας που είναι στους δρόμους, και αυτά που κάνουν οι τροχονόμοι.

- Όταν κυκλοφορούν μαζί πολλοί ποδηλάτες πρέπει να πηγαίνουν ό ένας πίσω από τον άλλο και ποτέ ό ένας δίπλα στον άλλο.

- Στους δρόμους που υπάρχει μεγάλη κίνηση ή κυκλοφορία με τό ποδήλατο είναι πολύ επικίνδυνη. Σ' αυτούς τους δρόμους οι μαθητές καλό είναι να μήν κυκλοφορούν καθόλου.

- Απαγορεύεται αυστηρά να πιανόμαστε πίσω από αυτοκίνητα και να μᾶς σύρουν με τό ποδήλατο. Μέ τό πρώτο σταμάτημα του αυτοκινήτου θά χτυπήσουμε πάνω του με δύναμη με κίνδυνο να σκοτωθούμε.

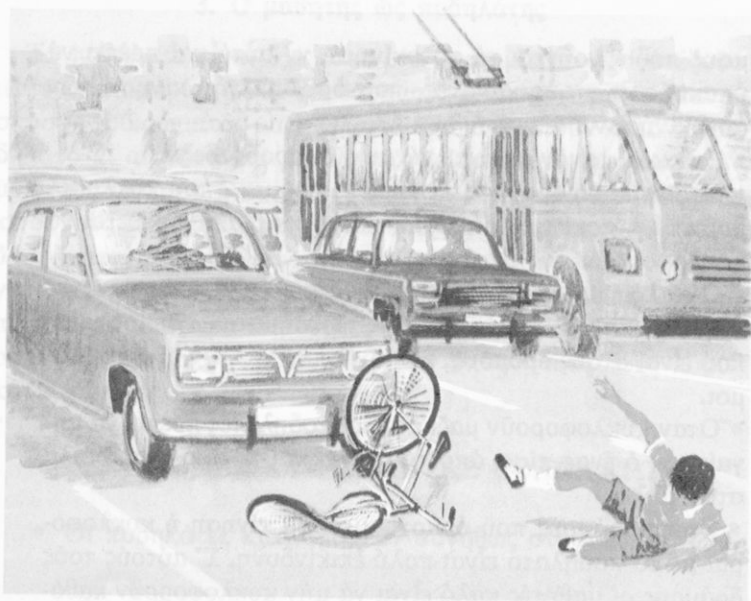
- Ποτέ δέν πρέπει να άνεβαίνουμε δύο μαζί σέ ποδήλατο.

- Ποτέ δέν πρέπει να περνούμε με τό ποδήλατο άνάμεσα σέ αυτοκίνητα, που έχουν σταματήσει προσωρινά στά κόκκινα φανάρια.

- Αν κυκλοφορούμε νύχτα πρέπει δπωσδήποτε να έχουμε φῶτα.

- Ποτέ δέν πρέπει ν' αφήνουμε τό τιμόνι ή να κάνουμε άλλες άκροβασίες με τό ποδήλατο στους δρόμους.

- Προτού να κινήσουμε τό ποδήλατο πρέπει να τό έλέγξουμε αν είναι σέ καλή κατάσταση (φρένα, λάστιχα, φῶτα κτλ.).

Ένα ατύχημα με ποδήλατο

4. Ο μαθητής ως επιβάτης οχημάτων

Στήν εποχή μας μικροί και μεγάλοι ταξιδεύουμε συχνά με δλα τά μέσα συγκοινωνίας. Γιά τίς μικρές αποστάσεις μέσα στίς πόλεις χρησιμοποιούμε τά αστικά λεωφορεία, τά τρόλεϋ, τά ταξι, τόν ηλεκτρικό σιδηρόδρομο (στήν Αθήνα) καί τά Ι.Χ. αυτοκίνητα. Γιά μεγαλύτερες αποστάσεις χρησιμοποιούμε τά υπεραστικά λεωφορεία, τά τρένα, τά πλοία καί τά αεροπλάνα. Οί επιβάτες, πού ταξιδεύουν με δλα τά παραπάνω μέσα, καί ιδιαίτερα οί μαθητές, πρέπει νά έχουν υπόψη τους τά παρακάτω :

- Στίς άφετηρίες τών γραμμών (δηλαδή από εκεί πού ξεκινούν τά λεωφορεία κτλ.) ή στίς στάσεις, όταν είναι πολλοί επιβάτες, σχηματίζουν ουρά κι όταν έρχεται τό λεωφορείο καθένας μπαίνει σ' αυτό με τή σειρά του από τήν είσοδο χωρίς νά βιάζεται ή νά σπρώχνει.

- Στά αστικά όχηματα, αν δέν υπάρχει κενή θέση, στεκόμαστε όρθιοι και στηρίζομαστε στίς χειρολαβές. Άν θέλουμε νά κατεβούμε χτυπούμε τό κουδούνι πρίν από τή στάση μας και κατεβαίνουμε από τήν έξοδο χωρίς νά βιαζόμαστε, άφοϋ σταματήσει καλά τό όχημα.

- Ποτέ δέ σκύβουμε έξω από τό παράθυρο τοϋ όχήματος και ούτε βγάζουμε τά χέρια μας έξω άπ' αυτό. Υπάρχει μεγάλος κίνδυνος.

- Ποτέ δέν πετάμε από τά παράθυρα τοϋ όχήματος χαρτιά ή άλλα άντικείμενα.

- Σεβόμαστε τούς συνεπιβάτες μας και φροντίζουμε νά μήν τούς ένοχλοϋμε μέ κανέναν τρόπο.

- Σέ πρόσωπα πού έχουν ανάγκη νά καθήσουν παραχωρούμε τή δική μας θέση ευγενικά.

5. Ό μαθητής στό χώρο τοϋ παιγνιδιοϋ

Στίς πόλεις, πού δέν υπάρχουν παντοϋ κατάλληλοι χώροι γιά όμαδικά παιγνίδια, πολλά παιδιά, άψηφώντας τούς κινδύνους από τά αυτοκίνητα, παίζουν στους δρόμους συνήθως μέ τή μπάλα. Η κακή όμως αυτή συνήθεια, όπως πολλές φορές έγραψαν οι έφημερίδες, ήταν αίτία νά γίνουν άτυχήματα σοβαρά. Η έκλογή τοϋ κατάλληλου χώρου, γιά τά παιγνίδια, είναι τό σοβαρότερο θέμα, πού πρέπει νά εξετάζουν όλα τά παιδιά.

Παρακάτω σημειώνουμε μερικές οδηγίες, πού θά βοηθήσουν τά παιδιά νά προφυλαχτοϋν από τά άτυχήματα.

- Όλα τά παιγνίδια στους δρόμους είναι επικίνδυνα. Αυτό δέν πρέπει νά τό ξεχνούμε ποτέ.

- Τά παιγνίδια μέ τή μπάλα ή τό τόπι πρέπει νά παίζονται μακριά από τούς δρόμους και τ' αυτοκίνητα.

- Πρίν άποφασίσετε νά παίξετε ένα όμαδικό παιγνίδι μέ τούς φίλους ή τούς συμμαθητές σας, πρέπει νά βεβαιωθείτε ότι, στό χώρο πού θά τό παίξετε δέ διατρέχετε κανέναν κίνδυνο.

- Όπου υπάρχουν γήπεδα, γυμναστήρια, περιφραγμένες

Τά παιγνίδια στο δρόμο είναι επικίνδυνα

αύλες, παιδότοποι και ελεύθεροι χώροι στην εξοχή, εκεί νά παίζετε παιγνίδια με τή μπάλα.

• Αν καμιά φορά ή μπάλα σᾶς ξεφύγει στο δρόμο, μήν τρέχετε για νά τήν πιάσετε. Κινδυνεύετε νά πάθετε κακό.

• Υπάρχουν πολλά ομαδικά παιχνίδια, πού είναι πολύ ευχάριστα καί μπορείτε νά τά παίξετε καί σέ μικρούς χώρους (υπόστεγα, έξωτερικούς διαδρόμους σπιτιῶν, μικρές αύλες, ἀκόμα καί σέ δωμάτια). Αὐτά τά παιγνίδια, πού εἶναι ἀκίνδυνα, πρέπει νά τά προτιμᾶτε. Ἄν θέλετε νά μάθετε πολλά ἀπ' αὐτά ρωτήστε τούς φίλους σας, πού εἶναι πρόσκοποι ἢ ζητήστε νά βρεῖτε κατάλληλα βιβλία στή βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου σας.

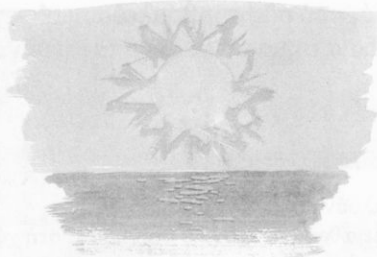
• Ποτέ δέν πρέπει νά παίξετε γύρω ἀπό σταματημένα αὐτοκίνητα, οὔτε νά πειράζετε αὐτά τά αὐτοκίνητα. Μήν κάθεστε πίσω ἀπό αὐτοκίνητα πού κάνουν «μανούβρα» πρὸς τά πίσω.

- Αυτά και άλλα πολλά, πού σās συμβουλευουν οι μεγαλύτεροί σας, έχουν σπουδαία σημασία για ν' αποφεύγονται τὰ άτυχήματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές δυσκολίες προκαλούν τὰ πολλά αυτοκίνητα;
2. Πώς θά μπορούσαν νά μειωθούν τὰ τροχαία άτυχήματα στή χώρα μας;
3. Τί πρέπει νά προσέξουμε όταν πρόκειται νά διασχίσουμε έναν πολυσύχναστο δρόμο στόν όποιο δέν υπάρχουν φανάρια;
4. Γιατί τὰ παιχνίδια μέ τή μπάλα είναι επικίνδυνα στους δρόμους;
5. Τί είναι ό Κώδικας Όδικής Κυκλοφορίας;
6. Ποιές ύπηρεσίες προσφέρει ή Τροχαία;

Ο ΗΛΙΟΣ

*Ἔσεις στεριές καί θάλασσες
τ' ἀμπέλια κι οἱ χρυσές ἐλιές*

*ἀκοῦστε τά χαμπέρια μου
μέσα στά μεσημέρια μου.*

*«Σ' ὄλους τούς τόπους κι ἂν γυρνῶ
μόνον ἐτοῦτον ἀγαπῶ!».*

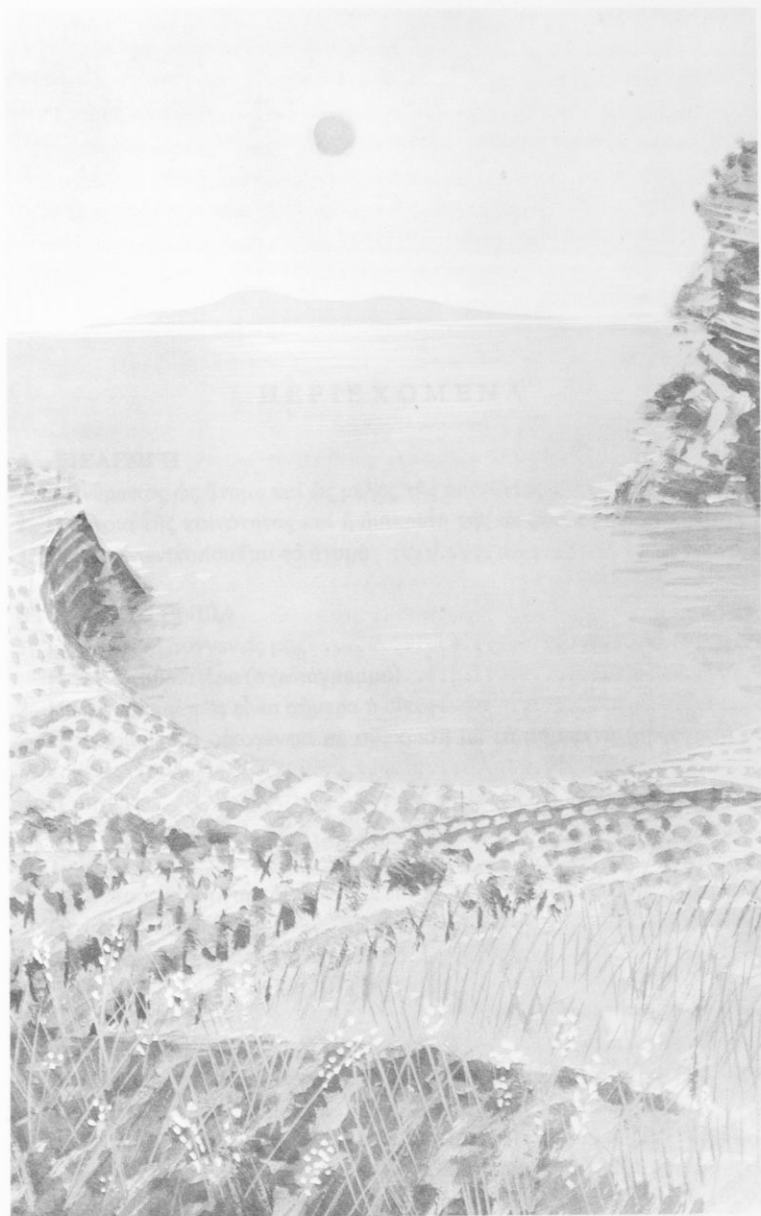
*Ἄπό τή μέση τοῦ γκρεμοῦ
στή μέση τ' ἄλλου πέλαγου*

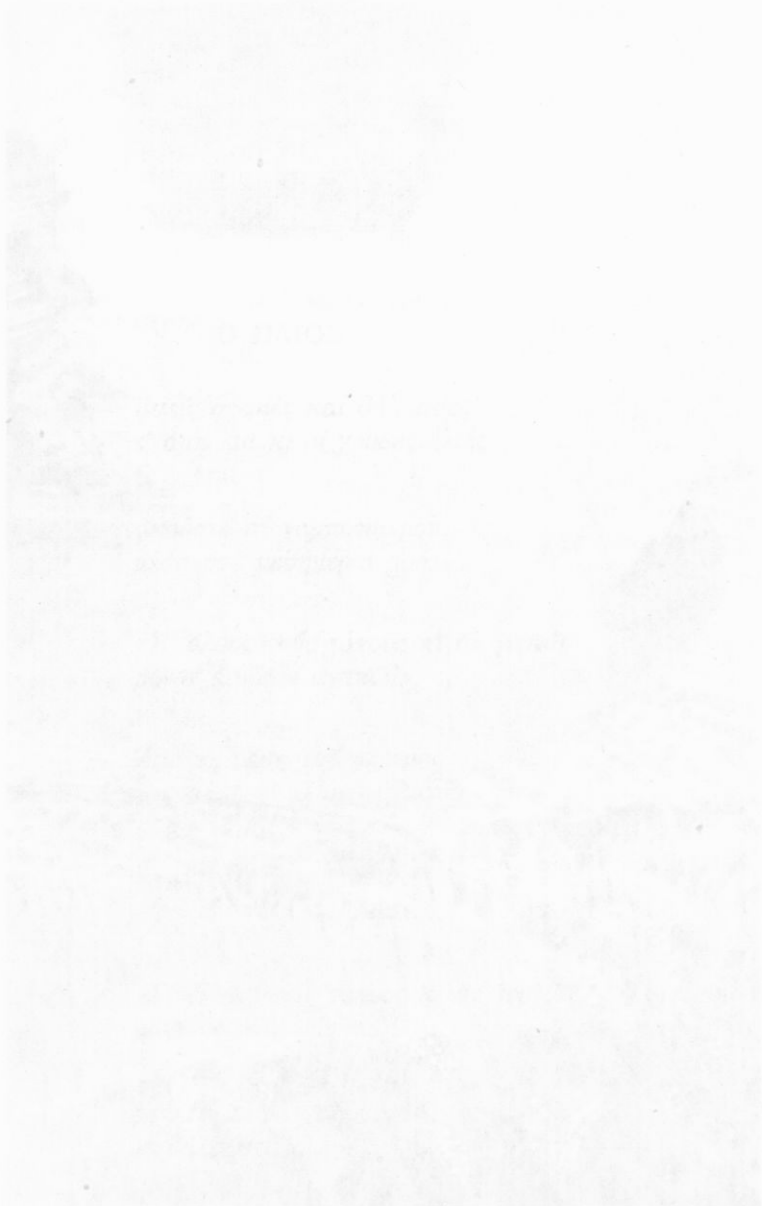
*Κόκκινα κίτρινα σπαρτά
νερά πράσινα κι ἄπατα.*

*«Σ' ὄλους τούς τόπους κι ἂν γυρνῶ
μόνον ἐτοῦτον ἀγαπῶ!»*

*Μέ τά μικρά χαμίνια του
καβάλα στά δελφίνια του.*

Ὀδυσσεύς Ἐλύτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α'. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. 'Ο άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος τῆς κοινωνίας 5
2. 'Η έννοια τῆς κοινότητας και ἡ διάκρισή της σέ φυσική καί πολιτιστική 8
3. Πῶς κοινωνικοποιεῖται τό ἄτομο 11

Β'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1. 'Εμεῖς καί οἱ συγγενεῖς μας 14
  - 'Η γενιά τοῦ πατέρα (σχεδιάγραμμα) 16
2. Πῶς ἦταν καί πῶς εἶναι σήμερα ἡ οἰκογένεια 18
  - 'Η πατριαρχική οἰκογένεια σέ σύγκριση μέ τή σημερινή (συζυγική) οἰκογένεια (πίνακας) 20
  - 'Η μητέρα 22
  - 'Ο πατέρας 23
  - Τ' ἀδέρφια 24
  - 'Ο παππούς καί ἡ γιαγιά 26
  - 'Η γιαγιά μου (ἐκθεση) 27
3. 'Ελληνικά οἰκογενειακά ἦθη κι ἔθιμα 29

Γ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. Τό σχολεῖο ὡς πολιτιστική κοινότητα 31
  - Δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις τοῦ μαθητῆ (πίνακας) 35
2. Τά παιγνίδια μας 36
3. Οἰκογένεια καί σχολεῖο 40
  - 'Απόσπασμα ἀπό τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη 42
  - Συμβουλές στοὺς μαθητές 43

Δ'. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

1. Τό χωριό καί ἡ πόλη	44
2. Ἡ αὐτοδιοίκηση	45
Ἡ κοινότητα καί ὁ δῆμος	47
3. Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ στήν κοινότητα καί στό δήμο	49
α) Ἡ ἐκκλησία	49
β) Τό σχολεῖο	50
Ἐπηρεσίες διοικήσεως δήμου καί κοινότητας	52
4. Οἱ συνεταιρισμοί	53
5. Οἱ μορφωτικοὶ σύλλογοι	55
6. Ἔργα στήν κοινότητα καί στό δήμο	58
α) Ἡ ὑδρευση	58
β) Ὁ φωτισμός	59
γ) Ἡ συγκοινωνία	60
δ) Ἡ προστασία τῆς υγείας	60
ε) Τά κέντρα ἀναπαύσεως καί ψυχαγωγίας	61
στ) Ἄλλα κοινοτικά ἢ δημοτικά ἔργα	62
7. Ἡ κοινότητα κι ἐμεῖς	63
Τά δικαιώματα τῶν δημοτῶν	63
Τά καθήκοντα τῶν δημοτῶν	64
8. Δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν πολιτῶν	65
Χρήσιμες πληροφορίες μέ δύο λόγια	67
Ὁ δῆμος καί ἡ κοινότητα (πίνακας)	68
9. Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος	69
Ὀδηγίες στοὺς μαθητές γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος	71
Τό δάσος καί ἡ βροχή	73
Τό δάσος (ποίημα)	74

Ε'. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Ἐννοια τῆς κοινωνίας	76
2. Ἡ ἑλληνική κοινωνία	76
3. Ἡ κοινωνική συμπεριφορά	77
Χρήσιμες πληροφορίες μέ δύο λόγια	79
4. Τά μέσα ἐπικοινωνίας	80
5. Ἡ κοινή γνώμη	82

ΣΤ'. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ

1. Τό κυκλοφοριακὸ πρόβλημα	84
2. Ὁ μαθητὴς πεζὸς στό δρόμο	87

Όδηγίες για την κυκλοφορία τῶν πεζῶν	87
3. Ό μαθητῆς ὡς ποδηλάτης	88
Κανόνες κυκλοφορίας ποδηλάτων	88
4. Ό μαθητῆς ὡς ἐπιβάτης δχημάτων	90
5. Ό μαθητῆς στό χῶρο τοῦ παιγνιδιοῦ	91
Ό ἥλιος (ποίημα Όδ. Έλύτη)	94

Δ. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

78 Το ποσοστό της ηλικίας	78
39 Η ανεργία στην Ελλάδα	39
38 Η ανεργία στην Ελλάδα	38
36 Οι βασικοί όροι της κοινωνικής πολιτικής	36
160 Η ηλικία στην Ελλάδα	160
160 Το γένος στην Ελλάδα	160
Υπόμνημα των όρων της Ελληνικής Κοινωνικής Πολιτικής	12
4. Οι ανεργισμένοι	33
5. Οι μορφωτικοί κάτοχοι	34
6. Πρωτα στην κοινωνία της ευημερίας	35
α) Η θέρμανση	36
β) Ο φυσικός	36
γ) Η οικογένεια	36
δ) Η προστασία της υγείας	36
ε) Τα κέντρα αναψυχής και αναψυχής	36
στ) Άλλα κοινωνικά ή οικονομικά	36
7. Η κοινωνία της υγείας	37
Τα δικαιώματα των ασθενών	37
Τα καθήκοντα των ασθενών	37
8. Διατήρηση και γυμναστική των ηλικιωμένων	37
Χρήσιμες πληροφορίες με δύο λόγια	37
Ο όρος και η σημασία (έννοια)	37
9. Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος	37
Πρόσφατες μετρήσεις για την κατάσταση του περιβάλλοντος	37
Πόσοι και άβουλοι	37
Το θέμα του ήθους	37

Ε. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

4. Νέοι της κοινωνίας	38
2. Η ελληνική κοινωνία	38
3. Η κοινωνική συμπεριφορά	38
Χρήσιμες πληροφορίες με δύο λόγια	38
4. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης	38
5. Η κατά γένος	38
67. ΕΞΗΛΙΞΗ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ	
1. Το εκπαιδευτικό σύστημα	39
2. Ο ρόλος της εκπαίδευσης	39

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΠΕΤΡΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ

024000025352

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1982 (ΙΙ) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 185.000 – ΣΥΜΒΑΣΗ: 3746/2.2.1982
ΕΚΤΥΠΩΣΗ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΑΦΟΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ Α.Ε.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ"
ΜΕΣΗ ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

